

UNIVERSITETET I AGDER

KILDENES MAKT

En kritisk diskursanalyse av
velferdsteknologi og ekspertmakt

Svein T. Heddeland

Veileder

Martin Engebretsen

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen.
Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet innestår for de
metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.*

Universitetet i Agder, 2013

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og medievitenskap

SAMMENDRAG

Formålet med denne masteravhandlingen er å identifisere fremtredende diskurser i fremstillingen av velferdsteknologi og undersøke nærmere hvordan de ulike stemmene i debatten kommer fram.

Debatten omkring velferdsteknologi finner ikke sted i et vakuum, men må ses i lys av et velferdssamfunn som er under sterkt økonomisk og politisk press. I den sammenheng trekkes gjerne *det dobbelt demografiske problemet* frem og setter således kontekstuelle premisser for debatten (og analysen av den).

Følgende problemstilling belyses i avhandlingen:

Hvordan fremstilles fremtidsrettet velferdsteknologi og dens potensielle brukere i pressens dekning av temaet?

Jeg har basert avhandlingen på hypoteser som tilsier at brukerne blir marginalisert i den medierte diskursen omkring ny helseteknologi samt at det råder en (sterk) diskursiv optimisme for teknologiske løsninger innen helse- og omsorgssektoren. Mine analyser bekrefter begge disse hypotesene. Jeg finner belegg for at de eldre blir systematisk marginalisert samtidig som det er en tydelig tendens at teknologioptimismen råder i den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi. Disse funnene kan ha mange forklaringer, men jeg peker spesielt på at empirien viser en omfattende bruk av ekspertkilder. Dette får etter min vurdering den direkte konsekvens at andre aktører blir marginalisert og velferdsteknologiske løsninger fremstilles ensidig positivt.

FORORD

Nå er jeg endelig kommet til veis ende!

Tradisjon tro vil jeg begynne med det viktigste først, nemlig å hedre alle dem som har heiet meg frem, og sørget for at jeg kom i mål.

Det er mange å takke: Først og fremst vil jeg gjerne takke min veileder, Martin Engebretsen, som med stor ro og streng korrektur har gitt meg uvurderlig hjelp i de periodene jeg trengte det mest.

Tusen takk til familie og gode venner for støtte og oppmuntring gjennom arbeidet med denne masteravhandlingen.

En spesiell takk går til min kjære Fride og våre to fantastiske gutter, Sigurd og Gunnar. Takk for deres støtte og tålmodighet og for at dere aldri lar meg glemme hva som er viktigst her i livet.

Kristiansand, juni 2013

Svein T. Heddeland

«J = K x 3 F, journalistikk er kunnskap
ganger tre ferdigheter: kildeferdighet,
analyseferdighet og formidlingsferdighet»
(Martin Eides oppsummering av Per Olav
Reintons kjente formulering, 2011)

INNHOOLD

SAMMENDRAG	III
FORORD	V
TABELL OG FIGUROVERSIKT	XII
1 INNLEDNING	1
1.1 Problemformulering og hensikt	1
1.2 Avgrensning av undersøkelsen	2
1.3 Kontekstualisering	3
1.3.1 Politisk og historisk ramme	3
1.3.2 Velferd i et moderne samfunn	4
1.4 Gangen i avhandlingen	4
2 TEORETISK RAMMEVERK	7
2.1 Et diskursanalytisk perspektiv	7
2.2 Fairclough og den kritiske diskursanalysen.....	9
2.2.1 Den kommunikative begivenhet	11
2.2.2 Diskursorden.....	17
2.3 Journalistikk som institusjon og maktfaktor.....	19
2.3.1 Kilder og kildeselektering	21
2.3.2 Diskursive representasjoner i et marginaliseringsperspektiv	22
3 METODISK TILNÆRMING	25
3.1 Metodiske vurderinger og presentasjon av forskningsdesign.....	25
3.1.1 Presentasjon av analysematerialiet	27
3.1.2 Kategoriseringer	30

3.2	Kritisk diskursanalyse som metode	31
3.2.1	Presentasjon av analyseoppsett.....	32
3.2.2	Kritikk av kritisk diskursanalyse	36
3.3	Studiens vitenskapelige kvalitet	37
3.3.1	Etiske avveininger.....	39
4	ANALYSE OG PRESENTASJON AV FUNN	41
4.1	Operasjonalisering av analyseoppsett.....	41
4.2	Diskursorden – «Fremtidens eldreomsorg».....	41
4.2.1	En påfallende mangel av motdiskurser	47
4.2.2	Overskriftenes virkelighetsbilder	48
4.3	Den kommunikative begivenhet	49
4.3.1	Tekst	49
4.3.2	Diskursiv praksis	54
4.3.3	Sosiokulturell praksis.....	62
4.4	Analytisk oppsummering og delkonklusjon	66
4.4.1	Delkonklusjon	67
5	DRØFTING	69
5.1	Journalistisk ideologispredning?	69
5.2	Ekspertkildenes tyranni	70
5.3	Makt til å definere virkeligheten	72
5.4	Et korrektiv i debatten?.....	73
5.5	Motdiskursen som ikke finnes	75
5.6	Nyhetsstoff versus meningsstoff	76
6	AVSLUTTENDE DISKUSJON OG KONKLUSJON.....	77

6.1	Svakheter med avhandlingen.....	78
6.2	Veien videre.....	79
7	KILDELISTE	81
	Litteratur	81
	Avistekster	86
	VEDLEGG	91
	Vedlegg 1: Oversikt over tekster sortert etter sjanger og avis.....	91
	Vedlegg 2: Oversikt diskurser i nyhetsartikler	92
	Vedlegg 3: Oversikt diskurser i leder- og kommentartekster	96
	Vedlegg 4: Oversikt diskurser i debattinnlegg	97
	Vedlegg 5: Oversikt diskurser i kronikkene	99
	Vedlegg 6: Liste over velferdsteknologiske begreper	100
	Vedlegg 7: Oversikt over forekomst av kontekstualiseringer	104
	Vedlegg 8: «Sensorer på kroppen varsler fallulykker»	105
	Vedlegg 9: Marginalisering	109
	Vedlegg 10: Oversikt over aktører i debattinnlegg	114
	Vedlegg 11: Oversikt vurderinger av kontekstualiseringer	115

TABELL OG FIGUROVERSIKT

- Tabell 3.1: Oversikt over antall tekster sortert etter kategori og sjangre
- Tabell 3.2: Oversikt over analysens faser og kategorier
- Tabell 4.1: Oversikt over diskurser i «Fremtidens eldreomsorg»
- Tabell 4.2: Oversikt over aktører i nyhetsstoff
- Tabell 4.3: Utdrag fra tabell 4.1
- Tabell 4.5: Oversikt over aktører og direkte sitater i nyhetsstoff
- Tabell 4.6: Oversikt over kontekstualiseringer
- Tabell 4.7: Oversikt over aktører sortert etter grad av representasjon
- Tabell 4.8: Oversikt over diskursene sorter etter avisene
-
- Figur 2.1: Norman Faircloughs oversikt over forholdet mellom tekst og kontekst
- Figur 3.1: Faircloughs modell for diskursanalyse

1 INNLEDNING

«Jeg vil bo hjemme så lenge jeg kan!» heter det i rapporten til forprosjektet *Trygghetspakken*¹, hvor forskere fra Sintef har ført pennen. Rapporten peker på det som betegnes som en *dobbelt demografisk utfordring*: Den aldrende befolkningen har økte behov for helse- og omsorgstjenester, samtidig som tilgangen til såkalte varme hender synker. Dette gir oss et relativt dystert framtidsscenario hvor det er forventet at dagens kommunale velferdsytelser vil komme under et betydelig press siden befolkningens behov for bistand etter hvert overgår den tilgjengelige arbeidskraften. Med andre ord står vi som samfunn overfor vanskelige valg som vil gi store strukturelle og sosiale endringer.

I det moderne samfunn får vi som borgere informasjon via mediene. Mulighetene til å ta informerte valg og delta i et velfungerende demokrati avhenger i stor grad av den informasjonen vi får servert. Det innebærer et implisitt maktperspektiv knyttet til mediens rolle i samfunnsdebatten. Mediene kan velge å rette sine lyskjegler mot en sak eller en person – eller de kan la være. Denne avhandlingen handler om mediens preferensielle behandling av bestemte aktører og perspektiver i deknningen av ny helseteknologi og hvilke samfunnsmessige konsekvenser dette får.

1.1 Problemformulering og hensikt

Formålet med denne avhandlingen er å identifisere fremtredende diskurser i fremstillingen av velferdsteknologi og undersøke nærmere hvordan de ulike stemmene i debatten kommer fram.

¹ Trygghetspakken er et samarbeidsprosjekt mellom Sintef (prosjektansvarlig), Abilia AS (industripartner) og Bærum kommune (representant for tjenesteyter). Lokalisert på verdensveven 01.02.2013: <http://www.sintef.no>.

Kritisk diskursanalyse er en form for samfunnsrettet språkforskning hvor man anerkjenner at språk og samfunn påvirker hverandre gjensidig. Jeg anser denne metoden som særlig formålstjenlig i min avhandling. Jeg vil se nærmere på utvalgte avisers dekning av velferdsteknologi, og jeg vil ha et særskilt fokus på hvordan brukerne representeres. Avhandlingen tar opp følgende problemstilling:

Hvordan fremstilles fremtidsrettet velferdsteknologi og dens potensielle brukere i pressens dekning av temaet?

I norsk sammenheng har vi sterk tro på at velferdssamfunnet vi har skapt ikke bare skal bestå, men utvikles videre. Det er utenkelig at samfunnet ikke skal være i stand til å ta vare på sine borgere – og kanskje særlig gjelder dette dem som bygde landet. Men, som jeg vil skissere i denne avhandlingen, er velferdssamfunnet under sterkt økonomisk og politisk press. I teorikapittelet vil jeg vise til forskning som indikerer at nyhetsmedienes fremstilling av temaet kan og vil være en influerende faktor for opinionsdanningen.

Ved hjelp av diskursanalyse er det mitt mål å identifisere og avgrense de ulike diskursene som jeg mener har preget pressedekningen. I dette foretagende vil jeg særskilt undersøke hvordan aktører, kilder og ulike stemmer representeres og medieres. Etersom jeg har visse forventninger til sammenhenger jeg vil finne i datamaterialet, har jeg utviklet følgende to hypoteser:

Brukerne blir marginalisert i den medierte diskursen omkring ny helseteknologi

Det råder en (sterk) diskursiv optimisme for teknologiske løsninger innen helse- og omsorgssektoren

1.2 Avgrensning av undersøkelsen

Jeg vil først understreke at en kritisk diskursanalyse nødvendigvis må funderes i gitte underliggende filosofiske realiteter (jamfør Jørgensen & Phillips 1999). Den kritiske diskursanalysen er uløselig knyttet til sosialkonstruktivistisk epistemologi og setter således avhandlingens teoretiske modeller og metodologiske retningslinjer inn i en bestemt, overordnet ramme som man må akseptere dersom man skal bruke kritisk diskursanalyse i forskningsarbeid.

Det er også viktig å bemerke at diskurser ikke er fenomener man uten analytisk virke vil finne «der ute» i det virkelige liv – derimot er de akademiske størrelser som forskeren avgrenser og identifiserer ut fra problemformulering og datamateriale. Dette vil bli utdypet særskilt i senere kapitler.

1.3 Kontekstualisering

Jeg vil i denne seksjonen gi en kort innføring i hva jeg anser som et beskrivende øyeblikksbilde av den helhetlige konteksten min oppgaves tema inngår i.

1.3.1 Politisk og historisk ramme

Til tross for at Norge har stått i en økonomisk særstilling som har vernet vårt velferdssamfunn fra drastiske strukturendringer og dramatiske kutt lik dem vi har sett tvers gjennom Europa siden finanskrisens første herjinger i 2008 til dagens situasjon, hevdes det fra en rekke fagfelt og interessesfærer at vi i fremtiden også vil ha andre store utfordringer, og da spesielt knyttet til en aldrende befolkning og et helsevesen som ikke omstilles raskt nok. Det sies at vi vil få en *dobbel demografisk utfordring*, hvilket betyr at den aldrende befolkningen vil ha økte behov for helse- og omsorgstjenester, samtidig som tilgangen til arbeidskraft synker.² I løpet av de neste 30 årene vil andelen nordmenn over 67 år doubles fra dagens 600.000 til ca. 1.2 millioner.³ Dette får både økonomiske og sosiale følger; det blir mindre innskudd til fellesskapets pensjonsfond, samtidig som det vil bli en mangel på såkalte varme hender i omsorgstjenesten. Interesseorganisasjonene Fagforbundet og Spekter går så langt i sine predikasjoner som å hevde at i 2035 må hver tredje ungdom velge helse- og sosialfaglig utdanning dersom vi skal opprettholde dagens nivå på velferdstjenestene i årene fremover.⁴

² Ifølge Statisk Sentralbyrå: informasjon tilgjengelig på verdensveven <http://www.ssb.no>

³ Ifølge Velferdsteknologi hefte nr. 15: tilgjengelig på verdensveven: <http://www.norskteknologi.no>

⁴ Ifølge Fagforbundet: Artikkel tilgjengelig på verdensveven http://www.fagforbundet.no/?article_id=97580

1.3.2 Velferd i et moderne samfunn

I juni 2011 la det offentlig oppnevnte Hagen-utvalget frem sin anbefaling om hvordan omsorgstjenestene kan møte fremtidens utfordringer. Innstillingen, *NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg* er et sentralt dokument i offentlighetens oppfatning av og videre arbeid med pleie- og omsorgstjeneste generelt, men også spesifikt hva angår *velferdsteknologi*.

Det finnes mange og svært ulike syn på hva begrepet velferdsteknologi innbefatter. I denne oppgaven velger jeg å bruke definisjonen benyttet av prosjektgruppen som forfattet overnevnte utredning:

Med velferdsteknologi menes først og fremst teknologisk assistanse som bidrar til økt trygghet, sikkerhet, sosial deltakelse, mobilitet og fysisk og kulturell aktivitet, og styrker den enkeltes evne til å klare seg selv i hverdagen til tross for sykdom og sosial, psykisk eller fysisk nedsatt funksjonsevne. Velferdsteknologi kan også fungere som teknologisk støtte til pårørende og ellers bidra til å forbedre tilgjengelighet, ressursutnyttelse og kvalitet på tjenestetilbudet. Velferdsteknologiske løsninger kan i mange tilfeller forebygge behov for tjenester eller innleggelse i institusjon (NOU 2011: 11:99).

Det er et ønske om at brukerne er aktive deltakere i alle livsfasene og man ønsker å muliggjøre dette ved å tilrettelegge helse- og omsorgstjenester som hindrer og utsetter hjelpebehov.

1.4 Gangen i avhandlingen

I kapittel 2 presenteres teori som danner bakgrunn for denne avhandlingen. Jeg gjør kort rede for diskursbegrepet og presenterer deretter *Faircloughs kritiske diskursanalyse*. Denne utgjør både et metodologisk og analytisk utgangspunkt for oppgaven. Begrepene *ideologi* og *hegemoni* er sentrale i den kritiske diskursanalysen og jeg vil derfor også gjøre rede for disse. Jeg vil også introdusere *journalistikk som institusjon og maktfaktor* samt et teoretisk utgangspunkt for å analysere *marginalisering i mediene*, utviklet av Elisabeth Eide.

I kapittel 3 tar jeg for meg den metodiske tilnærmingen som er brukt for å belyse prosjektets problemformulering og hypoteser. Jeg vil begrunne metodiske vurderinger og valg av forskningsdesign. Jeg vil redegjøre for datainnsamling samt presentere analyseoppsettet jeg akter å bruke. Jeg vil til slutt kommentere studiens vitenskapelige kvalitet og etiske hensyn.

I kapittel 4 operasjonaliserer jeg analyseoppsettet i tråd med det rammeverket Norman Fairclough (1992; 1995; 2003) har utviklet. Jeg vil avslutningsvis gi en analytisk oppsummering og delkonklusjon som vil bli utgangspunkt for neste kapittel.

I kapittel 5 vil jeg drøfte funnene fra forrige kapittel i lys av problemformuleringen. Jeg vil særskilt trekke inn makt- og institusjonsperspektiver knyttet til journalistisk praksis. Jeg vil også trekke inn tilgjengelige evalueringsrapporter som et korrektiv i drøftingen.

I kapittel 6 oppsummerer jeg hovedfunnene i avhandlingene. Jeg peker på svakheter med avhandlingen, og gjør meg avslutningsvis noen tanker om videre forskning på området.

2 TEORETISK RAMMEVERK

Diskursbegrepet dukker opp i ulike sammenhenger med et tilhørende mangfold av bruksområder. Jeg vil i dette kapitlet kort greie ut dets tilhørighet til sosialkonstruktivismen, de tilhørende sentrale premisser som ligger til grunn for et diskursanalytisk perspektiv og knytte dette opp mot den kritiske diskursanalysen som er det sentrale teoretiske og metodologiske fundamentet denne oppgaven hviler på.

2.1 Et diskursanalytisk perspektiv

Diskursbegrepet anvendes i mange forskjellige sammenhenger og kan ha ulike betydninger. I min oppgave vil jeg la meg influere av Espen Michaelsens (2007:373) forståelse og bruk av begrepet: «[...] hvordan bestemte saksområder snakkes om, forstås som og rammes inn i offentligheten» samt en noe mer stringent definisjon, hentet fra Jørgensen & Phillips' bok *Diskursanalyse: som teori og metode*: «En bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnitt av verden) på» (1999:9). Det diskursive er således nært knyttet til sosial konstruksjon og rekonstruksjon av mening. Samhandling mellom personer og grupper inngår i en kontinuerlig (om)strukturerende prosess hvor sosiale mønstre bevares og/eller endres. Diskursanalyse springer ut fra en sosialkonstruktivistisk tradisjon som er basert på en idé om at samfunnets realiteter konstitueres av menneskets språklige interaksjon med andre (Burr 1995). Virkeligheten er med andre ord en sosial konstruksjon.⁵ Ved hjelp av språket skaper vi representasjoner av virkeligheten, som igjen blir gitt mening gjennom diskursen (Jørgensen & Phillips 1999). Diskursene kommer til uttrykk som samtaler i det offentlige rom eller i samtaler mellom mennesker hvor et sentralt trekk er muligheten til å henvise til eller reprodusere disse diskursene. «I denne forstand kan man si, at diskurser er *konstituerende* kræfter i konstruktionen af virkeligheden» (Phillips & Schrøder 2004:27). Tar man utgangspunkt i en slik forståelse av begrepet, vil den sosiale virkeligheten

⁵ En forestilling kommentert i blant annet boken *Å forstå avisa* skrevet av Yngve Benestad Hågvar 2007). I denne avhandlingen vil jeg ikke kommentere dette utover det som ligger til grunn i et sosialkonstruktivistisk perspektiv.

forfatterne viser til, være iscenesatt av ytringer med en indre sammenheng, samtidig som den også består av flere sammensatte diskurser hvorav noen kan regnes for å være overordnede, og andre underordnede. Ulike diskurser representerer bestemte måter å forstå den sosiale verden på og vil alltid være i kontakt med andre diskurser som har/følger et annet representasjonsmønster. I Jørgensen & Phillips' (1999) fremstilling er det et særskilt fokus på begrepet *diskursiv kamp*, som innbefatter diskursenes innbyrdes kamp for å fastlåse språkets iboende flertydighet og meningsskapende potensiale i en betydning som gagnar den gitte diskursen.

Premissene som ligger til grunn for en kritisk tilnærming innen et sosialkonstruktivistisk perspektiv er summarisk presentert av Jørgensen & Philips i overnevnte bok (ibid.:13-14): «En kritisk innstilling overfor selvfølgelig viden, historisk og kulturel specificitet, sammenheng mellom viden og sociale prosesser og sammenheng mellom viden og social handling». Et utgangspunkt for å forstå det som eksisterer og produseres (i mening) innebærer at man må trekke veksler på ulike prosesser som kan påvirke omgivelsene, for eksempel kontekstuelle (struktur) endringer.

Diskursanalyse må ses på som et konseptuelt analyseverktøy som kan brukes for å rette fokus mot betingelsene for hvordan menneskets symbiotiske relasjon til omverden fungerer i praksis. «Disse betingelsene blir ofte til i kombinasjon med representasjoner. Representasjoner i denne sammenheng er ting og fenomener i den tapning de fremstår for oss, altså ikke tingene i seg selv, men tingene silt gjennom det som kommer mellom oss og verden» (Michaelsen 2007). Iver B. Neumann (2001) skriver i sin innføring i diskursanalyse at for at representasjoner skal bli en del av en diskurs må de fremmes igjen og igjen (gjengitt i Michaelsen 2007). Det er gjennom språkbruk at vi systematiserer inntrykk og opplevelser, og således vil en språklig representasjon av disse erfaringene gjøre verden forståelig for oss. Hypotesen jeg fremla innledningsvis, postulerer at de eldre marginaliseres og at dette kommer til uttrykk i den medierte diskursen. Jeg vil senere i kapitlet presentere teori som viser hvordan medienes fremstilling av et saksfelt kan påvirke publikum. Jeg vil i metodekapitlet og i analysekapitlet vise hvordan jeg vil gå frem for å påvise slike sammenhenger.

Det finnes flere diskursanalytiske tilnærminger, hvorav denne avhandlingens valg faller på kritisk diskursanalyse, en variant som «kritisk oppstiller teorier og metoder til teoretisk at problematisere

og empirisk at undersøge relationerne mellom diskursiv praksis og sociale og kulturelle utviklinger i forskjellige sociale sammenhænge» (Jørgensen & Phillips 1999:72).

2.2 Fairclough og den kritiske diskursanalysen

Norman Fairclough har gjennom et omfattende forfatterskap utviklet et teoretisk og metodisk rammeverk for diskursanalyse (1992; 1995; 2003). Den kritiske diskursanalysen representerer en utvikling av diskursbegrepet og har et særlig fokus på sosiale forandringsprosesser. Det kritiske aspektet i analyseverktøyet peker på en spesifikk oppfatning av vår (kollektive) sosiale praksis, og at vår bruk av språk hefter ved årsak-virkning forhold som vi vanligvis og under normale forhold ikke er klar over (2008:120). «Grunnantakelsen er at språk i bruk sjelden eller aldri formidler en nøytral virkelighetsbeskrivelse, men alltid bærer med seg et bestemt perspektiv» (Grue 2011:112). I det Faircloughske univers er språkbruk forstått som sosial praksis og man vil analytisk vise hvordan implisitte maktstrukturer i språket manifesteres i det virkelige liv og skaper en konvensjonalisert «objektiv» virkelighetsforståelse. Sosial forandring er som nevnt over et sentralt tema i kritisk diskursteori. Det er et uttalt mål i denne tradisjonen å påvise diskursens rolle i sosiale forandringsprosesser samt gjøre tilgjengelig en faglig begrunnet plattform for utøvelse av samfunnskritikk. Ifølge Fairclough er det definert en klar agenda i den kritiske diskursanalysen:

Systematisk at utforske ofte uigjennekskelige årsags- og determinansrelasjoner mellom a) diskursive praksiser, begivenheder og tekster og b) bredere sosiale og kulturelle strukturer, relationer og prosesser; undersøke hvordan sådanne praksisser, begivenheder og tekster oppstår af og er ideologisk formet av maktrelasjoner og maktkampe; at utforske hvordan uigjennekskeligheden af disse relationer mellem diskurs og samfund i sig selv er en faktor til sikring af magt og hegemoni (Fairclough 2008:151).

Således bør alltid språkbruk vurderes opp mot (den sosiale) konteksten den inngår i. Fairclough anser diskurs som både konstituerende og konstituert hva sosial praksis angår, jamfør Jørgensen & Phillips (1999:77):

Diskurs er en viktig form for social praksis, som både reproducerer og forandrer viden, identiteter og sosiale relationer, herunder magtrelasjoner, og som samtidig formes af andre sosiale praksisser og strukturer. Diskurs står således i et dialektisk forhold til andre sosiale dimensioner.

Den kritiske diskursanalysen trekker på den britiske lingvisten Hallidays (1994) multifunksjonelle syn på språk som et meningsskapende system som er utviklet for

kommunikasjon og representasjon⁶ og Fairclough skiller mellom ulike konstruktive trekk ved diskursen: en identitetsfunksjon, en relasjonell funksjon og en ideasjonell funksjon (Fairclough 1992:64). Meningspotensialene spores i tekstene for så å knyttes an til samfunnsstrukturene. Disse overnevnte metafunksjonene er overordnede funksjoner i språket vårt som er til stede og virker samtidig i ytringer, og de er således knyttet til Faircloughs forståelse av diskurs som «en praksis som ikke bare representerer verden, men også giver verden betydning, konstituerer den og konstruerer den i mening» (2008:18). Man analyserer ytringer langs to meningsdimensjoner, hvor man på en side undersøker hvordan den forstår verden, og på den andre siden undersøker forholdet mellom sender- og mottakerstemmer (jamfør Moen 2002). Jørgensen & Phillips fastslår (1999) at diskursen bidrar til å konstruere sosiale identiteter (identiteter og selvforståelse), sosiale relasjoner og viten- og betydningssystemer (kunnskap og forestillinger om verden).

Fairclough bruker diskursbegrepet på flere måter: «Sprogbrug som social praksis» og «en måde at tale på der giver betydning til oplevelser ut fra et bestemt perspektiv» (Fairclough 2008:154). Den første bruken definerer diskurs som en sosial handling og dermed sier noe om samhandling mellom mennesker i sosiale situasjoner, mens den andre definisjonen, i en noe videre betydning; omhandler kunnskap (betegner et kunnskapsregime) hvor diskurs forstås som en sosial konstruksjon av virkeligheten og viser til hvordan en bestemt diskurs kan atskilles fra andre. Han taler for å sammenfatte begge formene i sin diskursanalyse. Ved å se på språkbruk forstått som sosial praksis foreslår han en dialektisk forklaring hvor diskurs inngår (som et element) i sosiale praksiser hvor språk og kontekst er både konstituert og konstituerende (ibid.). Språket er en del av virkeligheten og språk og samfunn vil derfor gjensidig påvirke hverandre.

Kritisk diskursanalyse er både et teoretisk utgangspunkt og et metodisk rammeverk. I forlengelsen av Faircloughs forståelse av diskurs som språkbruk som et uttrykk for sosial praksis tilbyr han et analytisk skille mellom praksis og struktur som muliggjør å påvise forbindelsen mellom dem. I en diskursanalyse skal man fokusere på følgende to dimensjoner (ibid.:123):

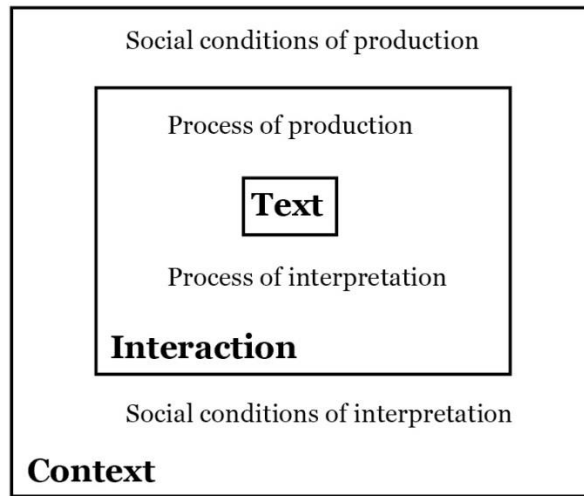
1. Den kommunikative begivenhet – et tilfelle av språkbruk analysert som tekst, diskursiv praksis og sosiokulturell praksis

⁶ Mest kjent som systemisk-funksjonell lingvistikk

2. Diskursorden – summen av de diskurstyper som brukes innenfor en sosial institusjon eller et sosialt domene og består av sjangre, diskurser og stilarter og relasjonene mellom dem

2.2.1 Den kommunikative begivenhet

I boken *Discourse and Social Change* (1992) blir en modell for diskursanalyse presentert. Her inndeler Fairclough den kommunikative begivenhet i tre nivåer, og den må således tolkes i en tredimensjonal modell med påfølgende analytiske elementer: *tekst*, *diskursiv praksis* og *sosiokulturell praksis*. Tekster produseres og fortolkes under visse betingelser samtidig som man må ta hensyn til konteksten teksten inngår i. En analyse i denne tradisjonen vil innebære at man systematisk påviser sammenhengen mellom overnevnte kategoriseringer (Fairclough 1995b). Hågvar (2007:34) beskriver modellens virkemåte som et kinesisk eske-prinsipp hvor elementene inngår i hverandre slik at hvert element er en spesifikk variant av elementet utenpå. Modellen viser hvordan analysens elementer står i dialektisk forhold til hverandre. Diskurser skapes i sosiale strukturer samtidig som de også har mulighet for å påvirke disse strukturene. Man kan ikke forstå sammenhengen ved å analysere en tekst eller dens produksjonsbetingelser isolert, men det er først når man går dens innbyrdes forhold nærmere etter i sømmene at man kan forstå den sosiale sammenhengen, og dens betydning for de samfunnsmessige strukturene. Tekstene inngår med andre ord i sosiale prosesser (på ulike nivåer) som til sammen utgjør konteksten. Analytisk kan man skille elementene fra hverandre og undersøke dem separat.

Figur 2.1: Norman Faircloughs (1992) oversikt over forholdet mellom tekst og kontekst

I denne fremstillingen skapes også et klart skille mellom det diskursive og det ikke-diskursive. Analyser av tekster og tilhørende situasjonskontekst kan fortelle oss om ikke-språklige sosiale mønstre (Hågvar 2007:36). Diskursiv praksis påvirker sosiokulturell praksis som samtidig også virker inn på ikke-diskursive praksisformer. En gitt tekst vil enten bidra til å reproducere eller forsøke å endre de sosiale strukturene. Modellen fanger opp slike prosesser og gir oss et begrepsapparat til bruk i videre drøfting av sosiale implikasjoner.

Diskurs som tekst

Halliday bruker begrepet tekst i en bred betydning, hvor både muntlig og skriftlig språk inngår (1978). Den samme betegnelsen bruker Fairclough i analytisk øyemed. Innen kritisk diskursanalyse ønsker man å få innblikk i sosiale strukturer og forandingsprosesser, og ved å gjennomføre en konkret lingvistisk tekstanalyse vil man analytisk påvise den språklige dimensjonen ved nevnte strukturer og prosesser. Skillet mellom tekst og diskursiv praksis er ikke nødvendigvis skarp (dog analytisk er det av stor betydning), og man vil alltid analytisk referere eller vise til trekk ved diskursive prosesser som kommer til uttrykk i teksten.

Ord og uttrykk man finner i tekster kan settes opp mot deres politiske og ideologiske betydning siden de impliserer prosesser som gir betydning til verden (Fairclough 2008:33). Hvordan vi velger å navngi aspekter ved virkeligheten er ikke naturgitt, men gjenspeiler våre interesser og

perspektiver (jamfør Svennevig 2001). Det er gjerne vår interesse for hvordan vi ønsker å fremstille et fenomen som påvirker hvordan vi velger å kategorisere eller navngi det. Valg av ord kan sies å medvirke til konstruksjon av representasjoner i tekstene (jamfør Moen 2002). Fremstilling av fenomener og virkelighetsbilder er således nært knyttet til ordvalg. Jeg ønsker å undersøke hvorvidt og hvordan ordvalg kan brukes konseptuelt for å ufarliggjøre eller trivialisere teknologien som omtales i tekstene.

Jeg vil i tekstanalysen også sette fokus på *kontekstualisering* som diskursivt virkemiddel, hvilket kan forstås som en nyansering av kohesjon, Faircloughs tredje tekstnivå. Der hvor kohesjon normalt innebærer å skape sammenheng mellom tekstens ulike deler, er jeg mer opptatt av å se på det rationale som kan oppstå ved å skape en *bestemt form for sammenheng*. I min studie vil det være fruktbart å se nærmere på hvorvidt og hvordan en diskurs konkret støttes eller undergraves i teksten.

Via sin fortellerstemme kan journalisten ikke bare bestemme hvem som skal delta i nyheten og hva de skal få delta med, men også *rekkefølgen* av momenter og sitater kan brukes retorisk til å støtte en side og underminere en annen (Engebretsen 1994:131).

Engebretsen skriver at innpakningen bestemmer betydningen (ibid.). Jeg ønsker derfor å studere nærmere hvordan journalistene velger å plassere og kontekstualisere direkte sitater i teksthelheten, og således bidrar til å styre fortolkningen og vurderingen av disse sitatene.

Diskursiv praksis

Den diskursive praksis binder teksten og den sosiale praksisen sammen og konstruerer således verden diskursivt. Ifølge Fairclough involveres herunder ulike prosessuelle aspekter ved både produksjon og tolkning av tekster (2008:126). Forbindelsen mellom den sosiale praksis og teksten er realisert i diskursiv praksis. Den sosiale praksis vil influere teksten, men indirekte, ved å sette rammene for diskursiv praksis. Således vil også prosessene rundt produksjon og fortolkning realiseres i tekstens trekk. En analyse av diskursiv praksis relatert til min avhandling vil innebære at man ser etter mønstre hvor journalisten trekker på allerede etablerte diskurser, samtidig som det foreligger en antakelse om at leseren i fortolkningen av teksten også gjør bruk av etablerte diskurser (Jørgensen & Phillips 1999).

Fairclough bruker ulike analytiske verktøy for å undersøke diskursiv praksis og det er særlig intertekstualitet og interdiskursivitet som er knyttet til sosiale forandringer. Ettersom teksten oppstår i en spesifikk situasjonskontekst vil det være fruktbart å undersøke hvilke vilkår, det seg være eksplisitte eller implisitte, som har formet teksten. Fra et *diskursiv praksis* perspektiv kan man se på hvilke sjangre og diskurser som artikuleres (kreativt) i teksten (Fairclough 2008:129).

Jan Svennevig (2001) skriver at man aldri møter en kommunikativ situasjon helt uten forventninger. Faircloughs modell fokuserer blant annet på produksjon, distribusjon og konsumpsjon av tekster. Situasjonskonteksten vil bære preg av hvem som er avsender og (antatt) mottaker. Produksjon av en nyhetstekst er gjerne preget av kollektiv tekstskaping. Journalistens utkast «kappes og klippes» slik at den passer den redaksjonelle profilen (Hågvar 2007:48). Hva som i teorien regnes for å være godt nyhetsstoff forklares gjerne ut fra hva som er vesentlig, sensasjonell, aktuell, konfliktfylt og mulig å identifisere seg med (jamfør Roksvold 1989; Hågvar 2007).

Resepsjonen av medietekster omfatter hvordan den faktiske leser oppfatter teksten. Enhver leser vil tolke nyhetene på sin egen måte. Hågvar (2007) viser til en dansk undersøkelse av avislesere (Poulsen 1996) som konkluderer med at folk ikke nødvendigvis leser nyhetene for å bli informert. Ettersom redaksjonen i praksis ikke kan forholde seg simulat til faktiske lesere benytter man i stedet en abstrakt leserstørrelse som kalles for *tekstens modelleser* (Hågvar 2007). Således kan forfatteren av en nyhetsartikkel forutsette en viss kompetanse hos leser, og legge dette til grunn i produksjon og distribusjon av teksten. Svennevig skriver:

Skriftlig massekommunikasjon utelukker altså et felles her-og-nå mellom partene. Det er likevel mulig å *illudere* en felles situasjonskontekst gjennom å foregripe den situasjonen adressaten vil være i når han eller hun leser teksten» (Svennevig 2001:99).

Sosiokulturell praksis

Fairclough argumenterer for at sosial praksis må analyseres i sammenheng med sosiale strukturer og er således inspirert av en makrososiologisk tradisjon. Som allerede beskrevet under den generelle presentasjonen av Fairclough og den kritiske diskursanalyse, så anses diskurser (i relasjon til sosiokulturell praksis) for å være både konstituert og konstituerende. Men ifølge Fairclough består den sosiale struktur også av ikke-diskursive elementer/sosiale praksiser (2008)

som må fanges inn i en helhetlig diskursanalyse. Den sosiale struktur defineres som sosiale relasjoner i samfunnet som helhet og i bestemte situasjoner (Jørgensen & Phillips 1999:77). Spektret for analysefokus er således vidt: Man kan se på den umiddelbare situasjonelle konteksten, men også en bredere, samfunnsmessig kulturkontekst (Fairclough 2008). Sosiokulturell praksis vil potensielt ha stor innflytelse på hvordan for eksempel en journalist velger å fremstille verden. Den diskursive praksisen er så tett vevet inn i den sosiale struktur og praksis at Fairclough hevder man må trekke inn annen relevant teori for å kunne utforske begivenheten utover det rent lingvistiske. Jørgensen & Phillips (1999:78) peker mot makrososiologisk teori ettersom «[...] der her tages hensyn til, at sosiale praksisser formes af sosiale strukturer og magtrelasjoner, og at folk ofte ikke er bevidste om disse prosesser».

Sosiokulturell praksis kan ses på som en kontrollmekanisme som innbefatter et utvalg av strukturelle muligheter, men som også og samtidig utelukker andre. Ifølge Fairclough (2003:26) opptrer diskurs på tre måter i sosiokulturelle praksiser: som *sjangre* (diskursiv (sam-)handling), *diskurser* (ulike representasjonsformer) og *stiler* (dannelse av sosiale identiteter). Sosiokulturell praksis innehar en dobbelthet; handlinger er individuelle, konkrete og kontekstbundet, samtidig er de også institusjonelt og sosialt forankret (Jørgensen & Phillips 1999:28).

Sosial praksis må undersøkes med et spesielt fokus på maktkamp, hvor ideologi og hegemoni står sentralt. Fairclough selv plasserer diskurs i en maktforståelse hvor «[...] magt er hegemoni, og hvor magtrelasjoner utvikles gjennom hegemonisk kamp» (2008:45).

Ideologi

Fairclough forstår ideologi som «konstruksjoner af virkeligheden [...] der er bygget ind i forskellige dimensioner af diskursive praksissers form/mening, og som bidrager til produktion, reproduktion og transformation af dominansrelasjoner» (2008:46). En kanskje mer dagligdags måte å definere begrepet er en forestilling om bærende idèer innenfor et sosialt domene eller institusjon. Faircloughs forståelse har klare henvisninger til Althusser (1971) og Thompson (1984; 1990) og dette kommer særlig til uttrykk i hans beskrivelse av hvorledes ideologier som er innleiret i diskursive praksiser er mest effektive når de blir kollektivt oppfattet som naturliggjort og oppnår status som *common sense* (Fairclough 2008:47). Hvilket kan oppsummeres konsist

med hans egne ord «meaning in the service of power» (Fairclough 1995b:14). Motdiskursen står som viktigste kampmiddel mot den ideologiske diskursens opprettholdelse av dominansrelasjoner, hvilket kan forklares ut fra idéen om transformasjon; en ideologisk diskursiv kamp for å omforme, som Fairclough (2008) påpeker, diskursive praksiser og ideologier som er bygget inn i slike relasjoner.

I boken *Media Discourse* (1995b) fastholder Fairclough et spesielt fokus på hvordan mediene har (og utøver) innflytelse på maktrelasjoner og således forsterker ideologiserte fremstillings rekkevidde ut i de brede samfunnslag. Ideologi kommer til uttrykk i mediene ved språklige valg av beskrivelse av sosial virkelighet, i konstruksjon av identiteter og konstruksjon av sosiale relasjoner (ibid.:12).

Denne forutgående forståelsen gir også rom for den enkeltes muligheter for egne valg:

Subjekter er ideologisk positionerte, men de er også i stand til å handle kreativt for å skape deres egne forbindelser mellom de forskjellige praksisser og ideologier, som de eksponeres for, og til å omstrukturere positionerende praksisser og strukturer (Fairclough 2008:51).

Hegemoni

Fairclough tar utgangspunkt i Gramscis (1971) begrep *hegemoni*, som gir mulighet til å «teoretisere over forandring i utviklingen af magtrelasjoner [...] som tillader et særlig fokus på diskursiv forandring» (2008:52) samt at hegemoni også kan ses på som noe som bidrar til og formes av overordnede forandringsprosesser som finner sted (ibid.). I Faircloughs forstand favner begrepet også sterk innflytelse eller dominans over tid og innenfor blant annet politiske, kulturelle og ideologiske domener i samfunnet (ibid.). Vårt samfunn er avhengig av å leve i en sosial orden, og den er alltid rotfestet i makt (Jørgensen & Phillips 1999:49). Fairclough anser hegemoni som maktens dominerende organisasjonsform i det moderne samfunn (2008:55). Det er særskilt viktig å undersøke medierte diskurser da de konstituerer virkelighetsrepresentasjoner ut fra gitte sosiale posisjoner og interesser. Man skal være klar over at til tross for at mediene som oftest tilsynelatende opprettholder krav til objektivitet og balansert fremstilling, ved nærmere ettersyn ikke gjør det (jamfør Fairclough 1995b:83). Mediert maktutøvelse handler i stor grad om posisjonering og relasjonsbygging, hvilket også kan omfatte bygging av allianser (jamfør Gramsci 1978). «Hegemoni handler om å skape allianser og integrere, mere end bare dominere

[...]» (Fairclough 2008:52). Av dette kan man hente ut den forståelse at hegemoni ikke handler om direkte maktutfoldelse, men derimot at «[...] magtrelasjoner utvikles gjennom hegemonisk kamp» (ibid.:45). Fairclough (2008:98) skriver i sammenheng med dette at «En bestemt social strukturering af semiotisk diversitet kan blive hegemonisk – den kan blive en del af den legitimerende *common sense*». Dette er med på å opprettholde dominansrelasjoner i samfunnet.

2.2.2 Diskursorden

I Faircloughs (analytiske) metodikk representerer diskursorden den andre dimensjonen av diskursanalysens fokus. Han definerer det som «summen af diskursive praksisser i en institution og relationerne mellem dem» (2008:155). På dette grunnlaget utdypes en måte å undersøke hvordan man gjennom diskursiv praksis og sosiokulturell praksis trekker på andre diskursordener ved å reprodusere eller transformere diskursordenen man bidrar til (Fairclough 1992:237-238). Det er som tidligere nevnt et dialektisk forhold mellom den kommunikative begivenheten og diskursordenen. Den diskursive praksisens medierende funksjon mellom tekstuell språkbruk og sosiokulturell praksis spiller en rolle i opprettholdelse av sosial orden og sosiale forandringsprosesser. «En kommunikativ begivenhed former og formes af den bredere sociale praksis gennem dens forhold til diskursordenen» (Jørgensen & Phillips 1999:83). Her vil det være fruktbart å trekke inn en videre definisjon av begrepet: «Diskursorden er summen af alle de genrer og diskurser, som er blevet brugt inden for en social institution eller et socialt domæne» (ibid.:83). Slike sjangre og diskurser kan forstås som ressurser til bruk i kommunikasjonsprosesser hvor tekster produseres og fortolkes – og således kan ses på som et system som både «[...] former og formes af specifikke tilfælde af sprogbruk» (Jørgensen & Phillips 1999). Bruken av disse ressursene er bestemt ut fra tilhørende diskursorden og legger således begrensninger på hva som kan ytres. Men hvor rigid en slik tilknytning er vil i mange tilfeller være situasjonsbestemt. Fairclough åpner dog opp for forandring, ved at man trekker på ressurser som ordinært ville vært tilknyttet en annen diskursorden. Eksempelvis kan en journalist i en nyhetssak om helsevesenet bruke en innovasjonsrettet teknologidiskurs eller fra en overordnet helsepolitisk diskurs(orden). Han vil således trekke veksler på flere diskursordener, og dermed samtidig bidra til å utvikle helsevesenets diskursorden.

En diskursorden er en bestemt sosial strukturering av ressurser for meningsskaping, altså bruk av sjangre og diskurser (Fairclough 2008:97). Det pågår hegemoniske kamper innenfor de ulike diskursordener man finner i samfunnet. Artikulering av ulike diskurser innenfor og på tvers av skillelinjene mellom ulike diskursordener er et uttrykk for *interdiskursivitet* som videre kan forklares som en form for intertekstualitet (Jørgensen & Phillips 1999:84; Fairclough 2008:153). Begrepet intertekstualitet betegner det forhold at man i tekster gjerne finner elementer fra andre tekster (Svennevig 2009:166). Tekster kan således forstås som at de står i «dialog» med hverandre. Man begynner aldri helt forfra.

I fremstillingen til Fairclough kan diskurser opptre både i medier og utenfor medier. I et dialektisk perspektiv artikuleres diskursene både i mediernes praksis og i den bredere sosiale praksis – den sosiale verden utenfor mediene. Han bruker begrepet *kjederelasjoner* når han omtaler diskursive hendelser i og utenfor mediene. En diskurs vil endre seg i «mediert reise» langs slike kjeder (Fairclough 1995b:65).

Diskurstyper

Diskurstyper defineres som stabiliserte konfigurasjoner av sjangre og diskurser og Fairclough bruker begrepet i situasjoner hvor tema ikke entydig passer inn i en sjanger. «En social institusjons eller et sosialt domænes diskursorden konstitueres af de diskurstyper, som bruges der» (Fairclough 2008:122). Diskurstypene kan inndeles i tre hovedkategorier; beskrivende, fortellende og argumenterende. Jeg vil i denne avhandlingen fokusere på sistnevnte. Ifølge Chatman (1990) bruker tekstforfatter argumenterende diskurstype i situasjoner hvor intensjonen er å overbevise leseren om et gitt synspunkt. Diskurser kan brukes som retoriske rammeverk (Adams 2009:178). Ihlen (2007) bruker begrepet tolkningsrammer for å beskrive en praksis hvor man ved å vektlegge visse aspekter knyttet til sin kommunikasjon kan undertrykke andre aspekter.

2.3 Journalistikk som institusjon og maktfaktor

Ethvert velfungerende demokrati er avhengig av at borgerne blir informert om ulike politiske og samfunnsrelaterte forhold. Dette er avgjørende fordi kunnskapen denne informasjonen gir er nødvendig for å kunne treffe veloverveide beslutninger når det kreves [...] (Delli Carpini & Keeter 1996 gjengitt i Grøttum & Aalberg 2012).

Forutgående sitat gir en god situasjonsbeskrivelse i form av en nærmest oppsummerende samfunnsdiagnose som gir et innblikk i det som ofte refereres til som mediernes makt. En slik forståelse av begrepet faller utenfor den klassiske sosiologiske definisjonen inspirert av Max Weber, som sier noe om aktørers muligheter til å realisere sin vilje til tross for motstand, og som taler mer om en indirekte form for makt gjennom påvirkning. Overtalelse bygger på frivillighet og at mottakerne står fritt til å la seg henlede eller ikke, skriver Waldahl (1999) og poengterer samtidig at det nettopp derfor er desto viktigere for avsender å vise at det av ulike grunner er i mottakernes interesse å la seg rette etter påtrykket som finner sted. Samtidig må man være klar over at organisasjoner fremstiller egne økonomiske interesser lik interessene til samfunnet som helhet (Ihlen & Robstad 2004).

Sigurd Allern skriver i boken *Flokkdyr på løvebakken* (2001a) at «ingen vil benekte at nyhetsmediene på ulike måter er en viktig maktfaktor i samfunnet» og argumenterer for et syn hvor (nyhets)journalistikken ikke bare må betraktes som en samfunnsmessig institusjon, men som en selvstendig *politisk* institusjon. Pressens samfunnsrolle er ettertrykkelig definert i Vær Varsom-plakaten⁷ og innebærer et særskilt sosialt ansvar for å legge til rette for debatt og folkeopplysning. Nyhetsdiskursen er således prisgitt den konteksten og de aktørene som deltar i den. Ifølge Tveiten er journalistikken aldri sann. «Det journalistikken snarere kan sies å være, er ulike grader av *forsøk på å nærme seg sannheten*» (Tveiten 2006:232). Grunntanken er altså at journalistikken skal opprettholde et ideal om sannhetssøkning (ibid.), men skjeler man til Faircloughs forståelse av medierte diskurser må man legge til grunn en antakelse om at nyhetstekstene bærer i seg ideologiske aspekter til tross for at de går klar av pressetiske sanksjoner i henhold til Vær Varsom-plakaten.

⁷ Lokalisert 01.03.2013 på verdensveven: <http://www.presse.no/Etisk-regelverk/Vaer-Varsom-plakaten>

Yngve Benestad Hågvar, som har studert avistekster innenfor en diskursanalytisk ramme, påpeker at de diskurser journalisten velger å filtrere informasjonen gjennom, vil kunne si oss mye om virkeligheten de presenterer for sitt publikum (Hågvar 2007:21). En videre utdyping kan knyttes til begrepet *informasjonsflytens portvoktere* (Tveiten 2006:75) som kommer til uttrykk, ikke bare internt i redaksjonen, men også utad. Herunder faller hva som blir sett på som gangbar nyhetssak og hva som faktisk kommer på trykk. Eide & Simonsen (2008:39) omtaler institusjonelle språklige logikker som det journalistiske saksfeltet er underlagt. Disse inkluderer blant annet redaksjonens hierarkier, mediens konkurranse, individuell konkurranse blant journalistene og sjangerkonvensjoner. I en samfunnsvitenskapelig kontekst vil journalistikk kunne forstås som institusjon og drøftes ut fra et utvidet institusjonsbegrep. Det finnes også mye litteratur som omtaler mediene/journalistikken som en aktør i seg selv. «Nyhetene har makt i seg til å drive fram handlinger» skriver Oddgeir Tveiten i boken *Nødvendige nyheter* (2006:85) og man omtaler gjerne *definisjonsmakten* i et slikt handlingsperspektiv. I et moderne samfunn vil det alltid være uenighet om hva som er verdt offentlighetens oppmerksomhet og muligheten til å sette *dagsorden*; beskrive samfunnsmessige utviklingstendenser og presentere potensielle løsninger. «Det som blir satt på dagsordenen gjennom mediene, har større sjanse for å bli tatt alvorlig og fulgt opp som et problem som krever lovvedtak og bevilgninger» (Allern 2001b:241).

Med begrepet *Triangelhypotesen* beskriver Martin Eide og Gudmund Hernes (1987) mediemakt som et forhold mellom politiske aktører, publikum og media selv. De konkluderer med at medier, ved å framstå som en medspillende aktør, utøver språkmakt gjennom medietriangler. En redaksjonell idealtypisk aktørrolle vil kunne knyttes til eksplisitte ytringer på leder- eller kommentarplass, men i praksis vil «skjult» dramaturgi og vinkling være like sentrale redaksjonelle virkemidler (jamfør *ibid.*). Tveiten argumenterer for at nyhetsdiskursens egentlige tema er hvem som deltar som kilder og aktører i nyhetene. Da blir redaksjonenes posisjonering av dem et viktig aspekt, som blant annet kommer til uttrykk i hvordan en kilde kan utfordre en annen, og hvordan en nyhetsdekning en dag blir fulgt opp neste dag (2006:89).

Grøttum & Aalberg (2012) vektlegger særlig to måter journalister har makt over fremstilling av virkeligheten: utvelgelse av hva som blir nyhetssaker og hva som ikke blir det og som en forlengelse av dette - hvordan nyhetssaken fremstilles språklig. I denne avhandlingen er det særlig interessant å undersøke hvordan aktørene fremstilles i diskursen. Ut fra dette vil man

kunne undersøke om enkelte stemmer blir marginalisert og hvordan dette kommer til uttrykk i diskursen.

2.3.1 Kilder og kildeselektering

Oddgeir Tveiten (2006) fremmer i tidligere nevnte bok påstanden om at det er gjennom (prestisjefylte) medier at kildene når beslutningstakeren. I en forlengelse av dette hevdes det, nærmest underforstått, at mediene *påvirker* den politiske prosessen. Dette uttrykkes særlig (og nærmest poetisk) i en redegjørelse om medienes kildeselektering, hvor Tveiten fastslår: «samtidig som mediene iscenesetter og trekker aktører fram fra skyggene, er konsekvensen nødvendigvis at andre situasjoner og aktører forblir i skyggen». Derfor er det spesielt viktig å se på nettopp *hvem* som slipper til i media. Dette er interessant å se opp mot forskning som blant annet trekker frem følgende trekk ved journalisters utvelgelse av kilder: en implisitt forventning om utbytte mellom kilde og journalist og at journalister av ulike grunner knytter til seg veletablerte kilder (Eide 1991 i Tveiten 2006:103). Går det medialiserte samfunnet i en retning hvor det kun er dem med «klippekort» hos sentrale journalister eller på en annen måte har en spesiell tilknytning (for eksempel ideologisk) til en redaksjon, som får slippe til i det offentlige ordskiftet? Phillips & Schrøder skriver i boken *Sådan taler medier og borgere om politik* (2004) om en gradvis prosess hvor alt kan settes på medienes dagsorden og bli gjort til gjenstand for den offentlige debatt. Det er en åpenbar verdi for organisasjoner å få redaksjonell omtale. Nyere forskning dokumenterer at nyhetsbedrifter kan velge saker som blir «solgt inn» da dette kan redusere både produksjonspress og kostnader (Bjerke, Øvrebø & Brurås 2012). Det er interessant å se, i lys av et fortolkningsperspektiv, hvordan publikum forholder seg til en slik utviklingstrend. «På mottagersiden betyr det, at der for den enkelte borger ikke lenger er noget ikke-mediepåvirket frirum, hvor éns tanker, erfaring og viden er formet uafhængigt af medierne (Phillips & Schrøder 2004:150). Påstanden gir en relativt dyster situasjonsbeskrivelse og det vil være helt på sin plass å spørre om *i hvor stor grad* den enkelte er påvirket? Med utgangspunkt i min problemformulering og empiri vil det derimot være mer hensiktsmessig å undersøke *hvem* som søker å påvirke nyhetsrammene og hvilke følger dette får.

2.3.2 Diskursive representasjoner i et marginaliseringsperspektiv

Neumann benytter termen *subjektposisjon* i forbindelse med diskursanalyser. «En representasjon kommer mellom den fysiske verden og vår sansning av den, og er altså måten verden fremtrer for mennesker på. Når bærere av samme representasjon institusjonaliserer seg utgjør de en posisjon i diskursen (Neumann 2001:177). Aktører konstruerer en subjektposisjon i diskursiv praksis, men diskursen setter samtidig begrensninger for hvordan subjektet kan opptre i bestemte sammenhenger. I en slik prosess trekker altså aktøren på tilgjengelige diskurser og således har handlingsrommet klare begrensninger.

Marginalisering av grupper og individer skjer ifølge Martinussen (2008) gjennom samhandling og konstruksjon av sosial virkelighet ved at disse drives mot randen av tilhørighet til fellesskapet. I min avhandling retter jeg fokus på hvordan enkelte grupper blir (systematisk) marginalisert i mediene. Marginalisering i denne konteksten innebærer at enkelte grupper ikke når frem med sine tolkninger og virkelighetsoppfatninger. I et moderne samfunn kjennetegnes blant annet medieutviklingen ved at stadig mer overlates til eksperter og ekspertkilder (jamfør Magnus 2010), og i lys av dette anser jeg det som spesielt viktig (i henhold til min problemformulering) å identifisere hvilke aktører som er aktive og synlige i diskursen og hvorvidt det finnes tegn på marginalisering av andre aktører. For å undersøke dette vil et sentralt spørsmål være hvordan marginalisering kommer til uttrykk i tekstene. Det er et utall av måter å angripe en slik problemstilling på. Jeg har valgt å trekke veksler på en teori utviklet av Elisabeth Eide (2011) som jeg kort vil skissere i en fremstilling tilpasset min avhandlings empiri:

1. Det laveste nivået av representasjon er når en person uttaler seg i media på vegne av andre eller tilhørende grupper. Et eksempel på dette kan være når en representant for tjenesteyter viser frem nyeste smarthjem og forteller hvor godt tilbudet er for beboerne i enheten.
2. På neste trinn slipper man til med en kort replikk. Dette kan eksemplifiseres med en produsent av velferdsteknologi som stolt viser frem siste produkt. Produktets mange kvaliteter presenteres etterfulgt av en bruker som slipper til med en bemerkning som bekrefter produsentens påstand.

3. På neste trinn beskrives en kortere versjon av ens livshistorie (eller av bestemte sider av ens liv) som når en eldre herre får være talende eksempel på gruppen eldre som i fremtiden ikke vil klare seg selv – eller som ønsker å «bo lenger hjemme».
4. Siste trinn åpner opp for et mer symmetrisk forhold til journalisten. Her får de siterte mulighet (og spalteplass) til å mene noe om de store spørsmålene i samfunnet de lever i.

Jeg vil i metodekapittelet argumentere for at denne nivåinndelingen kan benyttes for undersøke hvorvidt mediene systematisk framhever noen aktørers perspektiver og samtidig marginaliserer andres.

3 METODISK TILNÆRMING

Jeg har latt problemstillingen være ledestjerne når jeg skulle avgjøre hvilken metode jeg skulle bruke i denne avhandlingen (i tråd med anbefalinger av for eksempel Østbye, Helland, Knapskog & Larsen 2007). Men jeg har samtidig vært fullt klar over pragmatisk hensyn knyttet til gjennomføring innenfor avhandlingens gitte (begrensende) rammer. Formålet med min avhandling er å avdekke diskursive mønstre i dekingen av velferdsteknologi og dens potensielle brukere. Jeg vil i egne avsnitt presentere forskningsdesign og metodiske vurderinger. Jeg vil kommentere Fairclough og hans kritiske diskursanalyse ytterligere og jeg vil da ha spesielt fokus på hvordan jeg vil operasjonalisere den. Jeg vil videre kommentere kritikk av kritisk diskursanalyse samt forskningens kvalitet. Jeg vil også redegjøre for etiske avveininger som har vært gjort i forbindelse med studien.

Jeg omtaler i denne avhandlingen (noe pragmatisk) Faircloughs' kritiske diskursanalyse som både en teoretisk ramme og en metodisk tilnærming. Det siste er midlertidig en sannhet med modifikasjoner, noe jeg vil nyansere ytterligere med Karl Knapskogs ord: «kritisk diskursanalyse har altså ikke en egen metode, verken i analyse av tekster, institusjoner eller sosiale forhold, men trekker veksler på metoder i andre fag og kombinerer disse i et analytisk rammeverk (Østbye et al. 2007:92). Likevel vil jeg, og mest for enkelhets skyld, i tråd med de fleste som bruker kritisk diskursanalyse i praksis (eksempelvis Jørgensen & Phillips; Phillips & Schrøder; Grue) betegne Faircloughs' kritiske diskursanalyse som både en teoretisk ramme og metodisk tilnærming (slik jeg har presentert det i teorikapittlet).

3.1 Metodiske vurderinger og presentasjon av forskningsdesign

Denne avhandlingen er en kvalitativt orientert undersøkelse. Ved å fundere undersøkelsen i et deskriptivt forskningsdesign vil jeg kunne forholde meg til satte overordnede rammer som gir rom for å kartlegge mønstre og søke å bekrefte eller avkrefte hypotesen. Jeg vil bruke en kritisk diskursanalytisk tilnærming for å se nærmere på sammenhengen mellom semiotisk mening, sosial

handling og samfunn i lys av min problemformulering. For å besvare denne problemformuleringen har jeg samlet inn et relativt omfattende datamateriale bestående av tekster fra et utvalg av norske aviser. Kvalitativ analyse av tekster innebærer som oftest at utvalget som brukes betegnes som strategisk, og ikke representativt. Jeg vil presisere at ettersom jeg jobber ut fra et forholdsvis stort og bredt datamateriale ønsker jeg å plassere min analyse på et *mesoniå*. Således vil undersøkelsen også inneholde visse kvantitative elementer og operasjonaliseringer, blant annet registrering av forekomst av visse undersøkelsesenheter. Jeg vil understreke at jeg på ingen måte pretenderer at omfanget er tilstrekkelig til å være representativt. Men jeg vil argumentere for at en slik tilnærming likevel kan gi indikasjoner på tendenser og mønstre i pressdekningen som kan være fruktbare i en videre drøfting av tematikken. Jeg vil drøfte analysens funn opp mot journalistikk som institusjon og vil også se nærmere på om det er en samvariasjon av den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi man finner i avistekster og det bildete faktiske evalueringsrapporter gir.

Jeg har valgt å benytte hypotetisk-deduktiv metode for å undersøke datamaterialet. «Deduksjon er et middel til å avdekke implikasjoner av de forestillingene vi har om et fenomen» (Hellevik 2002:74). Jeg anser dette for å være en fruktbar tilnærming, da jeg erkjenner at det kan være implikasjoner som jeg selv ikke har oversikt over på dette stadiet av undersøkelsen. Hypotetisk-deduktiv metode innebærer at man tar utgangspunkt i tidligere forskning og basere seg på dette i søken etter empiriske forhold som kan belyse relevante eller gitte problemstillinger. Hypotetisk-deduktiv metode regnes også som hypotesetestende og jeg har (jamfør innledningskapittelet) tidligere i avhandlingen presentert følgende påstand om årsakssammenhenger:

Brukerne blir marginalisert i den medierte diskursen omkring ny helseteknologi

Det råder en (sterk) diskursiv optimisme for teknologiske løsninger innen helse- og omsorgssektoren.

Et klart definert formål med min studie vil således være å bekrefte, eller avkrefte disse påstandene. Metodisk vil jeg trekke konklusjon i forhold til hypotesen. Hvorvidt den avkreftes eller bekrefte har ingen innvirkning på forskningens kvalitet.

Valg av hypotetisk-deduktiv metode er ikke noe jeg gjør ukritisk. Jeg erkjenner at jeg ved å velge hypotesetestende forskning går noe motstrøms, siden man innen kvalitativ forskning som oftest vil foretrekke en induktiv hypotesegenererende forskning. Deduktiv tilnærming egner seg godt når forskeren har god forkunnskap om konteksten og søker å bekrefte/avkrefte ved å bruke flere sammenlignbare tilfeller og eksempler (jamfør Ryen 2002). Jeg anser således hypotesetestende metode for å være en god tilnærming til min studie.

Jeg vil avslutningsvis understreke at i den grad jeg bruker «telling» (som er et utpreget kvantitativt redskap) er det kun for å fange opp data som kan gi en indikasjon på omfanget av eventuelle overrepresentasjoner eller marginaliseringer. Et slikt omfangsmål vil altså kunne si noe om hvorvidt forekomsten har en fremtredende plass i datamaterialet eller ikke (Hellevik 2002). Utvelgelsen av kategorier er gjort på kvalitativt grunnlag, og jeg vil argumentere for at det fanger opp og har eksplisitt fokus på kvalitative egenskaper ved tekstene.

3.1.1 Presentasjon av analyse materialet

Tekster har som empirisk materiale en dominerende posisjon innen diskursanalyse. Den kanskje viktigste grunnen er at sosial praksis ofte etterlater en tekst, hvilket muliggjør både å bekrefte dens (historisk dokumentariske) autentisitet og samtidig plassere den i tid og rom. Medietekster vil således ikke være forskerfremkalte data (jamfør Østbye 2007). I en diskursanalyse ønsker man å komme «under» tekstens overflate og identifisere mønstre knyttet til meningsproduksjon. Mer spesifikt i min studie vil det bli fokus på diskursive kamper om å få definere virkeligheten og således potensielt bidra til sosiale endringer rotfestet i gitte ideologiske forestillinger.

Valg av avistekster som datagrunnlag begrunner jeg med at aviser tilbyr en bred dekning av det aktuelle temaet. Aviser kan ikke lenger regnes for å være vår viktigste nyhetskilde (jamfør TNS Gallups store mediebruksundersøkelse⁸), men jeg anser likevel avisenes dekning av velferdsteknologi som i tilstrekkelig grad representativ for temaets fremstilling i det generelle

⁸ Lokalisert 15.04.2013 på verdensveven: <http://www.medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=radio&queryID=374>

mediebildet. I *Metodebok for medievitenskap* (2007) betegnes aviser som mer eller mindre offentlige kilder, og allmenhetens innsyn i dem setter «grenser for hvor meget man kan avvike fra sannheten» (Dahl 1991 gjengitt i Østbye et al. 2007).

Valg av aviser som analyseobjekter har også en praktisk dimensjon. Ved å bruke søkemotoren ATEKST har jeg tilgang til oppdaterte redaksjonelle arkiver fra en rekke norske aviser. Jeg anså det som svært viktig å avgrense omfanget på datamaterialets størrelse, og jeg avgrenset derfor både antall aviser og tidsperiode jeg hentet avistekster fra. Jeg har valgt å studere følgende 10 aviser: *Adresseavisen, Aften, Aftenposten, Bergens Tidende, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Fædrelandsvennen, Nationen, Verdens Gang og Vårt land*. Ved å velge et stort utvalg anser jeg det for å være mulig å undersøke fremstillingen av temaet gjennom ulike perspektiver. Jeg har valgt aviser ut fra kriterier om opplagstall, hvorvidt avisene er riksdekkende eller regionale og hvilket redaksjonelt verdisyn som ligger til grunn. VG, Aftenposten og Dagbladet er Norges største aviser regnet i opplag, og de er regnet av politikere som viktige dagsordensettere (Allern 2001a). Dagens Næringsliv er den største næringslivavisen og har en fast leserskare som blant annet inkluderer de fleste ledere i privat og offentlig sektor (ibid.). Nationen og Vårt Land regnes som nisjeaviser og de representerer særegne (politiske) stemmer. Adresseavisen, Aften, Bergens Tidende og Fædrelandsvennen er aviser som står sterkt i deres respektive regioner.

Jeg vil understreke at utvalgets størrelse er en naturlig begrensning innen denne avhandlingens rammer. Jeg kunne ikke ta med alle redaksjonene, men utvalget er heller ikke tilfeldig. Som et midlertidig korrektiv for å vurdere om mitt utvalg inkluderer de «riktige» redaksjonene har jeg brukt toppolitikernes «nyhetspyramide» som indikator. Denne ble presentert i en tidligere omtalt bok skrevet av Sigurd Allern (2001a), hvor han, basert på intervju og andre inntrykk, rangerer redaksjonene utfra politikernes oppfatning og prioriteringer. Av avisredaksjoner står Dagbladet, VG og Aftenposten i en særstilling, etterfulgt av Dagens næringsliv, Adresseavisen, Bergens tidende og Stavanger Aftenblad, etterfulgt på et nivå lenger nede av Vårt Land og Nationen. En slik liste skal ikke tas for bokstavelig, og jeg har heller ikke brukt den til annet enn en indikasjon på at jeg har truffet tilfredsstillende med utvalget.

Ifølge Fairclough (2008) må vi ta utgangspunkt i en sosial begivenhet når vi skal avgrense undersøkelsens tidsperiode. Jeg har valgt å undersøke avistekster i tidsrommet fra *01.01.2010 til*

13.03.2013. I juni 2011 ble Hagen-utvalgets utredning *NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg* fremlagt, hvilket resulterte i påfølgende presseoppslag og offentlig debatt om temaet. I samme periode har større forskningsprosjekter blitt iverksatt (og i enkelte tilfeller også avsluttet og evaluert) og det har også vært mye fokus på såkalte demonstrasjonsrom, som for eksempel Fru Paulsens leilighet, Fru Almas Hus og Gamle Ekdals nye hjem. Jeg vil således argumentere for at analyse av pressens dekning i tidsrommet jeg har avgrenset, gir et dekkende og tidsriktig innblikk i hvordan diskursen omkring velferdsteknologi arter seg i nyhetsmediene.

Søkestrengen som er benyttet i dette datamaterialet, er: *velferdsteknologi or omsorgsteknologi or helseinnovasjon or helseteknologi* og jeg vil argumentere for at søket har truffet bredt. Søket resulterte i 133 treff. Jeg har først grovsortert ut treff som åpenbart ikke var direkte relatert til problemstillingen. Etter den runden bestod materialet mitt av 99 tekster. Jeg har i ettertid, under arbeidet med kategoriseringen, foretatt nok en sorteringsrunde, og sitter igjen med 68 tekster fordelt på de 10 avisene⁹ (se vedlegg 1 for oversikt over tekster sortert etter sjanger og avis).

	Nyhetsstoff	Meningsstoff
Nyhetsartikler	39	
Ledere		4
Kommentarer		3
Kronikker		4
Debattinnlegg		18

Tabell 3.1: Oversikt over antall tekster sortert etter kategori og sjangre

Annet kunnskapsmateriale

⁹ Jeg har i denne studien ikke lagt vekt på notisstoffet. Men utover det er alle nyhetsartikler, bakgrunnsartikler, kommentarer, kronikker og debattinnlegg/leserinlegg i datamaterialet analysert.

Prosjektrapporten *Trygghetspakken – behovskartlegging og erfaringer* ble publisert 20. juni 2012. Den er forfattet av representanter fra Sintef og Bærum kommune på oppdrag fra Innomed og beskriver resultatene fra prosjektet. Jeg ønsker å bruke rapporten som et korrektiv i min drøfting.

3.1.2 Kategoriseringer

Det er hensiktsmessig å dele inn rådata i deskriptive kategorier som referer til relevante tema (Ryen 2002). Jeg har valgt ut to kategorier som jeg vil presentere ytterligere. Jeg har valgt å gi dem betegnelsene *sjanger* og *journalistiske kilder*.

Sjanger

Jeg har kategorisert materialet etter type/sjanger. Sjanger indikerer språklig stil, men også type forfatter. I min avhandling er det viktig å se på skillet mellom tekster som er forfattet med redaksjonell forankring og tekster som ikke er det. Jeg ønsker å se nærmere på hvilke «stemmer» vi eksponeres for i fremstillingen av diskursen. Ved å kode etter sjanger vil jeg dermed kunne skille redaksjonelle og journalistiske tekster fra tekster forfattet av representanter for andre grupperinger.

Sjanger består av konvensjoner for språkbruk som begrenser de språkvalg man kan gjøre både med hensyn til innhold og form i teksten (Vagle et al 1993:271 gjengitt i Hågvar 2007:26). Det er altså snakk om mønstre for tekstlig atferd som kommunikativt har gitte spesifikke formål (Tønnesson 2002:228). Sjanger kan således brukes som et effektivt diskursivt virkemiddel hvor avsenders tekstuelle sjangervalg sender signaler som (underforstått) vil påvirke mottakers tolkning. Det er verdifullt for journalister å besitte en velutviklet sjangerbevissthet og sjangerkompetanse (Eide 2011). Sjangerbrudd, eller kreativ bruk av sjangertrekk (jamfør Fairclough) kan brukes for å nyansere budskapet på en annen måte enn ved å forholde seg konvensjonelt til et rigid rammeverk. Fairclough forstår sjangere som ulike måter å samhandle diskursivt på (Fairclough 2003:26).

Journalistiske kilder: aktører og stemmer

Fairclough (1995b) har analytisk delt diskursive «stemmer» inn i kategorier som blant annet inkluderer journalister, politikere, eksperter, produsenter og vanlige borgere. Jeg vil i analysen benytte en tilsvarende inndeling for å belyse hvilke aktører som er aktive i de ulike diskursene jeg har identifisert i diskursorden. Jeg har i teorikapitlet presentert journalistikk som institusjon og maktfaktor og pekt på praktiske implikasjoner ved journalistisk praksis. I tilknytning til «stemmer» vil jeg også peke på en utbredt praksis hvor journalistene benytter forskere for å legitimere egne oppslag (jamfør Magnus 2010). I min avhandling vil det være fruktbart å identifisere de ulike aktører og undersøke hvilken «stemme» de representerer. Min hypotese tilsier at de eldres stemme blir marginalisert. Om dette blir bekreftet vil det være interessant å undersøke hvilke aktørers stemmer som i hovedsak trekkes frem, og i forlengelse av dette; om for eksempel marginalisering kan forstås som en direkte konsekvens av dette.

Raddum og Veum (2006) hevder at analyser av kildebruk i medietekster ofte tenderer mot en avgrensning hvor det er mer fokus på ulike typer mennesker enn på hvordan kildene fremstilles. Jeg vil i min analyse også fokusere på hvordan kilder blir omdannet til stemmer. I et teksteksternt perspektiv finner vi den empiriske tekstprodusenten, de empiriske leserne og de empiriske deltakerne i samfunnet. I et tekstinternt perspektiv finner vi fortellerstemmer, adressatposisjoner og de diskursive deltakerne. Min forståelse av begrepet *stemme* faller inn under den bakhtinske tilnærmingen, som anser ytringer som sammenvevinger av flere ulike stemmer og som samtidig vever inn indirekte henvisninger (for eksempel referanser til ideologier, sosiale grupperinger med mer) med de eksplisitte stemmene (ibid.:137).

Jeg vil for sikkerhets skyld benytte anledningen til å understreke at i tekstene kan ulike aktører representere samme «stemme» i debatten. Man vil og kunne finne aktører som ikke får sin stemme representert i debatten.

3.2 Kritisk diskursanalyse som metode

«Kritikken som utføres gjennom kritisk diskursanalyse, handler i all hovedsak om å synliggjøre de ideologiske premissene for ulike former for språkbruk» skriver Jan Grue (2011) i boken

Diskursanalyse i praksis. Hvordan man i praksis går analytisk til verks, er i stor grad situasjonsbestemt av den gitte forskers problemstilling og interessefelt. Fairclough tilbyr, som beskrevet i teorikapittelet, en tretrinnsmodell for å analysere tekster i en kultur- eller samfunnskontekst. Hvordan man velger å bruke modellen, er langt på vei valg som forskeren selv kan ta.

3.2.1 Presentasjon av analyseoppsett

Jeg har med utgangspunkt i Faircloughs kritiske diskursanalyse utviklet en metode for å analysere tekstene i datamaterialet jeg har samlet inn. Jeg har laget følgende oversikt som viser analysens faser og kategorier og hvilket utvalg av datagrunnlaget jeg analyserer i de ulike fasene.

	Faser og kategorier	Del av datagrunnlaget
Tekst	1. Undersøke <i>ordvalg</i>	Nyhetsstoff og meningsstoff
	2. Undersøke <i>kontekstualisering</i>	Nyhetsstoff
Diskursiv praksis	1. Identifisere <i>diskurser</i>	Nyhetsstoff og meningsstoff
	2. Identifisere <i>diskursive mønstre</i> i datamaterialet (interdiskursivitet)	Nyhetsstoff og meningsstoff
	3. Undersøke <i>marginalisering</i> av stemmer/aktører	Nyhetsstoff
Sosiokulturell praksis	1. Analysere forholdet mellom den <i>diskursive praksis</i> og den <i>diskursorden</i> den er en del av	Nyhetsstoff og meningsstoff
	2. Kartlegge de delvis ikke-diskursive sosiale og kulturelle relasjoner og strukturer som skaper rammen for den diskursive praksisen.	Nyhetsstoff og meningsstoff

Tabell 3.2. Oversikt over analysens faser og kategorier

Diskursene som inngår i diskursorden blir identifisert og avgrenset i punkt 1 under analysen av diskursiv praksis. Metodisk er det svært nyttig å veksle mellom fokus på den kommunikative begivenhet og diskursorden (Fairclough 2008). Diskursorden kan forstås som en ramme forskeren trer ned over virkeligheten og således definerer og avgrenser området som skal undersøkes (Jørgensen & Phillips 1999:149). Ved å bruke diskursorden som en struktur har man noe å analysere diskursiv praksis i forhold til. Slik vil man kunne redegjøre for hva den konkrete praksis forandrer eller reproducerer. Jørgensen & Phillips (1999:146) anbefaler derfor å identifisere og avgrense en diskursorden i analysen.

Fairclough hevder at kritisk diskursanalyse kan bidra til økt forståelse av en tekst i kontekst. I analysen vil man både undersøke språket i bruk samt sosiale strukturer og andre samfunnsmessige forhold som kan bidra til forståelse av konteksten. Analyseoppsettet viser hvilke faser og kategorier jeg ønsker å undersøke samt hvilken del av datagrunnlaget som vil bli analysert. Hvorvidt brukerne blir marginalisert og hvorvidt det blir brukt kontekstualisering som språklig virkemiddel anser jeg som kun relevant i henhold til det redaksjonelt forankrede nyhetsstoffet.

Diskursorden

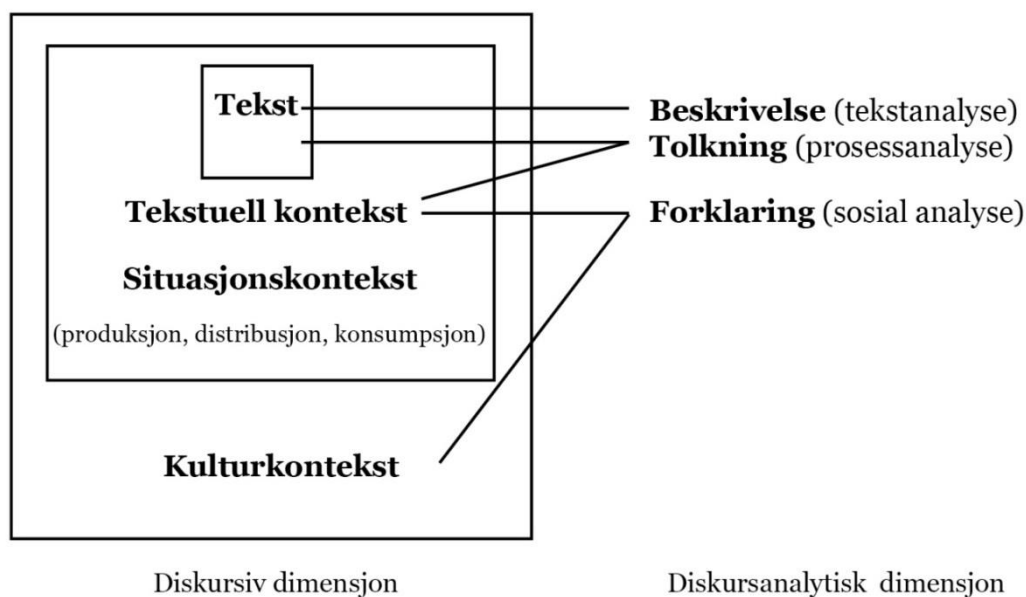
Jeg skrev i innledningen til seksjonen om diskursanalytisk tilnærming at jeg ville støtte meg til definisjonen av diskurs hentet fra Michaelsen, som lyder slik: «hvordan bestemte saksområder snakkes om, forstås som og rammes inn i offentligheten». I samme artikkel beskriver han også diskurs som «[...] en mer eller mindre entydig felles forståelse som en gruppe mennesker har om et bestemt saksområde» (2007:374). Men som jeg har trukket frem tidligere i avhandlingen, står diskursiv kamp sentralt innen diskursteori. En diskursorden rommer ifølge Jørgensen & Phillips diskurser som kjemper i samme terreng som den (overordnede) diskursen man undersøker (1999:69). Det er derfor hensiktsmessig å identifisere og avgrense disse diskursene. Maarten Hajer (1996) introduserte en slik fremgangsmåte som kort oppsummert gir aktørene muligheter til å benytte og trekke veksler på ulike diskursive kategorier for å gi mening (Michaelsen 2007). Den analytiske modellen jeg har utviklet er ment å gi en oversikt over diskursene og hvordan de er representert og formidlet i avisartiklene. Jeg vil argumentere for at resultatene vil indikere og

antydde tendenser i tematiske prioriteringer og kan således forstås som en avdekking av redaksjonell strategi.

I min avhandling ønsker jeg å identifisere ulike diskurser som settes i spill i datamaterialet. Det vil ofte være implisitte fortolkninger knyttet til diskursene, og jeg vil ta opp problemer knyttet til fortolkning i senere kapitler. Identifiseringen vil bli gjort som en del av det analytiske arbeidet. Phillips og Jørgensen (1999) tar til orde for å ta utgangspunkt i en diskursorden fremfor en enkelt diskurs. Således blir samspillet mellom diskursene et viktig fokalt punkt i analysen.

Den kommunikative begivenhet

Diskursanalysen innebærer både nærlesing av avistekstene og en bredere samfunnsanalyse. Faircloughs tretrinnsmodell fungerer som et prisme hvor forskeren kan bruke hele dette spekteret til å undersøke tekstene. Det er ulike måter man kan applisere modellen på i praksis. Hågvar (2007:35) bruker følgende utvidede modell for å illustrere en trinnvis gang i modellen:

Figur 3.1: Faircloughs modell for diskursanalyse (slik den er applisert av Hågvar) – diskursbegrepet og de tre analysenivåene i kritisk diskursanalyse

Modellen viser hvordan en analyse av den kommunikative begivenhet følger tre trinn: Først en lingvistisk beskrivelse av teksten. Deretter fortolkning av relasjonene mellom diskursive prosesser i teksten. Til sist følger en forklaring av relasjonene mellom de diskursive prosessene og de sosiale prosessene. Modellen brukes både for å undersøke elementer i spesifikke tekster og samtidig den kontekstuelle rammen som legger føringer for tekstproduksjon og tekstkonsumpsjon. Hågvar påpeker at beskrivelse og tolkning ofte blir én og samme operasjon, siden man fortløpende tolker nye aspekter man oppdager ved teksten (2007:36). Det er viktig å merke seg at de tre nivåene gjensidig påvirker og konstruerer hverandre. For å få et innblikk i diskursens sosiale effekt må man, ifølge Fairclough (2003:3) undersøke hva som blir sagt og skrevet. Vagle påpeker at det er nettopp ved å analysere tekst i kontekst og deres språklige valg at man kan øke forståelsen for hvordan teksten fungerer i en større, sosial sammenheng (Vagle 1995:124).

Analytiske grep

Det kan være nyttig å se på bruken av nøkkelord i en tekst (Fairclough 2003:3). Jeg vil se på hvorvidt enkelte nøkkelord og begreper går igjen i en rekke tekster med særlig fokus på hva som implisitt ligger til grunn for en slik begrepsbruk. Fairclough påpeker samtidig at fokus på enkeltord kan ha begrenset verdi (ibid.), men jeg vil argumentere for at ved å se etter et mønster i bruken av begreper i flere tekster vil eventuelle funn kunne ha stor verdi i videre drøfting knyttet til hegemoni og sosial innflytelse.

I diskursordenen vil jeg identifisere og avgrense diskurser som seg imellom kjemper om å få bli den dominerende representasjon av virkeligheten. Herunder er det naturlig å undersøke interdiskursivitet. Jeg vil også undersøke hvorvidt *kontekstualisering* av diskursene er fremtredende i datamaterialet. Det vil være interessant å se hvorvidt og hvordan en diskurs konkret støttes eller undergraves i teksten. Det vil i så fall være et uttrykk for hvordan stoffet behandles journalistisk, som vil være hensiktsmessig å drøfte opp mot ideologi og hegemoni. Av hensyn til avhandlingens omfang, velger jeg kun å undersøke dette på den mest fremtredende diskursen identifisert i datamaterialet.

Jeg benytter meg av en teori utviklet av Elisabeth Eide for å identifisere om hvorvidt brukerne av velferdsteknologi blir marginalisert. Jeg anser det som mest hensiktsmessig å avgrense denne delen av analysen til å gjelde kun nyhetsstoffet.

Analyse av sosiokulturell praksis innebærer at man undersøker forholdet mellom den diskursive praksis og den diskursorden den er en del av. Man vil også undersøke forskjellige nivåer av sosial organisering (Fairclough 2008:153). Dette innebærer at man ønsker å kartlegge de delvis ikke-diskursive sosiale og kulturelle relasjoner og strukturer som skaper rammen for den diskursive praksisen. I analysen vil også samfunnskonteksten som jeg har skissert innledningsvis bli undersøkt sammen med den institusjonelle konteksten, situasjonskonteksten og den tekstuelle konteksten.

3.2.2 Kritikk av kritisk diskursanalyse

Faircloughs kritiske diskursanalyse har vært kritisert for at konsekvensene av skillet mellom det diskursive og det ikke-diskursive ikke gjøres tydelige. Samtidig utdypes det i liten grad hvor mye teori fra andre fagfelter som skal benyttes i en analyse. Således blir grensen mellom diskursanalysen og analysen av sosiokulturell praksis noe uklar (Phillips & Jørgensen 1999:101). Videre er også fokuset på det dialektiske forholdet som de ulike elementene står i, under kritikk. Faircloughs tilnærming er kritisert for et uklart skille mellom to forhold som står i et dialektisk forhold til hverandre.

Kritisk diskursanalyse har en politisk slagside som har røtter i marxistisk tankegang. «Hans venstreorienterte og humanistiske standpunkt kan ingen tage fejl av» skriver Elisabeth Halskov Jensen (2008). Videre skriver hun at i Faircloughs verden er makt kun positiv dersom den gavner «de svake». I den grad man kan kritisere Faircloughs analytiske arbeid for å være politisert, vil jeg argumentere for at dette i så fall kommer til uttrykk i hans drøftinger, ikke i metoden i seg selv. «Kritisk diskursanalyse er et korrektiv til samfunnsutviklingen» proklamerer Grue (2011:134) og viser til praksis hvor forskere kan belyse områder hvor makt utøves og misbrukes. Slik jeg vurderer metoden treffer Grue selve kimen i forutgående sitat; metoden egner seg meget godt til å problematisere politiserte saksfelt – men som forsker må man vokte seg for bidra med partsinnlegg. Forskningens kvalitet skal ikke påvirkes av forskeres politiske ståsted.

Avslutningsvis vil jeg vise til Halskov Jensens oppsummering av kritikken mot Fairclough: «Man behøver ikke være enig med ham i denne kritik for at bruge hans teorier og metoder. De er applicerbare på ethvert socialt problem, der har et diskursivt aspekt» (2008:14).

3.3 Studiens vitenskapelige kvalitet

«Nesten uansett hvilken observasjonsmetode vi bruker, blir det et avvik mellom virkeligheten og det vi som forskere kan observere og analysere» skriver Helge Østbye (2007:24). For å unngå feilkilder må man som forsker ha særlig fokus på at undersøkelser utføres korrekt og vise redelighet i bruk av teorier og kilder. Som beskrevet i seksjonen ovenfor blir Faircloughs' kritiske diskursanalyse kritisert for flere forhold. Dette gjelder både praktiske og metodiske uklarheter samt et ideologisk aspekt. For å skape troverdighet for undersøkelsen er det viktig at forskeren er klar over denne kritikken og utarbeider analyse og trekker konklusjon deretter. Slike spørsmål omhandler validitet og er knyttet til hvorvidt svarene vi får er i samsvar med spørsmålene vi stilte (Tjora 2012:206). Reliabilitet eller pålitelighet omhandler kvaliteten på datainnsamlingen samt videre bearbeiding og analyse (Østbye et al. 2007:26).

Et annet viktig krav til forskning er knyttet til gjennomsiktighet. For at leser skal få et godt innblikk i forskningen må man redegjøre for spørsmål som for eksempel hvordan undersøkelsen er gjort, hvilke valg som er tatt og hvilke teorier som er benyttet og hvordan. Kun slik vil leser kunne ta stilling til forskningens kvalitet¹⁰ (Tjora 2012:216).

Neumann (2001) poengterer viktigheten av kulturell kompetanse i diskursanalytiske undersøkelser. Hvorvidt jeg har tilegnet meg *nok* kunnskap – og kanskje enda viktigere - *god nok* kunnskap om saksfeltet, er en vurderingssak hvor egen habilitet og selvinnsikt setter begrensningene. Jeg kan ikke gjøre annet enn å stole på at jeg har gjort de riktige vurderingene underveis og understreke at jeg har gjort mitt ytterste for å holde forskningsarbeidet trygt innenfor de rammer og krav som foreligger ved valget av kritisk diskursanalyse som teoretisk og

¹⁰ Jeg vil legge ved tabeller som er brukt i analysen – disse viser alle analytiske vurderinger som er foretatt knyttet til spesifiserte tekster.

metodisk tilnærming innen for et kvalitativt forskningsparadigme. Hellevik skriver at den kvalitativt orienterte forskeren baserer seg på «sin evne til å leve seg inn i og oppfatte et mønster i det mangfold av sanseintrykk» han mottar (2002:13). Innen et sosialkonstruktivistisk perspektiv vil kunnskap (det seg være bakgrunnskunnskap eller tidligere erfaringer) være et resultat av våre tolkninger og de sosiale prosesser man inngår i (jamfør Burr 2003, gjengitt i Phillips & Schrøder 2004).

En analyse av medietekster må, ifølge Fairclough (2008:126), være multimodal, hvilket i denne sammenheng betyr at man også bør undersøke hvilken mening man kan tillegge bilder og layout. Jeg har valgt å ikke undersøke de multimodale aspektene ved mitt materiale. I lys av min problemstilling anser jeg det som mer fruktbart å se på hvordan diskursene settes i spill gjennom språklige konstruksjoner og hvorledes aktører og stemmer blir representert i det offentlige ordskiftet. Dette eksemplifiserer et valg, jeg uansett har tatt, som kan påvirke studienes kvalitet. Et annet sentralt spørsmål er hvorvidt man risikerer at min subjektive fortolkning påvirker resultatet. Ifølge Tjora (2012:217) vil en eksplisitt refleksjon over egne tolkninger øke den empiriske forskningens troverdighet. Man bør altså undersøke hva som kan påvirke forskeren eller prosessen. Dette omhandler mitt ståsted som forsker og mitt sosiale engasjement. Avhandlingens tema angår oss alle. Den norske velferdsmodellen er noe vi alle hegner om. Kanskje nettopp derfor anser jeg det som viktig at man forsker på temaet med fokus på sosiale forandringer og dominansrelasjoner. Som beskrevet ovenfor har jeg likevel forsøkt å overholde et vitenskapelig ideal om nøytral og objektiv undersøkelse av temaet. Mitt utgangspunkt for videre analyse og drøfting er derfor ikke å innta en politisert, normativ posisjon, men sikte mot nettopp en nøytral og objektiv posisjon.

Det er som nevnt utallige potensielle feilkilder i et forskningsprosjekt (jamfør Østbye et al. 2007). Jeg har valgt å favne bredt i datainnsamlingen. Dette valget begrunner jeg med at jeg ser etter diskursive mønstre som jeg ikke tror ville vært i like stor grad identifiserbare ved nærlesing og analyse av et mindre utvalg av tekster. Likevel må jeg erkjenne at det trolig er aspekter som jeg ikke fanger opp i min analyse, da jeg har et noe bredere fokus. Hadde jeg valgt å favne *enda* bredere og utvidet datamaterialets størrelse, ville jeg trolig i større grad kunne dokumentere eventuelle diskursive mønstre i pressedekningen, og på grunnlag av empirisk belegg muligens konkludere mer spesifikt.

Det er utfordringer knyttet til å trekke frem eksempler. Ryen (2002) advarer mot å sentrere analysen rundt anekdoter som støtter forskerens forventninger til tendenser. Jeg vil kun presentere eksempler fra tendenser i empirien som er dokumentert gjennom analyse.

Hva etterprøvbarehet angår, har jeg benyttet meg av kun offentlig tilgjengelige kilder samt at jeg har redegjort for metodiske valg. Jeg har også redegjort for refleksivitet og hvilke konsekvenser det kan ha på forskningens kvalitet.

Jeg vil i konklusjonen oppsummere det jeg oppfatter som avhandlingens svakheter.

3.3.1 Ethiske avveininger

Den nasjonale forskningsetiske komité for humaniora og samfunnsfag (NESH) har utviklet forskningsetiske retningslinjer for blant annet å hjelpe forskere å reflektere over egne etiske oppfatninger og holdninger. I min oppgave er det spesielt normer knyttet til sannhetssøken og etiske normer knyttet til forholdet mellom forskere som er relevante. Datagrunnlaget jeg benytter i denne oppgaven er offentlig tilgjengelig, og jeg anser således mine funn for å ha høy grad av etterprøvbarehet.

4 ANALYSE OG PRESENTASJON AV FUNN

4.1 Operasjonalisering av analyseoppsett

Jeg har med utgangspunkt i Faircloughs kritiske diskursanalyse valgt å utvikle ulike analysemodeller for å få frem nyanser i datagrunnlaget. For å besvare problemstillingen og teste hypotesene vil jeg i dette kapitlet operasjonalisere analyseoppsettet jeg presenterte i metodekapitlet.

4.2 Diskursorden – «Fremtidens eldreomsorg»

Ifølge Jørgensen & Phillips (1999) vil de ulike diskursene som diskursordenen består av omhandle samme tema, men disse diskursene konkurrer seg imellom for å fylle den eller sette sitt preg på den. Jeg har identifisert en diskursorden jeg har kalt «*Fremtidens eldreomsorg*». Denne diskursordenen anser jeg som en av flere diskurser innen en overordnet helsepolitisk diskursorden. Fairclough har i boken *Media Discourse* (1995) fokus på mediens diskursorden og dens tilknyttede aspekter. Mediens diskursorden som en overordnet diskursorden er også sentral i min oppgave, da journalister i stor grad trekker på sjangre og diskurser fra denne.

«Fremtidens eldreomsorg» er en diskursorden hvor helsesektorens fremtidige utfordringer koples sammen med nyvinninger innen velferdsteknologi. Jeg har identifisert syv diskurser tilhørende denne diskursordenen¹¹. En slik avgrensning av diskurser er ikke uproblematisk, og handler i stor grad om fortolkning og analytiske vurderinger. I boken *Analysing Discourse: Textual analyses for social research* (2003) redegjør Fairclough for hvorledes diskurser kan identifiseres. Det viktigste er at man identifiserer hovedelementene i den virkeligheten som presenteres. Jeg har derfor valgt å fokusere på tekstens hovedtema som kan gi oss et bilde av det ståstedet avsender

¹¹ Se vedleggene 2, 3, 4 og 5

presenterer verden ut fra. Etter nærlesing av alle tekstene i datamaterialet har jeg identifisert og avgrenset følgende distinkte diskurser med tilhørende karakteristika:

1. Dyd av nødvendighet

Introduksjon av velferdsteknologi er en måte å takle eldrebølgen på da samfunnet ikke vil ha hender nok tilgjengelig til å løse omsorgsoppgavene samtidig som det heller ikke er nok innskytere til å finansiere eldreomsorgen. Dette er et direkte resultat av det dobbelt demografiske problem.

2. Gi rom til de varme hendene

Introduksjon av velferdsteknologi vil gi tjenesteyterne mer tid til mellommenneskelige relasjoner og omsorg enn teknisk pleie. Den vektlegger at velferdsteknologiske løsninger er et like bra alternativ som såkalte «varme hender». Tilfeller hvor det fokuseres på «lenger i sitt eget hjem» har jeg valgt å inkludere i denne diskursen.

3. Vi ligger etter sammenlignbare land

Diskursiv fokus på at vi i Norge ligger langt etter sammenlignbare land, og således normativt impliserer at vi ikke burde befinne oss i en slik situasjon.

4. Varsku

Denne diskursen ekspliserer implikasjonene ved å ikke implementere velferdsteknologi i eldreomsorgen. Følger som presenteres inkluderer blant annet at man må foreta nedskjæringer i velferdsgoder og kvaliteten på omsorgstjenestene.

5. Fantastiske rikdommer venter

Norge kan bli en storeksportør av omsorgsteknologiske løsninger og dette vil gagne både offentlig sektor, privatsektor så vel som storsamfunnet ellers.

6. Tekniske dingser

Fokus på tekniske aspekter og på det mulighetsrommet som introduksjon av teknologiske hjelpemidler vil gi. Det er et særlig fokus på ufarliggjøring av teknologien i presentasjonen.

7. Det trengs folk også

Skeptisk holdning til at teknologiske løsninger vil løse alle problemer. Her finner man et særlig fokus på viktigheten av varme hender. Jeg vurderer denne som en motdiskurs.

I gjennomgangen av diskursene vil jeg ikke kommentere alle diskursene. Jeg vil vektlegge aspekter og eksempler jeg anser for å være fruktbare å ta med videre i drøftingen.

Det er ingen helt klare skillelinjer mellom diskursene. Enkelte diskurser er likevel mer fremtredende enn andre. Diskursen «*Fantastiske rikdommer venter*» kommer for eksempel til uttrykk i artikkelen «Stort marked i omsorgsteknologi» hvor journalisten skriver at «Eldrebølgen [...] vil skape et stort marked for bedrifter og selskaper som vil utvikle og levere ny teknologi og smarte løsninger for å avlaste eldreomsorgen» (Fædrelandsvennen 18.02.2012). I Adresseavisen omtales et doktorgradsprosjekt man «håper blir et springbrett for å selge programmet internasjonalt» og knytter dette opp til et regionalt program for kommersialisering av helseteknologi (Adresseavisen 30.11.2011). Dagens Næringslivs fokus faller naturlig nok også inn under denne diskursen, og avisen skriver blant annet at «Norge kan bli en storeksportør av omsorgsteknologiske løsninger. Vi går glipp av stigende inntekter og sysselsetting innenfor et område med stort vekstpotensial» (Dagens Næringsliv 16.06.2011).

Diskursen «*Vi ligger etter sammenlignbare land*» er også relativt fremtredende i datamaterialet. Dette kommer tydelig frem i følgende eksempel:

Det er ingen så stor sektor i det norske samfunnet som bruker så lite ressurser på utvikling og forskning som omsorgssektoren. Det er et farlig uttrykk for at man tror at det vi gjør i dag bare skal fortsette uforandret inn i fremtiden. Danmark har etablert et eget fond for ny velferdsteknologi. Fondet skal de neste tre årene investere tre milliarder danske kroner. Det er ca. ti ganger så mye som Norge i dag bruker på forskning og utvikling totalt sett i hele omsorgssektoren. – Det er en slående forskjell mellom norsk tilbakesenthet og danskenes nysgjerrighet på omsorgssektoren

Aftenposten 16.02.2012

Aftenposten skriver også om denne tematikken under overskriften «Dansk forbilde for norsk eldre-omsorg» hvor kommunalministeren uttaler at «Norge ikke vil klare å håndtere eldrebølgen uten å følge etter danskene» (Aftenposten 06.02.2012). Som nevnt ovenfor er det ingen klart

definerte skillelinjer, og man ser at også denne type tematikk er å finne i andre diskurser. Et eksempel på dette finner man i en Verdens Gang-artikkel hvor det refereres til en ekspert som hevder at «I Skottland har de gode erfaringer med slike pakker» samt at «vi ligger 5–10 år etter våre naboland på dette området» (Verdens Gang 21.02.2010). Sistnevnte eksempel har jeg plassert under diskursen «*Tekniske dingser*», som er den klart mest fremtredende diskursen i datamaterialet. Analyse av hele datamaterialet viser følgende fordeling av diskurser:

	Nyhetsartikler	Ledere	Kommentarer	Debattinnlegg	Kronikker
Dyd av nødvendighet	6	2	-	5	-
Gi rom til de varme hendene	7	1	-	2	1
Vi ligger etter sammenlignbare land	5	-	-	3	1
Varsku	2	-	-	1	-
Fantastiske rikdommer venter	6	-	-	1	-
Tekniske dingser	22	3	3	7	2
Det trengs folk også	4	1	-	3	-

Tabell 4.1: Oversikt over diskurser i «Fremtidens eldreomsorg» (forekomster sortert etter sjanger)

Som oversikten klart viser, er diskursen jeg har kalt «Tekniske dingser» overrepresentert. Denne diskursen har naturlig nok et fokus på tekniske aspekter og er således nært knyttet til velferdsteknologi som tema. Men *velferdsteknologi* slik det diskursivt presenteres i mediene handler langt fra bare om teknikk, det handler også om mennesker, om velferd, om fremtiden og muligheter. Sett ut fra et slikt perspektiv er forekomsten av diskursen «Tekniske dingser» særdeles interessant, da et særlig fokus på tekniske aspekter naturlig nok innebærer at man toner

ned mellommenneskelige aspekter, og således nærmer vi oss et funn som kan drøftes ut fra begreper som ideologi og hegemoni. Dette vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen.

Som beskrevet er diskursen preget av optimisme for hva introduksjon av velferdsteknologiske løsninger i helsesektoren vil føre med seg av samfunnsøkonomiske virkninger. Men det er en kjent sak at folk flest responderer mer positivt til saker som angår dem på individnivå enn på systemnivå. Dette kommer også tydelig frem i tekstene. I et retorisk perspektiv synes det å være viktig for gitte aktører å påpeke at velferdsteknologiske løsninger ikke bare er det beste for storsamfunnet – det er også det beste for den enkelte bruker. Dette kommer frem i flere av tekstene: «Teknologien skal kunne gi eldre et lengre, bedre og billigere liv i eget hjem» (Dagbladet 06.03.2013), «å bo hjemme lengst mulig, er en vinn–vinn-situasjon for alle» (Aftenposten 30.05.2010), «hvis flere med demens kan bo lenger hjemme, gir det økt livskvalitet og store samfunnsøkonomiske besparelser» (Verdens Gang 21.02.2010). Dette fokuset impliserer at det beste for den enkelte bruker er å bo lengst mulig i sitt eget hjem. Dette er et syn som langt på vei deles av de eldre, men en viss bekymring for at implementering av velferdsteknologi vil føre til mindre menneskelig kontakt kan spores i tekstene. Dette vil bli tatt opp og utdypet senere i avhandlingen.

Ryen skriver at et tegn på vitenskapelighet er viljen til å lete etter motstridende bevis (2002:188). Jeg har ikke funnet mange avvikende tilfeller i datamaterialet. Jeg vil likevel peke på nyhetsartikkelen «Advarer mot trådløs omsorg» (Bergens Tidende 07.06.2011) som jeg har kategorisert i diskursen «Tekniske dingser». Den skiller seg fra samtlige nyhetsartikler i datamaterialet i den forstand at vinklingen kan betegnes som kritisk til fenomenet og at eksperten uttaler seg relativt kritisk. Ved nærmere ettersyn er det den «trådløse» delen av teknologien nyhetsartikkelen og nyhetskilden stiller seg noe kritisk til. Som helhet setter likevel artikkelen velferdsteknologi i et positivt lys, hvilket blant annet fremkommer i artikkelens faktaboks: «Bruk av ny teknologi står sentralt. Vi blir stadig flere eldre, og samtidig færre som kan være hjelpere». Dette underbygger det overordnede sentimentet som den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi bærer preg av.

Hva kan bruken av ordet «dings» fortelle oss?

Et annet aspekt som preger den diskursive fremstillingen i materialet er ufarliggjøring av teknologi. Det synes å være et særskilt fokus på å avkrefte et motsetningsforhold mellom teknologi og mennesker.

Forsknings og høyere utdanningsminister Tora Aasland (SV) er spent på hvilke muligheter omsorgsteknologien åpner for. Men hun er tydelig på at hun ikke vil erstatte pleiere med «kald teknologi».

Vårt Land 15.10.2010

Jeg har valgt eksempelet over fordi det setter tonen for hvordan representasjoner blir fremmet igjen og igjen og således blir en fremtredende og viktig del av diskursen (jmfør Neumann 2001). Aasland er langt fra den eneste som nytter slik retorikk. I neste eksempel hevder Teknologirådets ekspert at «vegringen for omsorgsteknologi kan skyldes redsel for «kald teknologi» og kravet om «varme hender» (Dagbladet 28.08.2010). Det temaet blir også tatt opp i meningsstoffet, blant annet i et debattinnlegg forfattet av representanter for Norsk Sykepleierforbund, som skriver at: «Vi må begynne å tenke nytt, ta i bruk nye hjelpemidler og metoder, og ikke være redd for at teknologien i seg selv vil skape et hardt og kaldt tilbud til eldre» (Verdens Gang 14.07.2011). Teknologirådets representant benyttes som ekspertkilde i flere av nyhetsartiklene i datamaterialet. I Bergens Tidende gir han følgende forklaring på et direkte spørsmål om hva velferdsteknologi egentlig er: «Mange får nok bilder av menneskelignende roboter i hodet, men det handler om langt enklere ting. Som smarte hus, hvor lyset slår seg på når du står opp om natten. Sensorer som varsler noen når du faller» (Bergens Tidende 14.06.2010). I samme artikkel uttaler han også at «motsetningen mellom varme hender og kald teknologi er kunstig» (Bergens Tidende 14.06.2010).

En annen tydelig tendens i dekingen er at eksperter blir gitt mulighet til å forklare spesifikt hvilke problemer de ulike teknologiske hjelpemidlene kan løse, samt at de også får mulighet til å mene noe om hva innføring av slik teknologi kan bety i en samfunnsmessig kontekst. Jeg ønsker

å registrere omfanget av dette, og har derfor undersøkt forekomsten av aktører sortert etter hvem sin «stemme» de representerer i tekstene.

Aktør	Forekomster
Tjenesteyter	24
Bruker*	21
Ekspert**	59
Politiker	8

Tabell 4.2: Oversikt over aktører i nyhetsstoff

*Bruker: Brukere og talspersoner: 18, Pårørende: 3

**Ekspert: Ekspert: 50, Produsenter: 9

Som representasjoner i diskursene dukker eksperter opp nær tre ganger så ofte som de øvrige aktørene. Jeg fokuserer her på representasjoner i nyhetsstoffet da kildeselektering er journalistens privilegium, og kan indikere institusjonelle og/eller ideologiske føringer som kommer til diskursivt til uttrykk. Tabell 4.2 dokumenterer i hvor stor grad ekspertkildene dominerer nyhetsbildet, men gir ingen informasjon om hvorvidt det er skjevhet i innholdet som presenteres for leseren. Dette vil jeg komme tilbake til spesifikt i seksjonen *marginalisering* i kapittel 4.3.2.

4.2.1 En påfallende mangel av motdiskurser

Jeg viste i teorikapittelet til Tveiten som vektlegger viktigheten av redaksjonens posisjonering av kildene med særlig fokus på hvordan en kilde kan utfordre en annen (Tveiten 2006). I datamaterialet jeg har gjennomgått er det nettopp mangel på motforestillinger som preger nyhetsdekningen. I diskursorden «Fremtidens eldreomsorg» har jeg kun identifisert en motdiskurs. Denne kalte jeg «*Det trengs folk også*». I nyhetsstoffet er det bare diskursen «Varsku» man finner færre tilfeller av. Det er interessant dog, at i meningsstoffet er diskursen, forholdsmessig sett, langt mer fremtredende. Dette kommer særlig frem i sjangeren jeg referer til som *debattinnlegg*:

	Nyhetsartikler	Debattinnlegg
Tekniske dingser	22	7
Det trengs folk også	4	3
Totalt	52	22

Tabell 4.3: Utdrag fra tabell 4.1

En så betydelig omfangsvariasjon mellom to sjangre anser jeg som svært interessant å undersøke videre. Representasjonene som kommer til uttrykk i denne diskursen preges av en viss skepsis til ukritisk positiv omtale av velferdsteknologi samt bekymring for at slik teknologi vil føre til mindre menneskelig kontakt for brukerne.

[...] synes det blir vel mye fokus på velferdsteknologi. Det kommer opp som en løsning på alle problemer, men dette må ses i sammenheng. Teknologi er også ressurskrevende. Og kanskje blir den gamle roligere hvis pleieren kommer innom i stedet for å snakke med en skjerm.

Verdens Gang 29.08.2011

Eksempelet ovenfor er hentet fra en nyhetsartikkel hvor en professor i sykepleievitenskap og er et av få eksempler på ekspertkilder som taler «de eldres sak». Jeg vil i denne sammenheng også vise til et eksempel hentet fra et debattinnlegg i Vårt Land: «Ta også gjerne i bruk «fornuftig» omsorgsteknologi. Men glem ikke «en hånd å holde i» (Vårt Land 01.06.2010). Motdiskurser er sentrale i kritisk diskursanalyse da de regnes av Fairclough for å være viktigste motvekt mot dominansrelasjoner i diskurser (jamfør Halskov Jensen 2008). Dette vil bli inkludert i drøftingen i neste kapittel.

4.2.2 Overskriftenes virkelighetsbilder

Analytisk er det særskilt viktig å identifisere det bestemte perspektivet som tekstforfatteren skriver ut fra. Ved å undersøke overskrifter kan man få et innblikk i det virkelighetsbildet

journalisten presenterer for leserne. Fædrelandsvennen skriver om «Eldreomsorg på datamaskinen» (Fædrelandsvennen 08.01.2011). Verdens Gang bruker overskrifter som «Vil gi robotomsorg» (Verdens Gang 29.08.2011a) og «Teknologirevolusjon i eldreomsorgen» (Verdens Gang 21.02.2010). Nationen skriver at «Teknologi skal passe de eldre» (Nationen 06.03.2013) og Aftenposten på sin side skriver at «Demente får robot hjelp» (Aftenposten 13.02.2011) mens Dagbladet vinkler det noe annerledes og opplyser om en «Teknoredde regjering» (Dagbladet 28.08.2010). Overskrifter er et sentralt aspekt av *den omvendte pyramide*, som metaforisk beskriver en journalistisk skriveteknikk hvor de viktigste poengene kommer først og påfølgende poeng følger på sortert etter hvor viktige de anses for å være (jamfør Østlyngen & Øvrebø 1999). Overskriftene tegner et bilde av et særskilt fokus på teknologi og vi ser også at det er liten forskjell på de ulike avisenes perspektiv i overskriftene. Dette bildet oppsummerer og gjenspeiler også min generelle vurdering av den diskursive fremstillingen som fremkommer i avistekstene.

4.3 Den kommunikative begivenhet

4.3.1 Tekst

Jeg vil nå gi en lingvistisk beskrivelse av ordvalg og kontekstualisering. Metodisk vil denne fasen også inneholde elementer av fortolkning (jamfør Hågvar 2007; Fairclough 2008).

Ordvalg

Som innledende grep har jeg sett nærmere på enkelte ideologiske *nøkkelord* som brukes i teksten. Fairclough (1992:77) bruker betegnelsen *rewording* på ordvalg som kan gi bestemte politiske eller ideologiske assosiasjoner. Vagle (1995) kaller dette for *omleksikalisering*. I kapittel 4.2 Diskursorden påviste jeg at den diskursive fremstillingen er preget av fokus på teknologiens muligheter samtidig som retorikken bærer preg av ufarliggjøring av teknikkens innpass i våre liv. Velferdsteknologi er et omfattende begrep som rommer alt fra det generelle begrepet *forsøkshjem* til det mer spesifikke begrepet *servicerobot*. Jeg har lagt ved en liste over de begreper som er å finne i mitt datamateriale (se vedlegg 6). Jeg har valgt å føre oversikt over disse for å undersøke

om det er enkelte begreper som stikker seg ut. *Dings* er et begrep som går igjen i deknningen og etter min mening stikker seg særlig ut. Dagbladet skriver at «Moderne dingser skal redde Norge gjennom eldrebølgen» (Dagbladet 06.03.2013). Bergens Tidende viser til «Dings 1: Trykksensor under madrass og dings 2: Bevegelsessensor i stuen» samtidig som de introduserer begrepet *tekniske dippedutter* (Bergens Tidende 19.05.2012). Verdens Gang bruker en annen variant av ordet; *dupedit* (Verdens Gang 13.08.2011). Dette er et uttrykk for prosessuell betydningsfastsettelse hvor man skaper en bestemt representasjon av virkeligheten (Fairclough 2003; 2008). Bruken av ordet *dings* kan ses på som et forsøk på å skape en eufemisme, og da nærmere bestemt gjennom metonymisering (Heradstveit & Bjørgero 1992:83). Begrepet vil således kunne stå som representant for alle typer tekniske hjelpemidler. Jeg anser varianter av ordet *dings* som et sentralt tematisk ord i diskursen «Tekniske dingser» som jeg presenterte tidligere i kapittelet. Ordet vil således inngå som en bestanddel i det virkelighetsbildet og det perspektivet avsender ønsker å formidle (jmfør Faircloughs definisjon av diskurs).

Forskjellige begreper vekker ulike assosiasjoner og kan i forlengelse av dette sies å ha en positiv eller negativ klang. Jeg har lagt ved en liste over alle begreper brukt i datamaterialet for å beskrive velferdsteknologiske hjelpemidler (se vedlegg 6). «Robot» vil kanskje for noen representere noe spennende og nytt, og således ha en positiv klang. I Aftenposten beskrives følgende scenario: «Teknologien avslører hvis den demente faller, lyset slås av når det blir kveld, og en egen robot tar intimvasken» (Aftenposten 13.02.2011). I en slik kontekst vil begrepet robot muligens frembringe negative konnotasjoner, og kan således sies å ha en mer negativ klang. Begrepslisten jeg har presentert viser tydelig at både journalistene og andre aktører har et mangfold av ord de kan bruke i tekstene. Men hvorvidt motivasjonen for å bruke gitte begrep er preget av ideologisk kamp eller simpelthen teknologifascinasjon, kan være vanskelig å skille. Det handler kanskje mest om lesers forhåndskunnskap og evne til fortolkning. Tekstene gir oss et lite innblikk i hvordan *situerte kilder* vurderer teknologiske hjelpemidler. I datamaterialet finnes det mange eksempler hvor ulike teknologiske hjelpemidler vekker sterkt negative assosiasjoner: «Han er også skeptisk til elektroniske kjæledyr: – Det er noe kaldt over det» (Verdens Gang 29.08.2011) og «Jeg kan på ingen måte tenke meg en tilværelse hvor jeg skal sitte og stulle med en mekanisk dukke eller bikkje. Det har så lite med menneskelighet å gjøre» (Verdens Gang 29.08.2011a). Ønsker man å overbevise lesere om at slike hjelpemidler ikke nødvendigvis er

umenneskeligjørende ville man nok vært tjent med å bruke begreper som er verdinøytrale eller vekker positive (eller i det minste mindre negative) assosiasjoner. Jeg mener det er påfallende hvordan begrepet *dings* (i ulike varianter) brukes i omtale av velferdsteknologi, men hvorvidt det er et bevisst eller ubevisst uttrykk for ideologisering fra journalistisk hold, er ut fra empirien vanskelig å bedømme. Dette vil jeg ta opp senere i drøftingen.

Kontekstualisering

Jeg ønsker å undersøke hvorvidt en gitt diskursiv fremstilling støttes eller undergraves i teksten. Journalisten skaper en sammenheng og presenterer leseren for et tilsynelatende helhetlig bilde av virkeligheten. Jeg har systematisk undersøkt hvordan ulike aktørers ytringer (i form av direkte sitater¹²) kontekstualiseres språklig. Av hensyn til oppgavens omfang har jeg avgrenset undersøkelsen til nyhetsartikler knyttet til diskursen «Tekniske dingser».¹³ Metoden jeg benytter er velutprøvd, ifølge Engebretsen, som blant annet viser til forskerne van den Berg, Smit og van der Veer når han skriver at: «de viser hvordan journalisten gjennom sin fortellerstemme kan konstruere ideologi inn i en tilsynelatende nøytral nyhet, og dermed lede leseren mot en bestemt fortolkning [...]» (Engebretsen 1994:132). Analysens funn vil derfor kunne løftes opp og være utgangspunkt for å drøfte institusjonelle implikasjoner av journalistisk praksis. «[...] noen former for kontekstualisering har åpenbart som funksjon å styrke eller svekke en aktørs synspunkter» (van den Berg m. fl. 1992:364, sitert i Engebretsen 1994:132). I likhet med Engebretsen deler jeg synet med at dette er et felt hvor lingvistikken, og da særlig kritisk diskursanalyse, kan bidra til å belyse journalistisk praksis.

En nyhetsartikkel varierer bruk av direkte og indirekte tale. Engebretsen skriver at en aktør som blir sitert direkte vil for leseren oppleves som en mer sentral person i nyheten (Pietilä 1992:57 gjengitt i Engebretsen 1994). Jeg har derfor undersøkt hvilke aktører som blir sitert direkte og registrert omfanget av dette. Det var totalt 193 direkte sitater i nyhetsartikler knyttet til diskursen

¹² Med direkte sitat mener jeg i denne sammenheng *innholdssitat* og forholder meg til at ytringer ikke nødvendigvis er gjengitt ordrett; men forbeholder seg kravet om at sitatet bør samsvare med det som faktisk ble sagt (jamfør Vestad & Alme 2002)

¹³ Jeg undersøker i den sammenheng 22 av 39 nyhetsartikler

«Tekniske dingser». Tabell 4.5 viser at det er ekspertene som i størst grad får komme til orde med direkte sitater.

Aktør	Forekomst direkte sitater
Tjenesteyter	44
Bruker*	48
Ekspert**	89
Politiker	12

Tabell 4.5: Oversikt over aktører og direkte sitater i nyhetsstoff

*Brukere: brukere, pårørende, talsmenn for seniorsaken

**Ekspert: Ekspert fra akademia, produsenter, Teknologirådet med flere

Jeg ønsket i utgangspunktet å undersøke tre typer kontekstualiseringer: *støttende*, *undergravende* og *nøytrale*. Analytisk fant jeg kun belegg for støttende og nøytrale kontekstualiseringer i datamaterialet. De ulike kategoriene og tilhørende forekomster er rubrisert og presentert i sin helhet i vedlegg 7. Ettersom journalister i noen tilfeller benyttet seg av direkte spørsmål kategoriserte jeg også slike spørsmål som ble rettet til aktørene i analysen. Jeg gikk systematisk gjennom alle direkte sitater i de utvalgte tekstene og undersøkte hvordan disse var omgitt. Tabell 4.6 viser en sammenfatning av funnene.

	Tjenesteyter	Bruker*	Ekspert**	Politiker
Nøytral	27	30	48	9
Støttende	12	11	32	3
Undergravende	-	-	-	-

Tabell 4.6: Oversikt over kontekstualiseringer

*Bruker: brukere, pårørende, talsmenn for seniorsaken

**Ekspert: eksperter og representanter for produsenter av velferdsteknologi

I vedlegg 7 og vedlegg 10 viser jeg, som nevnt tidligere, alle vurderingene som er foretatt. Jeg vil også vise noen eksempler på hvordan jeg har gått frem analytisk. I artikkelen «Varme hender får

digital hjelp» (Fædrelandsvennen 16.03.2012) har jeg vurdert og plassert kontekstualiseringen under kategorien *støttende innledning*.

Journalist: Kampen om denne arbeidskraften vil bli hard.

Ekspert: Det er en del kulturelle utfordringer når to så ulike fagmiljø som omsorgstjenesten og teknologene skal møtes for å utvikle noe nytt.

I dette tilfellet var det ingen naturlig oppfølging. Etter min mening støtter journalisten eksperten ved nærmest å bekrefte på forhånd ytringen som følger.

I artikkelen «Rom for service» (Dagbladet 19.06.2011) har jeg vurdert kontekstualiseringen av ekspertens ytring som omgitt av en nøytral innledning og støttende oppfølging:

Journalist: Baksiden av medaljen er økende klasseskille. Eldresektoren privatiseres. Noen vil ha råd til å kjøpe seg en god alderdom, andre ikke.

Ekspert: Tjenestene kommer tilbake i Norge. Norske pensjonister har lenge benyttet seg av tjenester i Spania. Nå vil de eldre leve på samme måten her. Den eneste forskjellen er at arbeidskraften er billigere der. Det har ingen hensikt å forsøke å regulere det vekk. Det offentlige vil aldri klare oppgaven alene.

Journalist: Innovasjon Norge ser et stort potensial innenfor helse og omsorg. I år bevilges 25 millioner kroner til nye satsinger på området. Sentralt står «velferdsteknologi», løsninger som blant annet innebærer at eldre kan bo lenger hjemme. Markedet er enormt. Verden over.

Analysen av kontekstualiseringen viser at journalistene pakker inn ekspertkildenes ytringer i en støttende kontekst i noe større grad enn hva tilfelle er for de andre aktørene. Jeg mener likevel at dette ikke nødvendigvis indikerer at dette skyldes bevisste (og ideologiske) valg fra journalistens side. Det faktum at jeg ikke har funnet belegg for tilfeller hvor de undergraver visse aktører, indikerer også at ingen aktørers diskursive fremstillinger bevisst blir sabotert. Jeg vil likevel peke

på bruken av direkte spørsmål. Mine analyser viser at av totalt 14 direkte spørsmål rettet til ekspertkildene er to støttende, og to kritiske. Med tanke på hvilke samfunnsmessige strukturelle endringer som er på spill, vil det være rimelig å spørre seg om hvorfor journalistene i så liten grad utfordrer ekspertkildene om utfordringene knyttet til velferdsteknologi?

4.3.2 Diskursiv praksis

Jeg skal nå gjennomføre en analyse av diskursiv praksis. Jeg vil ta utgangspunkt i begrepet interdiskursivitet, hvilket kan ses på som kopleingspunktet mellom den kritiske diskursanalysens to perspektiver (jamfør Fairclough 2008). Jeg vil også gjennomføre en analyse som er ment å bekrefte eller avkrefte hvorvidt enkelte aktører eller grupper blir marginalisert.

Analyse av interdiskursivitet

Et gjennomgående trekk i datamaterialet er påstanden om at de eldre vil bo lengst mulig hjemme. Ytringer som «Vi vet at de fleste eldre ønsker å bo hjemme lengst mulig» (Aftenposten 06.02.2012) og «Folk ønsker å bo hjemme lengst mulig, og disse hjelpemidlene kan realisere dette ønsket» (Aftenposten 13.02.2011) refereres i Aftenposten. I Nationen skriver de at «Mange ønsker å bo hjemme» (Nationen 6.3.2013). Påstanden dukker opp i mange forskjellige varianter, som alle impliserer det samme, nemlig at de eldre *vil* bo lengst mulig hjemme, og at velferdsteknologi vil muliggjøre dette. Eksempler på dette: «Løsninger som vil kunne gi eldre mulighet til å bo lenger hjemme» (Dagbladet 06.03.2013) og «Omsorgsteknologi kan gjøre det tryggere for eldre å bo lenger hjemme før de må på institusjon» (Vårt Land 15.10.2010). Det er ingen henvisninger til undersøkelser eller rapporter som bekrefter slike påstander. Dette presenteres som en udiskutabel sannhet.

Bruk av rapporter i andre sammenhenger er derimot et annet gjennomgående trekk i datamaterialet. Hagen-utvalgets innstilling, *NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg* blir nevnt i 15 av tekstene i datamaterialet og utvalgets leder fremstår som ekspertkilde i seks nyhetsartikler. Denne innstillingen er et politisk bestillingsverk, og jeg mener derfor det er rimelig å anta at den derfor bærer i seg spor av politiske ideologier. Rapporten vises til, både ved direkte siteringer og indirekte ved at representanter for utvalget uttaler seg i mediene om arbeidet med den. Rapporten

er med andre ord et godt eksempel på manifest intertekstualitet (jamfør Fairclough 1992:117). Utvalget peker på utfordringer knyttet til velferdsteknologi, men skisserer også løsninger. Den representerer således et offisielt og faglig begrunnet utgangspunkt for videre politisk arbeid med å følge opp innstillingens anbefalinger. Den kan dermed ses på som et skjæringspunkt mellom ulike, overordnede diskurser jeg omtaler i denne avhandlingen. Diskursene identifisert i diskursordenen «Fremtidens eldreomsorg» knyttes via utvalgets innstilling til politiske og samfunnsøkonomiske diskurser og er derfor også et uttrykk for interdiskursivitet.

En annen rapport som nevnes hyppig er evalueringsrapporten fra *West Lothian i Skottland*. Den blir nevnt i 6 av tekstene jeg har gjennomgått. Hva denne rapporten angår er bruken av den som referanse interessant i et interdiskursivitetsperspektiv. Dette vil jeg eksemplifisere ved å vise til en kronikk trykket i Bergens Tidende:

Resultater fra West Lothian viser høy tilfredshet blant dem som har tatt omsorgsteknologi systematisk i bruk. I undersøkelser derfra kommer det frem at:

- 93 prosent føler seg tryggere hjemme
- 82 prosenter er mindre redde og mindre stresset
- 70 prosent føler at de er blitt mer uavhengige
- 60 prosent har fått høyere livskvalitet
- 70 prosent av de pårørende formidler at situasjonen oppleves «mindre stressende med ansvar for sykt familiemedlem»

Bergens Tidende 28.08.2012

Eksempelet ovenfor presenterer overbevisende resultater og gir oss som lesere et svært positivt bilde av hva innføring av velferdsteknologi kan bety for en omsorgssektor under hardt press. Når man bruker slike henvisninger i retorisk øyemed er vi inne på det Fairclough omtaler som «persuasive genre» (2008:128) og diskurstyper som kategoriseres som argumenterende. Det er i en slik hensikt resultatet fra rapporten brukes: «[...] Dette vil de tjene inn på sikt, det har i hvert fall Skottland klart. Og der er 93% av brukerne fornøyde! Er det ikke på tide å gripe mulighetene også her i Norge?» skriver Teknologirådets prosjektleder i en kronikk trykket i Verdens Gang

(Verdens Gang 22.02.2010). I retorikken er det et velkjent grep å vise til forskningsresultater for å vekke tillit hos mottaker. Argumentasjonen synes å bygge på avledet ethos (jamfør Kjeldsen 2004). Eksemplene på dette er mange: «Undersøkelser viser at 93 % av de eldre som har prøvd omsorgsteknologi i Skottland følte seg tryggere hjemme. Ni av ti pårørende opplevde mindre stress, ettersom de slipper å gå rundt og være engstelig» (Bergens Tidende 14.06.2010) og «En undersøkelse fra Skottland viser stor tilfredshet blant brukere med slike løsninger: 93 prosent føler seg tryggere hjemme[...]» (Bergens Tidende 19.05.2012).

Marginalisering

Svennevig (2001:127) skriver: «det grunnleggende premisset for å utøve innflytelse og dominere er at man kommer til orde». Logikken er følgelig enkel; den som får sin stemme hørt mest og best, vil ha størst mulighet til å øve innflytelse på en situasjon. Det er beviselig store forskjeller mellom muligheter som gis til ulike personer i ulike situasjoner. Jeg viste i kapittel 4.2 Diskursorden at i nyhetsstoffet blir eksperter brukt som kilder nesten tre ganger så ofte som brukere. Men det er ikke bare forekomsten som tyder på en skjev fordeling; *hva* kildene får uttrykke er i større grad preget av skjevhet. For å eksemplifisere denne skjevheten i presentasjonen av de ulike aktørene vil jeg spesielt trekke frem artikkelen «Prøver dingser for mer trygghet» (Bergens Tidende 19.05.2012):

- Ekspert Ytring 1: Dette er det største prosjektet i Norge.
- (professor) Ytring 2: Selve teknologien er velprøvd. Systemet er i bruk i stort omfang i Storbritannia, med flere tusen brukere. Den store utfordringen når vi skal ta i bruk ny teknologi i Norge, er å se hvordan vi organiserer tjenesten. Det blir veldig spennende å se i Lindås. Tidligere norske forsøk har hatt mye mindre omfang, kanskje med rundt ti hjem. Jeg er veldig imponert over Lindås kommune som har lent seg forover her.
- Ytring 3: Det er tre parter i dette: Den som bor i boligen, mottakssentralen i Bø i Vesterålen og tjenesten i Lindås. Informasjonsutvekslingen mellom

disse er kontrollert. Hvis sensorene i boligen ikke registrerer noe unormalt, går det ikke ut informasjon.

Ytring 4: Det vil nok bli en politisk diskusjon om hvem som skal motta signalene når slike tjenester bygges ut. Skal hver kommune bygge opp sitt mottak eller skal vi ha en felles mottakssentral? Og skal informasjon også kunne gå til pårørende.

Ytring 5: En mobiltelefon stråler mye mer enn de enhetene vi har her. De har omtrent samme egenskapene som kommer ut av radiobølger [...]Mobiltelefoner skal ha signalstyrke til å sende til en basestasjon langt unna. Disse enhetene skal sende til en mottaker i leiligheten, og sender bare ved behov.

Ytring 6: Femti prosent av alle fall i hjemmet skjer på soverommet.

Tjenesteyter (ordfører) Ytring 1: Det er et fremtidsrettet prosjekt, som har politisk forankring. Vi forventer at vi får et fundament å bygge videre på, og at vi kan gjøre nytte av resultatene i organiseringen av tjenestene. Men det er viktig å få frem at teknologien ikke skal erstatte hender.

Bruker Ytring 1: Jeg vil ha det trygt.

(pensjonist) Ytring 2: Jeg er litt utrygg hvis jeg ikke har alarmen på.

Ytring 3: Jeg vil ha trygghet, men jeg vil også kunne gå ut om dagen når det er fint vær. Det må dere regne med.

Jeg trekker frem artikkelen nettopp fordi den er typisk for dekningen. For å gjøre det oversiktlig har jeg hentet ut kun direkte sitater. Det er flere interessante aspekter ved dette eksempelet: både omfanget og innholdet viser en særlig asymmetri mellom journalistens representasjon av eksperten og av brukeren. For å undersøke om dette er et gjennomgående trekk i nyhetsstoffet har jeg, som presentert i teorikapittelet, brukt en teori utviklet av Elisabeth Eide (2011), hvor man plasserer de ulike aktørene hierarkisk sortert etter grad av representasjon.

I Adresseavisen i oktober 2012 kunne man lese artikkelen «Sensorer på kroppen varsler fallulykker» (Adresseavisen 04.10.2012). Den eksemplifiserer godt dekningen av velferdsteknologi i et marginaliseringsperspektiv og jeg vil derfor bruke den som analyseeksempel for å vise vurderinger jeg har foretatt i henhold til nivåinndeling (se vedlegg 9). Jeg har vurdert *bruker* under nivå 2 og *ekspert* under nivå 4. Artikkelen fokuserer på forskerens arbeid for å bedre situasjonen for de eldre (vedlegg 8: linje 3) samt hennes vurdering av teknologien i et samfunnsperspektiv (vedlegg 8: linje 6, 10). Brukerens ytringer er begrenset til å underbygge forskerens påstander (vedlegg 8: linje 13): «Jeg slo meg ganske stygt, og brakk en finger. Det er klart man blir litt skremt etter en slik opplevelse» og «jeg kommer nok til å være ekstra forsiktig når jeg er hjemme igjen. Men heldigvis bor jeg ikke alene, sier hun» (vedlegg 8: linje 14). Forskeren får så muligheten til å argumentere videre for teknologiens muligheter (vedlegg 8: linje 15): «Lamvik tilhører målgruppen som fallprosjektet ved NTNU og Sintef retter seg mot, sier Jorunn Helbostad» og «Vi ønsker å skape en tryggere hverdag for hjemmeboende eldre generelt, og særlig for den gruppen som helsevesenet mener er i høyrisikogruppen for fallulykker» (vedlegg 8: linje 16).

Etter å ha analysert datagrunnlaget i henhold til marginalisering har jeg kommet frem til følgende oversikt:

Nivå	Tjenesteyter	Bruker	Ekspert	Politiker
Nivå 1	-	6	-	-
Nivå 2	5	7	1	3
Nivå 3	3	7	1	-
Nivå 4	12	3	17	5

Tabell 4.7: Oversikt over aktører sortert etter grad av representasjon

Jeg ønsker spesielt å trekke frem funnet som viser at på nivå 1 finner man kun representanter for eldre. Dette er som forklart tidligere i oppgaven det laveste nivået, hvor aktøren ikke selv får slippe til, men andre snakker på vegne av ham. Datamaterialet viser et veldig spenn mellom ulike «stemmer» som uttaler seg på vegne av dagens eldre garde eller kommende generasjoner med brukere av velferdsteknologi. Seniorsaken uttaler for eksempel at «Elektroniske hjelpemidler kan aldri erstatte menneskelig kontakt» (Aftenposten 13.02.2011) mens representant for et firma som selger velferdsteknologiske løsninger, mener at «Vi har en etisk forpliktelse til å ta i bruk teknologien slik at vi kan legge grunnen for en bedre eldreomsorg for flest mulig» (Fædrelandsvennen 16.03.2012). Jeg vil også trekke frem en artikkel som er særlig interessant i denne sammenheng: I Verdens Gang kommer begge ytterpunktene til sin rett – både når det gjelder bruk av roboter til å utføre basale omsorgstjenester, og bruk av elektroniske kjæledyr (Verdens Gang 29.08.2011):

Eksempel 1: Roboter

Seniorsaken: Gamle vil omgis av levende mennesker. Uansett hvor langt inn i demensen man er, vil det menneskelige nærværet og kontakten være viktig. Jeg ville blitt vasket av et levende menneske og føle den styrken og nærheten det gir.

Politiker: Jeg ville mye heller hatt et toalett som tørker automatisk enn at et menneske tørket meg.

Eksempel 2: Elektroniske kjæledyr

Seniorsaken: Jeg kan på ingen måte tenke meg en tilværelse hvor jeg skal sitte og stulle med en mekanisk dukke eller bikkje. Det har så lite med menneskelighet å gjøre. Da er man langt inne i teknologiens ensomme verden.

Politiker: Elektroniske kjæledyr er glimrende hvis det forbedrer livskvaliteten til pasientene. Man må være relativt oppkonstruert negativt innstilt hvis man er negativ til det.

Jeg vil bemerke at i denne artikkelen er det også andre aktører som får uttale seg: en representant for tjenesteytere vil gjerne ha flere roboter til bo- og behandlingssenteret hun leder. En politiker, som representerer en annen politisk fløy en overnevnte politiker, uttaler seg noe mer kritisk til bruk av roboter: «Automatisk dotørk og roboter som hjelper i dusjen, virker fremmed for meg. Man må se kritisk på hva teknologien skal brukes og ikke brukes til» (Verdens Gang 29.08.2011). Det mest slående med artikkelen er at «representanten for de eldre» er personifisert av en eldre herre med demens. Verdens Gang påpeker at mannens pårørende har godkjent at han uttaler seg til avisen, likevel mener jeg det er nettopp eksempler som dette som gjør at brukerne, de eldre, som et gjennomgående trekk i datamaterialet, utsettes for marginalisering, og således gis (ingen eller) liten mulighet til å påvirke hvordan fremtidens eldreomsorg vil arte seg.

Andre forhold knyttet til diskursiv praksis

Når man bruker Faircloughs tredimensjonale modell skal man i studiet av diskursiv praksis i utgangspunktet undersøke distribusjon og konsumpsjon av tekster. Jeg har som nevnt tidligere i oppgaven fokus på diskursive mønstre. Jeg undersøker ikke enkelttekster per se og jeg anser det som analytisk problematisk å skulle fortolke modelleserens fortolkning av tekstene i min empiri. Det er likevel noen trekk som går igjen i datamaterialet som legger føringer for mulige fortolkninger; *sjanger, plassering og redaksjonell målgruppetilpasning*.

Når det gjelder sjangertilknytning og tekstens plassering i avisen, så gir ikke undersøkelsen av datamaterialet noen indikasjoner på videre funn som vil kaste direkte lys over fremsatte hypoteser.

Hva sjanger angår, har jeg heller ikke identifisert tilfeller av sjangerbrudd som på noen måte burde forvirre eller mislede en leser med en alminnelig forståelse av aviser som nyhetsmedium. Man finner tilfeller hvor journalister peker til språktrekk fra andre sjangre, men ikke i den grad at man som leser burde være i tvil om man leser en nyhetsartikkel eller kronikk, for eksempel.

Plassering viser til hvordan avisen disponerer de ulike seksjonene og gir oss derfor informasjon om redaksjonens prioriteringer. Nyhetsartiklene i mitt datamateriale er i all hovedsak plassert i egen tematisk seksjon under felles nyhetsvignett. Nyhetsseksjonen finner man oftest fra side 4-16 og nyhetsartiklene jeg har undersøkt, er også i all hovedsak å finne her.

Leserens kunnskap om de enkelte aviser vil også være til stor hjelp i tolkningen. Jeg har valgt å undersøke aviser med ulike verdisyn og politiske meninger. Redaksjonene må forholde seg til egen leserbase, og må derfor tilpasse nyhetsstoffet til sine respektive målgrupper. De ulike avisene i utvalget henvender seg i stor grad til ulike typer lesere, og av det kan man trekke en slutning om at disse mest sannsynlig har svært forskjellig bakgrunnskunnskap og interesser for gitte sakfelt. Jeg har undersøkt hvorvidt det er en uforholdsmessig fordeling av de ulike diskursene i avisene dekning (se tabell 4.8).

	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
	#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7
Adresseavisen	-	2	-	-	1	3	1
Aften & Aftenposten	2	1	3	1	-	3	1
Bergens Tidende	1	1	1	-	1	7	-
Dagbladet	1	1	1	-	2	1	-
Dagens Næringsliv	-	-	-	-	1	-	-
Fædrelandsvennen	-	1	-	-	1	5	-
Nationen	-	1	-	-	-	-	-
Verdens Gang	2	-	-	-	-	3	2
Vårt Land	-	-	-	1	-	-	-

Tabell 4.8: Oversikt over diskursene sortert etter avisene (nummering samsvarer med listen presentert i kapittel 4.2)

Det er ingen aviser som peker seg spesielt ut. De aller fleste redaksjonene lar flere diskurser komme til uttrykk, men samlet sett så ser man hvordan enkelte diskurser er mer fremtredende i nyhetsbildet enn andre.

4.3.3 Sosiokulturell praksis

Jeg vil ta utgangspunkt i begrepet *den dobbelt demografiske utfordring* i min analyse av sosiokulturell praksis. Utfordringene som venter helse- og omsorgssektoren kan ikke løses isolert. Løsningen må nødvendigvis rotfestes i og ut fra et helhetlig samfunnsperspektiv og sannsynligvis også et tverrpolitisk samarbeid. Det store spørsmålet handler med andre ord ikke *om* hvorvidt samfunnet skal iverksette tiltak for å imøtegå fremtidige utfordringer, men *hvordan* og i hvilket omfang. I denne sammenheng er det interessant å undersøke hvem som blir drivere i en slik prosess, altså hvem som blir gitt mulighet til å beskrive utviklingstendenser, komme med

trusselbilder og tilby mulige løsninger. I makrososiologisk analyse ser man samfunnsutvikling som en dynamisk prosess. Man finner ingen predefinerte start- eller mållinjer; kampen om fremtidens eldreomsorg er etter min mening allerede i gang.

Et sentral tanke i Faircloughs kritiske diskursanalyse er forståelsen av diskurs som en viktig form for sosial praksis. Diskurs og sosiokulturell praksis er knyttet sammen i et dialektisk forhold, hvilket betyr at de påvirker hverandre gjensidig (Fairclough 2008). Man trekker på kontekstuell informasjon for å forstå ytringer og derfor er det essensielt for deltakerne i meningsskapingprosessen å få sitt perspektiv, sitt ideologiserte verdensbilde, konstituert i en felles kontekstuell referanseramme. Journalister og andre samfunnsdebattanter trekker på ressurser tilgjengelig i diskursordenen «Fremtidens eldreomsorg» i deres kommunikasjon. Diskursiv praksis gir både muligheter og begrensninger i språkbruken. De hegemoniske kamper som finner sted i diskursordenen kan således forgrene seg til og forankres i kulturkonteksten som et resultat av den kommunikative begivenhets forhold til diskursordenen.

Den kulturelle rammen som favner min oppgaves empiri må som nevnt tidligere ses i lys av *den dobbelt demografiske utfordringen*. Denne har klare implikasjoner for den institusjonelle konteksten hvor tekstene jeg undersøker er produsert og distribuert og således også lagt klare føringer for leserens fortolkninger. Jeg har tidligere i analysen påvist at det finnes en redaksjonell tendens til å bruke ekspertkilder, hvilket resulterer i at deres synspunkter og meninger blir sentrale elementer i debatten, noe som igjen fører til en overrepresentasjon av diskurser med positivt syn på velferdsteknologi. Jeg har i sammenheng med dette påvist marginalisering av de «stemmer» som representerer de eldre eller potensielle brukeres meninger og synspunkter.

I denne delen av analysen brukes forklaring som metodisk verktøy. Hvordan kan man forklare at debatten i så stor grad preges av diskurser som setter velferdsteknologiske løsninger i positivt lys. I forlengelsen av dette vil det også være naturlig å søke en forklaring på hvorfor de eldre marginaliseres i så høy grad i denne debatten. Disse spørsmålene ønsker jeg å belyse ut fra et maktperspektiv.

Journalistisk maktutøvelse

Medienes makt er knyttet til dagsordenfunksjonen de fyller og rollen de innehar som portvokter. Mine analyser viser at ekspertkilder er overrepresentert i debatten. Det er ikke bare representanter for produsenter og leverandører av velferdsteknologi som blir brukt som ekspertkilder. I kategorien «ekspert» har jeg i tillegg til representanter for privat sektor også inkludert eksperter fra akademia, fra ulike grupperinger tilknyttet Næringslivets Hovedorganisasjon, fra ulike offentlige organ med mer. Dette begrunner jeg med at denne kategoriens interesser samlet sett skiller betraktelig fra den jevne, aldrende person eller «bruker». Det er verdt å merke seg at det private næringsliv og akademia synes å ha sammenfallende interesser; produsentene ønsker å selge produkter og forskerne ønsker å skape forsknings- og utviklingsmiljøer tilknyttet deres respektive institusjoner. Til tross for ulikheter på overflaten; blir resultatet i begge tilfellene at aktørene fremstår som talspersoner for økt satsing og bruk av velferdsteknologi. Ihlen & Robstad (2004) skriver at man alltid må legge til grunn at dialogen organisasjoner inngår i med omgivelsene, alltid er strategisk. De påpeker samtidig at det ikke nødvendigvis er problematisk at aktører kjemper for sine interesser, men det er mulig å tenke seg at for eksempel private interesser og muligheter for stor økonomisk gevinst kan gå på bekostning av interessen til andre aktører eller samfunnet som sådan. Brukerne man finner i datamaterialet er på langt nær like godt organisert som de andre aktørene. Interesseorganisasjonen *Seniorsaken* er unntaket i denne sammenheng. I de tilfeller organisasjonen får muligheten til å uttale seg, er de svært tydelige. Men de har bare vært brukt som kilde i tre av nyhetsartiklene. For å sette dette i perspektiv: Danmarks største interesseorganisasjon for eldre; *Ældre Sagen*, finner man i to nyhetsartikler, altså i nesten like stort omfang som *Seniorsaken*.

De hegemoniske kampene utspiller seg på en arena hvor brukere eller deres representanter ikke slipper til i like stor grad som de øvrige aktørene. Dette kan skyldes mange forhold; for eksempel at øvrige aktører har kjennskap til hvordan nyhetsmediene fungerer, og kan således i større grad spille på lag med redaksjonene med tilrettelagt materiale og tilgjengelige «eksperter». Dette kan man undersøke ut fra et maktperspektiv. Nedenfor følger noen betraktninger om funnene knyttet opp mot begrepene *ideologi* og *hegemoni*.

Erik Knain (2001:78) skriver at ideologi setter klare føringer for diskurser i form av det som blir sagt, det som kunne vært sagt, men er utelatt og måten man sier det på. Diskursene som er aktive i diskursordenen relatert til fremtidig organisering av helse- og omsorgssektoren representerer i all hovedsak velfersteknologi som særdeles gunstig både for brukerne og tjenesteyterne samtidig som prognoser for introduksjonen av helseteknologi viser en betydelig samfunnsøkonomisk gevinst. Analysene av *tekst* og *diskursiv praksis* gir et innblikk i hvordan dette kommer til uttrykk språklig og en fortolkning av de diskursive prosessene som er i spill.

Det vil alltid være utpekte posisjoner aktører kan innta i en diskurs. Aktører vil, i relasjon til andre aktører, konstruere sin egen subjektposisjon og identitet (Jørgensen & Phillips 1999:53). Subjektposisjonene kan ses på som diskursive premissleverandører. Det kan således være hensiktsmessig å identifisere de aktører som er tjent med ideologien som forfektes, uten at man må ta for gitt at disse er årsak til ideologien. Men det er likevel formålstjenlig å identifisere hvem som ikke er tjent med at disse aspektene synliggjøres (Knain 2001:134). For å illustrere dette har jeg satt opp følgende oversikt av aktører og slik aktørene er posisjonert i pressedeckningen:

1. Tjenesteytere: Mer tid til omsorg og mindre tid til «teknisk» pleie
2. Brukere: Mulighet til å «bo lenger hjemme»
3. Ekspert: Videreutvikle forskningsmiljøer
4. Produsenter: Økonomisk gevinst
5. Politikere: Faglig begrunnet løsning som kan gjennomføres på et tverrpolitisk grunnlag
6. Det norske samfunn: En bærekraftig eldreomsorg

Oversikten eksemplifiserer hvordan de ulike aktørers interesser vil kunne realiseres dersom man implementerer velferdsteknologi i stor-skala i omsorgssektoren. Et slikt narrativ er basert på premisset om at de eldre ikke vil oppleve noen former for negative konsekvenser av innføring av velferdsteknologi og at det er en fornuftig måte å møte fremtidige utfordringer i omsorgssektoren på. Hvorvidt dette faktisk er riktig, vites ikke, men i diskursen presenteres det som en sannhet. I den hegemoniske prosessen som pågår vil det være viktig å få et slikt narrativ naturliggjort, eller godtatt av befolkningen som *common sense* for å bruke Faircloughs terminologi. Diskursen «Tekniske dingser» kan ut fra mine analyser og empiri karakteriseres som en hegemonisk

diskurs. Den kan også både karakteriseres og oppfattes som ideologisk, da subjektposisjonene som legger føringene alle har ulike ideologiske preferanser som inngår i diskursen.

Kampen om hegemoni i relasjon til min avhandling befinner seg i stor grad innenfor rammer gitt av journalistisk praksis og overordnede institusjonelle konvensjoner. Mine funn indikerer tydelig at enkelte aktører får, av ulike grunner, preferensiell behandling, blant annet knyttet til hva man får si og hvordan det presenteres i nyhetsbildet. Hvorvidt journalistene er bevisste ideologiprodusenter er vanskelig å gi et klart svar på, men jeg mener det er rimelig å si at den (journalistiske) diskursive praksisen fungerer som en pro-velferdsteknologisk ideologispredere. I et dialektisk perspektiv kan dette virke forsterkende, da det inngår som en del av den sosiokulturelle rammen som videre debatt og diskursive kamper vil inngå i.

4.4 Analytisk oppsummering og delkonklusjon

I mine analyser har jeg gjort flere interessante funn hva marginalisering og avisenes fremstilling av velferdsteknologi angår. Det er tydelige indikasjoner på at de eldre blir marginalisert i debatten omkring velferdsteknologi slik den fremstår i nyhetsartiklene jeg har undersøkt. Det er verdt å merke seg at representantene for kategorien «bruker» slipper i minst grad til i *nivå 4*. Dette er nivået hvor man blir gitt muligheten til å mene og uttale seg om de store samfunnsspørsmålene. Avisens dekning er preget av at ekspertkilder slipper til langt oftere enn andre aktører samt at i den grad analysen av kontekstualiseringen viser preferensiell behandling fra journalistens side; så finner man flest tilfeller hvor dette gagnar ekspertene.

Dette noe ensidige fokuset på ekspertene får også følger for den generelle diskursive fremstillingen av velferdsteknologi. Diskursen «Tekniske dingser» er mest fremtredende både i nyhetsstoff og meningsstoff. Omfanget er også verdt å merke seg; i nyhetsstoffet er den tre ganger oftere representert enn de resterende diskursene i diskursorden. I meningsstoffet er den også mest fremtredende, men langt fra i like stor grad som i nyhetsstoffet.

Ser man på debattinnleggene er også diskursen «Dyd av nødvendighet» godt representert, hvilket kan indikere at det redaksjonelle fokuset er noe annerledes enn hos den jevne borger. Mine funn viser at kritiske stemmer i liten grad slipper til i ordskiftet. Den offentlige debatten kan således

sies å bære preg av et positivt fokus på velferdsteknologi og det mulighetsrommet det representerer.

4.4.1 Delkonklusjon

Funnene så langt indikerer at jeg langt på vei kan bekrefte mine innledende hypoteser:

- Analysen viser at potensielle brukere (i all hovedsak de eldre) blir systematisk marginalisert i den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi. Dette bekrefter første hypotese.
- Analysen viser en tydelig tendens knyttet til *teknologioptimisme* i den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi, hvor man kan spore en særlig fremtredenhet av diskursen «Tekniske dingser». Dette bekrefter andre hypotese.

Ekspertenes «stemme» dominerer pressens dekning av velferdsteknologi. Jeg vil argumentere for at overnevnte funn kan leses som symptomer på nettopp at eksperter i større grad enn andre aktører, får komme til orde og således sette premisser for debatten, og i en videre forstand; styre den i ønsket retning. Implikasjonene av dette vil jeg drøfte videre i neste kapittel.

5 DRØFTING

I dette kapittelet vil jeg drøfte funnene fra analysen i lys av problemformuleringen og hypotesene. Jeg vil særskilt trekke inn makt- og institusjonsperspektiver samt knytte funn opp mot tilgjengelige evalueringsrapporter.

5.1 Journalistisk ideologispredning?

Jeg vil argumentere for at funnene fra analysene samlet sett bekrefter hypotesen som foreskriver marginalisering og teknologioptimisme i avisenes dekning av velferdsteknologi. Men jeg vil nyansere dette bildet ved spesifikt å kommentere journalistisk praksis. Analysen av ordvalg indikerer at journalistene i noen tilfeller velger ord som jeg tolker som ufarliggjørende. Jeg viser da spesielt til bruken av ordet *dings*. Undersøker man tekstene isolert vil man ikke reagere i like stor grad som når man oppdager et mønster av slik bruk gjennom flere tekster. Jeg undersøkte også bruk av kontekstualisering for å dokumentere hvorvidt journalistene bevisst støtter eller undergraver diskursive fremstillinger i tekstene. Det faktum at jeg ikke fant noen form for journalistisk praksis som undergraver diskursive stemmer, indikerer at «problemet» ikke er å finne på individnivå. Jeg kan ikke vise til funn som sier at journalister bevisst ønsker å marginalisere enkeltgrupper. Man finner tilfeller hvor enkelte grupperinger gis fortrinn, blant annet tilknyttet kontekstualiseringen, hvor ekspertenes ytringer i noe større grad blir pakket inn i en støttende tekstuell kontekst. Men jeg mener ikke det er et uttrykk for bevisst spredning av ideologisert innhold. Ekspertes kommer til orde i langt større grad enn andre aktører. Dette er et redaksjonelt «valg». Det er ikke utenkelig at journalister som skal rapportere fra velferdsteknologiske demonstrasjoner lar seg «rive med» av ekspertkildenes lovord om teknologien. Dette tror jeg er én mulig forklaring på hvorfor ekspertenes ytringer i noe grad blir mer støttet. Jeg tror ikke det er et uttrykk for bevisst maktutøvelse fra journalistisk hold. Dette peker også på det Fairclough forfekter, nemlig at språket aldri formidler en nøytral

virkelighetsbeskrivelse. Man må være bevisst på det språket man bruker, den diskursive praksisen man deltar i. Dette gjelder nok pressen i særdeleshet.

Ved å gjennomføre en diskursanalyse av et bredt datamateriale, og da særlig rettet mot å undersøke diskursive mønstre, ser man tendenser som ikke i like stor grad vil være synliggjort i næranalyse av enkelttekster. Jeg mener at tendensene identifisert i denne avhandlings empiri best kan forklares og videre drøftes ut fra et institusjonelt perspektiv.

5.2 Ekspertkildenes tyranni

Funnene gjort i min analyse indikerer at ekspertkildene får preferensiell behandling og således blir gitt muligheten til å fremstille velferdsteknologi i et gunstig lys. Jeg mener funnene viser at dette gjenspeiles, ikke bare i enkelttekster, men i en tendens som danner tydelig mønster i empirien. Dette kan tyde på at praksisen har blitt institusjonalisert. Jeg vil på bakgrunn av dette videre drøfte mine funn.

Øystein Bonvik skriver i boken *Få som fortjent* (2012) at organisasjoner betegner redaksjonell omtale som *fortjent oppmerksomhet*, hvilket låner organisasjonen langt høyere troverdighet enn ved betalt oppmerksomhet gjennom for eksempel annonser. Det er et vell av ulike tillitsskapende grep man kan ty til for å pleie relasjoner med journalister. Blant annet rådes organisasjoner til å benytte fagekspertise fremfor profesjonelle talspersoner. Bruken av offentlig-privat samarbeid er en økende trend i samfunnet. Prosjektet *Trygghetspakken* er et eksempel på et samarbeidsprosjekt mellom Bærum kommune, forskningsinstitusjonen Sintef og Abilia AS. Sistnevnte er en privat industripartner i dette samarbeidet. Slik organisering gir private næringsinteresser mulighet til å benytte sine forskningspartnere som talspersoner. I mitt datamateriale er for eksempel Sintef brukt som ekspertkilder i seks tilfeller, mens derimot representanter for Abilia AS ikke er brukt en eneste gang. Dette funnet er i overensstemmelse med strategiske kommunikasjonsråd (jmfør Bonvik 2012) og det er rimelig å anta at det ikke er ved en tilfeldighet at det ble slik.

Martin Eide skriver at «i samhandlingen mellom journalister og eksperter avspeiles viktige presseideologiske og politiske brytninger» (2004:148). Det er legitimt å spørre hvorvidt pressen *kan* gi et objektivt, balansert bilde av virkeligheten dersom man lar trenden med å bruke

ekspertkilder i et slikt omfang få utvikle seg videre. Eide referer til fenomenet som *ekspertmakt* og trekker spesielt frem at bak ekspertene sitter andre aktører og trekker i trådene. I mine undersøkelser finner man ingen tilfeller av kritiske spørsmål rettet til ekspertkildene om deres eventuelle økonomiske interesser eller annen gevinst knyttet til utbredelse av velferdsteknologi.

I *Service- og veiledningsjournalistikk*¹⁴ kan teknologioptimisme i kombinasjon med mer eller mindre stringente krav til kildehåndtering, objektivitet og uavhengighet nærmest ses på som sjangertrekk (jamfør Sundvor 2008; Eide 1992). Denne grenen av journalistikken har også likheter med *forskningsjournalistikken*. I forlengelse av dette skriver blant annet Gitte Meyer (2006) at «journalism in general does also subscribe to the convention that journalists should consider scientific knowledge as a cargo to be transported and not to be interfered with». Journalistikken blir nærmest å regne for (ukritisk) budbærer av vitenskapelig informasjon. Mer problematisk er det at grensene mellom disse ulike journalistiske sjangrene ikke alltid er klart definerte. Jeg vil argumentere for at diskurser knyttet til velferdsteknologi på mange måter befinner seg i skjæringspunktet mellom ulike sjangre, inkludert nyhetsjournalistikken. Men de normsett som tradisjonelt kjennetegner nyhetsjournalistikken, som etterrettelighet og objektivitet (jamfør Engebretsen 2008) preger derimot ikke nødvendigvis de øvrige journalistiske sjangrene. Konfigurasjonen av de normsett som knyttes til journalistikken som institusjon er ikke stabil, og vil kunne påvirkes av ytre forhold i samfunnet. Det er ikke usannsynlig at de strukturelle omstillingene som mediehusene nå gjennomlever vil kunne manifesteres i endringer i sjangernormer, hvilket i ytterste konsekvens potensielt kan sies å påvirke hva som blir en nyhet og hvem som blir en del av nyhetsbildet.

Tidligere rektor ved Norsk Journalisthøyskole, Per Olav Reinton, skriver kritisk om en praksis hvor journalistene underkastet seg ekspertkildene og lot dem definere premissene.¹⁵ I et slikt perspektiv ligger ikke makten hos mediene, men snarere hos nettopp kildene. I en forlengelse av dette skriver Reinton: «Da er kildenes tyranni i journalistikken en trussel av en helt annen dimensjon mot sannhet, objektivitet og formidling av virkeligheten» (1984:31). Denne

¹⁴ Denne journalistiske sjangeren omtales også som *forbrukerjournalistikk* (jamfør Sundvor 2008)

¹⁵ Dette var kanskje først og fremst polemikk rettet mot Gudmund Hernes og hans påstand om «mediedramaturgi»

metaforikken er en slående konsis oppsummering av det jeg oppfatter som mitt viktigste empiriske funn; nemlig at enkelte kilder får preferensiell behandling i nyhetsmediene.

I rapporten *Nedbemanning og omstilling i store norske mediebedrifter* (Rørvik & Nesheim 2010) omtales pågående strukturendringer og hvordan tradisjonelle forretningsmodeller under press har ført til store omveltninger for mediebransjen. Journalister opplever at de har mindre tid til å forberede og følge opp saker. Kyndige nyhetskilder vil kunne utnytte en slik situasjon ved å skape hendelser som er i tråd med nyhetsverdier, og således få sin agenda presentert i mediene. Herunder inngår praksis for eksempel å tilby informasjonssubsidier som pressepakker, bilder og annet grafisk materiale, meningsmålinger, utdrag fra rapporter, tilgang på ekspertkilder med mere. Mange organisasjoner benytter seg av eksterne PR- og kommunikasjonsrådgivere for å oppnå ønsket omtale i nyhetene. En slik profesjonalisert nyhetshåndtering er det få ordinære borgere som har kunnskap om, eller tilgang til. Dette fører til at spriket mellom graden av oppmerksomhet brukerne og ekspertene oppnår i pressens dekning øker. Dette kan betegnes som et påvirkningsgap og kan ifølge Adams føre til dominans og marginalisering (2009:142) hvilket sammenfaller med det mønsteret jeg har avdekket i min undersøkelse.

5.3 Makt til å definere virkeligheten

Spørsmålet om implementering av velferdsteknologi er et politisert tema. Kommunesektorens organisasjon beskriver det velferdsteknologiske løpet i politisk kontekst i rapporten *Velferdsteknologi – hva skal til for at teknologien tas i bruk i kommunene?* (Willersrud & Tangen 2011). Her står det: «[...] det startet med NOU 2011: 11 Innovasjon i omsorg, [...] så har vi fått Fagrapport om velferdsteknologi fra Helsedirektoratet [...] deretter lovendringsforslag fra Helse- og omsorgsdepartementet [...] og så kommer stortingsmelding Innovasjon i omsorg varslet våren 2013». Dette gir oss et innblikk i et tidsforløp hvor aktører har hatt mulighet til å påvirke diskursen omkring ny helseteknologi. «Det er ei viktig samfunnsvitskapleg erkjenning at dersom folk definerer situasjonar som reelle, er dei reelle i sine konsekvensar» (Heradstveit & Bjørgo 1992:102). Heradstveit og Bjørgo deler inn den politiske «virkeligheten» i tre; *fakta* i den ytre

verden, *persepsjonen* av disse fakta og *retorikkens rolle* i forsøket på å endre virkelighetsoppfattelsen hos mottakerne av politisert kommunikasjon (ibid.).

Jeg viste i analysen hvordan ordvalg kan brukes for å ufarliggjøre fenomener. Tall fra evalueringsrapporten *Trygghetspakken* (Storruste, Ausen, Grut, Øderud, Standal, Bergene & Husebø 2012) viser at informantene ikke syns teknologien er særskilt skremmende. Da kan man spørre seg om hvorfor eksperter og tjenesteytere gjentatte ganger spesifikt ønsker å kommentere forholdet mellom «varme hender» og «kald teknologi». «Jeg er blitt advart mot at en slik debatt kan få for mye fokus på teknikk og roboter og slikt, men for meg er det ikke dette det handler om» sier Bærums varaordfører til Aftenpostens journalist (Aftenposten 30.05.2010). Debatten bærer preg av dikotomien mellom det menneskelige på den enes siden og det maskinelle på den andre siden. Presidenten i Næringslivets Hovedorganisasjon kaller det en *populistisk retorikk* og viser til en frykt for at maskiner og teknikk skal erstatte såkalte «varme hender» (Aftenposten 26.08.2011). Teknologirådets prosjektleder tar også opp dette temaet i sin kronikk: «Kald teknologi» settes opp mot «varme hender». Det kan virke som politikerne har berøringsangst for ny teknologi i omsorgssektoren» (Verdens Gang 22.02.2010). I et annet debattinnlegg skrives det at «En av løsningene som vil trenge seg frem er omsorgsteknologi. Ordet kan for noen gi ubehagelige assosiasjoner og oppfattes som en kontrast til *varme hender*». La oss derfor bruke ordet «trygghetspakker», som Teknologirådet har lansert» (Verdens Gang 01.03.2010). Det kommer klart frem i datamaterialet at eksperter og tjenesteytere ønsker å foregripe denne retoriske situasjonen og deres språkbruk kan forstås som et forsøk på nøytralisere dikotomiens retoriske effekt og fastlåse deres forståelse som *common sense*. Dersom de oppnår dette vil deres diskursive arbeid manifesteres i den virkelige verden hvor vi vil se stor-skala implementering av velferdsteknologi i helse- og eldreomsorgssektoren.

5.4 Et korrektiv i debatten?

Jeg skriver i analysen at det er utstrakt bruk av henvisninger til rapporter som langt på vei underbygger aktørenes eget syn. Det vises blant annet til evalueringsrapporten fra *West Lothian* i Skottland. Det vises midlertidig ikke til norske evalueringsrapporter. Det skal sies at det kun foreligger et fåtall rapporter per i dag, men jeg ønsker likevel å trekke særskilt frem rapporten

Trygghetspakken – behovskartlegging og erfaringer (Storruste et al. 2012). Den ble publisert 20.06.2012 hvilket betyr at den har vært tilgjengelig i ni måneder innenfor denne avhandlings tidsmessige avgrensning. I datamaterialet mitt finner man syv nyhetsartikler som ble trykket etter rapporten ble publisert. Man skulle tro at det var interesse for å presentere faktiske resultat fra undersøkelser av velferdsteknologi fra norske forhold? Rapporten blir ikke nevnt i et eneste tilfelle i datagrunnlaget jeg har undersøkt. Det er verdt å merke seg at West Lothian-rapporten er henvist til i denne perioden. Det er selvfølgelig vanskelig å skulle gi en forklaring på hvorfor rapporten er utelatt i nyhetsbildet. Det er likevel et poeng i seg selv at den *ikke* er å finne. Ser man på rapportens innhold kan man gjøre seg opp en mening om hvorfor den ikke henvises til. I denne rapporten står det blant annet at 82% av informantene svarer at de er enige i påstanden «teknologien vil kunne skape et tryggere hjem, slik at jeg kan bo hjemme så lenge jeg vil». Dette er i tråd med resultatene fra West Lothian. Det kommer også frem i rapporten at 52% er uenige i at «Teknologien er skremmende og gjør meg engstelig for fremtiden». I tillegg er 24% litt uenig i dette. Informantene synes således ikke nevneverdig bekymret for «kald teknologi». Oppsummert kan man si at rapporten, i alle fall på disse punktene underbygger ekspertenes fremstilling av teknologien og dens muligheter. Men faktiske eksempler på brukererfaringer i rapporten gir et noe mer nyansert bilde av dagens situasjon. Disse ønsker jeg å trekke frem med følgende eksempler fra rapporten:

Eksempel 1: «En bruker ble veldig forstyrret av at skjermen sto og lyste hele natten: For det første fordi hun synes det var stygt, men også pga. bekymringer for strømforbruk og brannfare. Hun trakk ut ledningen da hun la seg og satte dermed hele systemet ut av spill» (Storruste et al. 2012:25).

Eksempel 2: «Hvordan kunne hun vite at systemet faktisk virket? [...] Av og til trykker brukerne på knappen bare for å sjekke om det faktisk fungerer, og utløser en (falsk) alarm på sentralen» (Storruste et al. 2012:26).

Til tross for deres anekdotiske art kan det være fruktbart å bruke slike eksempler for å konkretisere meningsaspektet og mulige fortolkninger. Man finner mange tilsvarende eksempler blant tilbakemeldingene fra brukere, pårørende, omsorgsarbeidere og andre tjenesteytere i

rapporten. I media fokuserer ekspertene på mulighetene implementering av velferdsteknologi innebærer, men nevner aldri de praktiske utfordringene som beskrives i detalj i rapporten. Det er med andre ord et noe idealisert bilde vi får presentert. Selve kjernen i argumentasjonen som taler for å ta i bruk velferdsteknologi er nettopp at de eldre i større grad må klare seg selv, og at teknologiske hjelpemidler skal ta over enkelte av oppgavene som i dag gjøres av tjenesteytere. Det er rimelig å spørre seg om leserne ville fått et mer nyansert bilde av teknologien og mulighetene som omtales dersom slike eksempler kom frem i nyhetsdekningen. Et annet moment som går igjen i fagkretser og deres rapporter, er forestillingen om at vellykket implementering av velferdsteknologi avhenger 20% av teknologien og 80% av organisering (Helsedirektoratet 2012). Dette er informasjon som heller ikke er å finne i min empiri. Jeg mener at inkludering av slik informasjon ville potensielt ha gjort den diskursive fremstillingen mer nyansert.

Til tross for at disse rapportene ikke trekkes frem i mediene, får de likevel betydning i den virkelige verden – som man kan lese ut fra konklusjonen hentet fra evalueringsrapporten *Trygghetspakken*: «Det er stor og økende interesse og vilje til innovasjon ved bruk av velferdsteknologi i norske kommuner. Prosjektet har hatt stor pågang av interesserte kommuner som ønsker å komme i gang, og som vil lære [...] Erfaringene og kunnskapen fra prosjektet Trygghetspakken behovskartlegging tas videre over i hovedprosjektet Trygghetspakken 2012-2014» (Storruste et al. 2012).

5.5 Motdiskursen som ikke finnes

Fairclough er kritisk til en praksis hvor mediernes innflytelse på maktrelasjoner kan forsterke ideologiske diskursers rekkevidde. Han anser motdiskursen som svært viktig i en slik sammenheng. Jeg har bare vært i stand til å identifisere og avgrense én motdiskurs; diskursen «*Det trengs folk også*». Den forekommer åtte ganger i datamaterialet (se tabell 4.1). Innholdet i denne diskursen er ikke nødvendigvis fullstendig imot implementering av velferdsteknologi, men den representerer et kritisk syn på at teknologiske løsninger vil kunne løse alle problemene i eldreomsorgen. Man vektlegger særskilt viktigheten av menneskelige relasjoner i omsorgsarbeidet.

Diskursen «Det trengs folk også» er ikke den diskursen som man finner færrest tilfeller av. Diskursene «Varsku» og «Fantastiske rikdommer venter» finner man også få tilfeller av i datamaterialet. Samtlige diskurser, med unntak av diskursen «Det trengs folk også» kan sies å dytte i samme retning. For å få en bedre forståelse av helheten bør man vurdere dette motsetningsforholdet – samlet sett finner man 80 tilfeller av diskurser som kan sies å fremme velferdsteknologi, mens det altså er åtte tilfeller av (mot)diskurser. Det er også verdt å merke seg at motdiskursen avfeier altså ikke potensialet ved teknologien, men er ikke like udelt positivt til alle aspekter ved implementeringen av den.

5.6 Nyhetsstoff versus meningsstoff

Analysene jeg har gjennomført viser at det er ekspertkildene som får dominere nyhetsstoffet. Jeg har også dokumentert forekomst av aktører i meningsstoffet. Det er særskilt interessant å se på forekomsten av aktører i debattinnleggene (se vedlegg 10): «Ekspert» er representert i syv debattinnlegg, mens «bruker» er representert i fem tilfeller. Ser man disse opp mot tilsvarende forekomster i nyhetsartiklene, ser man at «ekspert» forekom i 59 tilfeller og «bruker» 21 tilfeller. I kronikkene er «bruker» ikke representert. Disse funnene vil jeg argumentere for at indikerer at i sjangre som er redaksjonelt forankret, får eksperter og tjenesteytere preferensiell behandling. «Alle» kan skrive et debattinnlegg.

Men det er rimelig å forstå at stemmer og argumentasjon som fremkommer i debattinnlegg fremstår som mindre viktig i politiske spørsmål, enn for eksempel i nyhetssaker, på leder- eller kommentarplass eller i kronikker. Det danner seg, etter min mening, et mønster hvor etablissementets stemme kommer til orde ved flest anledninger i de viktigste sjangrene, mens de eldre stemme i større grad slipper til i den sjangeren med minst realpolitisk innflytelse. Men selv her dominerer det etablerte, bare ikke i like stor grad.

6 AVSLUTTENDE DISKUSJON OG KONKLUSJON

Jeg har i lys av avhandlingens problemformulering gjennomført en kritisk diskursanalyse av utvalgte avisers dekning av velferdsteknologi. Jeg formulerte følgende to hypoteser:

Brukerne blir marginalisert i den medierte diskursen omkring ny helseteknologi

Det råder en (sterk) diskursiv optimisme for teknologiske løsninger innen helse- og omsorgssektoren

Jeg vil argumentere for at jeg har funnet belegg i min undersøkelse for å bekrefte disse hypotesene. Analysen viser at de eldre blir systematisk marginalisert i den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi, hvilket bekrefter første hypotese. Analysen viser også en tydelig tendens til teknologioptimisme i den diskursive fremstillingen av velferdsteknologi, hvilket bekrefter den andre hypotesen.

Dette diskursive mønsteret kan ha mange forklaringer. Jeg peker spesielt på en mulig sammenheng: empirien viser en omfattende bruk av ekspertkilder som etter min mening får den direkte konsekvens at andre aktører blir marginalisert og velferdsteknologiske løsninger fremstilles ensidig positivt. Potensielle implikasjoner av dette er gjennomgått og drøftet i foregående kapittel.

Den kritiske diskursanalyses mål er å undersøke hvordan vi skaper virkeligheten slik at den blir objektiv og selvfølgelig. Analysen viser at dette ikke nødvendigvis er et uttrykk for journalistisk praksis på individnivå, men resultatet av de institusjonelle (og til dels kulturkontekstuelle) rammene som diskursene artikuleres og reproduseres i. Det er en kjent sak at journalister flest anser seg selv og sitt virke for å være på den «jevne» mann og kvinnes side. Det er derfor særskilt interessant at mine funn peker på at journalistene (mest sannsynlig utilsiktet) blir målbærere av diskurser som taler etablissementets sak.

Jeg vil avslutningsvis bemerke at dersom man, i likhet med Norman Fairclough, anser tekster som sosialt bestemte – at kommunikasjon påvirkes av sosiale og kulturelle strukturer og prosesser – gir det grunn til nok en gang å peke mot *den dobbelt demografiske utfordring*. I mediene fremstilles den med en styrke og karakteristika som normalt er forbeholdt *sorte hull*, og jeg vil argumentere for at dette er hovedårsaken til at ekspertkildene får dominere pressedekningen av velferdsteknologi. Teknologien representerer tross alt en mulig løsning på en utvikling som kan true den norske velferdsmodellen – hvilket angår oss alle.

6.1 Svakheter med avhandlingen

I arbeidet med denne undersøkelsen har jeg som forsker måtte forholde meg til avhandlingens naturlige begrensninger. Jeg har redegjort for kritikk av kritisk diskursanalyse som metode, samt min vurdering av studiens vitenskapelige kvalitet i metodekapittelet. Når jeg nå står ved veis ende har jeg likevel gjort meg noen betraktninger omkring avhandlingen som potensielt kunne vært utbedret. Jeg har pekt ut følgende tre aspekter:

- Flere tekster: Tidsperioden jeg har avgrenset i datainnsamlingen kunne med fordel vært lengre. Dette ville gitt meg mulighet til å spore utviklingstrekk i de diskursive mønstrene, hvilket jeg mener ville gjort undersøkelsen bedre.
- Multimodal analyse: Analyse av bruk av multimodale ressurser i nyhetsmediene ville potensielt gitt utdypende informasjon om redaksjonelle føringer, hvilket ville vært fruktbart i drøfting omkring journalistikk som institusjon og bærer av ideologiserte fremstillinger.
- Sammenslåing av variabler: Jeg har, av hensyn til avhandlingens naturlige begrensninger, i noen tilfeller slått sammen ulike aktører i kategorier som jeg vurderte dithen at de representerte samme «stemme» i debatten.

6.2 Veien videre

Jeg har konsekvent undersøkt tekster hentet fra en avgrenset tidsperiode fra 01.01.2010 til 13.03.2013. Jeg registrer at nyhets saker som omhandler velferdsteknologiske aspekter i økende grad preger nyhetsbildet også i tiden etter arbeidet med datainnsamling ble avsluttet. Det ville derfor vært særdeles interessant å undersøke hvordan diskursene tilknyttet velferdsteknologi utvikler seg i tiden fremover.

Mine resultater peker i to retninger, som ikke nødvendigvis må studeres videre i sammenheng, men muligens hver for seg. Disse er som følger:

- Journalistisk praksis knyttet til enkeltjournalistikk og glidende overganger mellom journalistikk og informasjon- og samfunnskontakt
- Systematisk marginalisering i mediene hvor enkelte aktører blir usynliggjorte i den offentlige debatten

Denne avhandlingen representerer selve kulminasjonen av et femårig studieløp sentert omkring tekst- og mediekompetanse og kultur- og samfunnsanalyse. Med en slik bakgrunn ville det vært særskilt interessant for meg personlig videre å undersøke samfunnsmessige implikasjoner av økende bruk av ekspertkilder knyttet opp mot en utvikling hvor grensene mellom tradisjonell journalistikk og informasjon- og samfunnskontakt blir stadig mer uklare. Jeg mener dette er et tema det bør forskes videre på.

7 KILDELISTE

Litteratur

Adams, P. C. (2009). *Geographies of media and communication: a critical introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Allern, S. (2001a). *Flokkdyr på Løvebakken: søkelys på Stortingets presselosje og politikken medierammer*. Oslo: Pax.

Allern, S. (2001b). *Nyhetsverdier: om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.

Althusser, L. (red.). (1971). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books.

Bonvik, Ø. (2012). *Få som fortjent: troverdig oppmerksomhet i kanaler du ikke kontrollerer*. Bergen: Fagbokforl.

Brurås, S. & Olsen, G. R. (2012). *Nyhetsvurderinger: på innsiden i fem redaksjoner*. Kristiansand: IJ-forl.

Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge

Burr, V. (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.

Chatman, S. (1990). *Coming to terms: the rhetoric of narrative in fiction and film*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Delli Carpini, M. X. & Keeter, S. (1996). *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven: Yale University Press

Eide, E. (2011). *Down there and up here: orientalism and othering in feature stories*. New York: Hampton Press.

Eide, E. & Simonsen, A. H. (2008). *Verden skapes hjemmefra: pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902-2002*. Oslo: Unipub.

- Eide, M. (1992). *Den fjerde servicemakt: noter til forståelse av norsk veilednings- og kampanjejournalistikk*. Bergen: Institutt for massekommunikasjon.
- Eide, M. (2004). *Hodet på blokken: essays om journalistikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, M. (2011). *Hva er journalistikk*. Oslo: Universitetsforl.
- Eide, M. & Hernes, G. (1987). *Død og pine: om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Engebretsen, M. (1994). Hvem vant valgkampen i VG? *Norsk Medietidsskrift* 02/1994. 128-141
- Engebretsen, M. (2008). Sakte utvikling mot en interaktiv nyhetsdiskurs. *Norsk medietidsskrift* 04/2008. 329-342
- Fairclough, N. (1995a). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Harlow: Longman.
- Fairclough, N. (1995b). *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power*. Harlow: Longman.
- Fairclough, N. & Halskov Jensen, E. (2008). *Kritisk diskursanalyse: en tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge
- Gramsci A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- Gramsci, A. (1978). *Selections from the Political Writing, 1921-1926*. New York: International Publishers.
- Grue, J. (2011). *Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming* i Hitching, T. R., Nilsen, A. B. & Veum, A. (2011). *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Grøttum, E.T. & Aalberg, T. (2012). De vanskelige nyhetene. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 01/2012. 3-21

- Hajer, M. (1996). *The Politics of Environmental Discourse, Ecological Modernization and the Policy Process*. London: Oxford University Press
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An introduction to functional grammar*. London: Arnold.
- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforl.
- Helsedirektoratet (2012). Velferdsteknologi: Fagrapport om implementering av velferdsteknologi i de kommunale helse- og omsorgstjenestene 2013-2030. Rapport lokalisert på verdensveven 01.01.2013: <http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/velferdsteknologi-fagrapport-om-implementering-av-velferdsteknologi-i-de-kommunale-helse-og-omsorgstjenestene-2013-2030/Sider/default.aspx>
- Heradstveit, D. & Bjørgo, T. (1992). *Politisk kommunikasjon: introduksjon til semiotikk og retorikk*. Oslo: Tano.
- Ihlen, Ø. (2007). *Petroleumsparadisiet: norsk oljeindustri strategiske kommunikasjon og omdømmebygging*. Oslo: Unipub.
- Ihlen, Ø. & Robstad, P. (2004). *Informasjon & samfunnskontakt: perspektiver og praksis*. Bergen: Fagbokforl.
- Kjeldsen, J. (2004). *Retorikk i vår tid: en innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus.
- Knain, E. (2001). *Naturfagets tause stemme* (Vol. nr 4). Oslo: Norsk sakprosa.
- Magnus, T. (2010). Hvordan serveres genmodifisert mat til avisleserne? *Norsk medietidsskrift* 03/2010. 236-259
- Martinussen, W. (2008). *Samfunnsliv: innføring i sosiologiske tenkemåter*. Oslo: Universitetsforl.
- Meyer, G. (2006): Journalism and Science: How to erode the idea of knowledge. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 19. 239–252

Michaelsen, M. (2007). Snøhvit: et subsidiert distriktstiltak eller økonomisk eventyr? - En studie av tre avisers innramming av Snøhvitdebatten. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 04/2007. 372-393

Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforl.

Philips, L. & Schrøder, K. (2004). *Sådan taler medier og borgere om politik: en diskursanalytisk undersøgelse af politik i det medialiserede samfund*. Aarhus Universitetsforlag.

Pietilä, V. (1992). Beyond the News Story: News as Discursive Composition. *European Journal of Communication*. 7(1), 37-67

Poulsen, J. (1996). Hvad ønsker læserne? Delrapport under Dagbladsprojektet: Lokale og regionale dagblade – morgen eller eftermiddag? Roskilde Universitetscenter.

Raddum, T. & Veum, A. (2006). Avistekstens mange stemmer. *Norsk medietidsskrift* 02/2006. 136-153

Reinton, P. O. (1984). Kildenes tyranni. *Nytt Norsk Tidsskrift*. 1(4), 21-32

Roksvold, T. (1989). *Retorikk for journalister* (Vol. 46). Bergen: Fagbokforlaget.

Rørvik, R. & Nesheim, T. (2010). Nedbemanning og omstilling i store norske mediebedrifter - drivkrefter, trender, utfordringer. SNF-rapport lokalisert på verdensveven 01.01.2013: http://brage.bibsys.no/nhh/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_23769/1/R02_10.pdf

Storruste, S. I., Ausen, D., Grut, L., Øderud, T., Standal, K., Bergene, Å. & Husebø, I. (2012). Trygghetspakken – behovskartlegging og erfaringer. Sintef rapport lokalisert på verdensveven 01.01.2013: http://www.sintef.no/project/Velferdsteknologi/Trygghetspakken/Trygghetspakke%20behovskartlegging_Innomed%20forprosjekt%20juni%202012.pdf

Sundvor, E. (2008). *Forbrukarjournalistikk*. Kristiansand: IJ-forl.

- Svennevig, J. (2001). *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (Vol. nr 141). Bergen: Fagbokforlaget.
- Svennevig, J. (2009). *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Oslo: Landslaget for norskundervisning.
- Svennevig, J., Sandvik, M., & Vagle, W. (1995). *Tilnærminger til tekst: modeller for språklig tekstanalyse* (Vol. nr 89). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thompson, J. B. (1984). *Studies in the theory of ideology*. Berkley, Los Angeles: University of California Press.
- Thompson, J. B. (1990). *Ideology and Modern Culture: Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Stanford: Stanford University Press.
- Tjora, A. H. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tveiten, O. (2006). *Nødvendige nyheter: en studie i journalistikkens globalisering*. Kristiansand: IJ-forl.
- Moen, S. (2002). *Klamydia går rett i ballesteinene på deg*. I Tønnesson, J. L. (Red.). (2002). *Den Flerstemmige sakprosaen: nye tekstanalyser* (Vol. nr 149). Bergen: Fagbokforlaget.
- van der Berg, H., Smit, J., & van der Veer, K. (1992). Contextualisation in Newspaper Articles: A Sequential Analysis of Actors' Quotes on the PATCO Affair'. *European Journal of Communication* 7. 359-389
- Vestad, J. P. & Alme, B. (2002). *Mediespråk: form og formidling i journalistikk*. Oslo: Samlaget.
- Waldahl, R. (1999). *Mediepåvirkning*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Willersrud, Å. & Tangen, U. (2011). Velferdsteknologi – hva skal til for at teknologien tas i bruk i kommunene? KS-rapport lokalisert på verdensveven 01.01.2013:
<https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.netf.no%2Fcontent%2Fdownload%2F59939%2F231897%2Ffile%2FWillersrud%2520og%2520Tangen%252018.10.12.pdf&ei=1FC4Ua->

uG4eFOI7qgcAG&usg=AFQjCNHH3PhClCMAOsLvglwSV5K5kO4Fkw&bvm=bv.47810305,d.
ZWU

Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K., & Larsen, L. O. (2007). *Metodebok for medievitenskap*. Bergen: Fagbokforl.

Østlyngen, T. & Øvrebø, T. (1999). *Journalistikk: metode og fag*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Avistekster

Aftenposten. (2013, 24.01). Utydelige grenser i eldreomsorgen. Aftenposten. s. 2

Bergens Tidende. (2011, 07.06). Bestemor på elkraft. Bergens Tidende. s. 2

Bårdsgård, H. (2013, 06.03). Teknologi skal passe på de eldre. Nationen, s. 12-13

Cadamarteri, F. (2013, 06.03). Slik kan du bo hjemme lenger. Adresseavisen, s. 2-3

Chaffey, P. og Foshaug, R. (2011, 16.05). Vår nye vinnernæring. Aftenposten. s. 5

Dommerud, T. (2012, 02.05). Jeg kan fortsatt gå på tur og plukke blomster. Aftenposten. s. 8-9

Faltin, T. (2011, 19.06). Rom for service. Dagbladet. s. 13-17

Flåm, K. H og Assev, M (2011, 29.08). Vil gi robotomsorg. Verdens Gang. s. 8-9

Flåm, K. H og Assev, M (2011, 29.08). Vil overvåke mer. Verdens Gang. s. 10-11

Fædrelandsvennen. (2012, 08.02). Kursendring for eldreomsorgen. Fædrelandsvennen. s. 6

Gåsvatn, K. (2011, 29.07). Robot versus varme hender. Nationen. s. 3

Haga, A. (2012, 25.05). SV ser tekno-lyset. Bergens Tidende. s. 21

Halleraker, T. (2010, 21.02). Teknologirevolusjon i eldreomsorgen. Verdens Gang. s. 30-32

Haugeto, Å. K. (2010, 22.02). Tid for omsorgsteknologi. Verdens Gang. s. 34-35

Haugstad, M. (2011, 06.06). Robotar på vei inn i eldreomsorgen. Bergens Tidende. s. 10-11

- Haugstad, M. (2011, 06.06). Vil overvåke demente. Bergens Tidende. s. 12
- Haugstad, M. (2011, 07.06). Advarer mot trådløs omsorg. Bergens Tidende. s. 13
- Haugstad, M. (2011, 08.09) Tester omsorg i forsøkshjem. Bergens Tidende. s. 6
- Haugstad, M. (2012, 03.11). Folk skal ikke bo på sykehjem. Bergens Tidende. s. 10-11
- Haugstad, M. (2012, 19.05). Prøver dingser for mer trygghet. Bergens Tidende. s. 12-13
- Hegtun, H og Hornburg T. B. (2012. 07.02). Kritisert av SV, omfavnet av Frp. Aftenposten. s. 3
- Heiberg, A. N. (2010, 01.03). Trygg alderdom. Verdens Gang. s. 37
- Henriksen, K. (2011, 25.06). Teknologi, omsorg og levekår. Fædrelandsvennen. s. 9
- Hilde Widerøe Wibe, H. W. (2011, 13.09). Er eldreomsorg kun et spørsmål om sykehjem? Bergens Tidende. s. 29
- Holsen, S. (2010, 04.06). A/S Eldrebølgen & co. Bergens Tidende. s. 3
- Hornburg, T. B. (2012, 06.02). Dansk forbilde for norsk eldre-omsorg. Aftenposten. s. 4-5
- Hornburg, T. B. (2012, 16.02). Milliardsektor bruker nær null på utvikling. Aftenposten. s. 14-15
- Johansen, A. H. (2013, 06.03). Gjør livet enklere. Dagbladet, s. 8-9
- Johansen, A. M. (2011, 16.06). Vil ha innovativ støtte. Dagens Næringsliv. s. 15
- Johansen, P. R. (2010, 08.09). Svarteper om velferd. Dagens Næringsliv. s. 4
- Johnson, S. G. (2012, 17.10). Nye løsninger. Bergens Tidende. s. 33
- Killingberg, A. (2012, 20.10). Prøvde GPS på for gamle brukere. Adresseavisen. s. 6
- Knudsen, I. J. (2012, 17.04). Ny springsteknologi gir økt livskvalitet og trygghet. Bergens Tidende. s. 29
- Kristoffersen, A (2011, 08.09). Elektronisk eldrehjelp. Bergens Tidende. s. 6
- Kristoffersen, A (2012, 16.06). Elektronisk eldrehjelp. Bergens Tidende. s. 2

Lund, K. S. (2011, 26.08). Mormor på monitor. Aftenposten. s. 7

Lynum, S. (2010, 30.01). Vil GPS-spore demente. Adresseavisen. s. 8

Lånkan, K. B. (2011, 10.04). Pleier seg selv med ny teknologi. Verdens Gang. s. 22

Meland, S. I. (2011, 30.11). Nettbrett skal gi bedre kreftbehandling. Adresseavisen. s. 28

Mersland, F. (2011, 07.01). Kritiserer lokalpolitikere. Fædrelandsvennen. s. 13

Mersland, F. (2011, 08.01). Eldreomsorg på datamaskinen. Fædrelandsvennen. s. 5

Moe, C. E. (2012, 12.06). Innovasjon i omsorg. Fædrelandsvennen. s. 5

Muri, K (2011, 13.08). Digital livsstil. Verdens Gang Helg. s. 30

Nes, C. (2012, 30.03). Datatilsynet setter ikke foten ned. Fædrelandsvennen. s. 6

Nordvik, E. F. (2011, 16.09). Kun et spørsmål om sykehjem? Bergens Tidende. s. 29

Normann, L. (2011, 14.07). Vi må tenke nytt. Verdens Gang. s. 47

Normann, L. (2010, 11.02). Helsedebatten sporer av. Nationen. s. 2

Normann, L. (2010, 29.06). Helsedebatten sporer av. Nationen. s. 2

NTB-Ritzau. (2012, 12.06). Vil ikke bytte ut hjemmehjelp med robot. Aftenposten. s. 15

Omland, O. (2010, 01.07). Tas demensplanen alvorlig? Vårt Land. s. 25

Omland, O. (2012, 27.12). Et jule- og nyttårsønske. Vårt Land. s. 3

Opland, E. M. (2012, 04.10). Sensorer på kroppen varsler fallulykker. Adresseavisen. s. 6

Ravnanger, K og Austenå, H (2012, 28.08). Teknologi kan gi bedre omsorg. Bergens Tidende. s. 22

Rotabakk, K. J. H. (2012, 10.10). Sykepleiere ser videre. Adresseavisen. s. 13

Rønning, T. V. (2010, 28.08) Norge i 100. Dagbladet Magasinet. s. 18-25

Salvesen, G. (2010, 30.05). Bo hjemme lenger. Aftenposten. s. 8

Solberg, E. (2013, 27.02). Omsorg fremfor systemer. Aftenposten. s. 6

Spinnangr, I. R. (2012, 12.12). Gi eldre en verdig alderdom! Adresseavisen. s. 22

Støre, J. G. (2013, 11.02). Tenke nytt – nå! Adresseavisen. s. 14

Tessem, L. B. (2012, 10.01). Mer velferd krever bredere utdanning. Aftenposten. s. 12-13

Tessem, L. B. (2012, 16.03). Varme hender får digital hjelp. Fædrelandsvennen. s. 2-3

Tessem, L. B. og Dommerud, T (2011, 13.02). Demente får robothjelp. Aftenposten. s. 8

Therkelsen, H. (2010, 15.10). Ordførere ønsker teknopleie. Vårt Land. s. 4

Verdens Gang. (2013, 24.01). Elektronisk merking. Verdens Gang. s. 2

Vindslund, S. (2012, 19.05). Eldre demente stikker av ukentlig. Fædrelandsvennen. s. 2-3

Westerveld, J og Dommerud, T. (2012, 25.11). Nå kommer eldre kollektivene! Aftenposten, s. 4-5

Witzøe, T. (2012, 10.03). EU-midler til Lyngdal kommune. Fædrelandsvennen. s. 18

Witzøe, T. (2012, 18.02). Stort marked i omsorgsteknologi. Fædrelandsvennen. s. 18

VEDLEGG

Vedlegg 1: Oversikt over tekster sortert etter sjanger og avis

	Nyhetsartikkel	Leder	Kommentar	Kronikk	Debattinnlegg
Adresseavisen	5	-	-	1	2
Aften & Aftenposten	9	1	-	-	2
Bergens Tidende	8	1	2	1	4
Dagbladet	3	-	-	-	-
Dagens Næringsliv	1	-	-	-	2
Fædrelandsvennen	6	1	-	1	2
Nationen	1	-	1	-	2
Verdens Gang	5	1	-	1	2
Vårt Land	1	-	-	-	2

Merknader: Aften og Aftenposten er slått sammen til én enhet. Kategorien nyhetsartikkel består av reportasje, bakgrunnsartikkel, intervju med mere.

Vedlegg 2: Oversikt diskurser i nyhetsartikler

	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
Tekst	#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7
Nationen 06.03.2013		x					
Adresseavisen 06.03.2013		x				x	
Dagbladet 06.03.2013		x	(x)		(x)		
Aftenposten 25.11.2012	x						
Bergens Tidende 03.11.2012		x					
Adresseavisen 20.10.2012						x	
Adresseavisen 04.10.2012						x	
Aftenposten 12.06.2012				x			(x)
Bergens Tidende 25.05.2012						x	
Bergens Tidende 19.05.2012						x	

Fædrelandsvennen 19.05.2012						X	
Aftenposten 02.05.2012						X	
Fædrelandsvennen 16.03.2012		(x)				X	
Fædrelandsvennen 10.03.2012						X	
Fædrelandsvennen 18.02.2012					X		
Aftenposten 16.02.2012			X				
Aftenposten 07.02.2012			X				
Aftenposten 06.02.2012			X				
Aftenposten 10.01.2012	X						
Adresseavisen 30.11.2011					X		(x)
Bergens Tidende 08.09.2011						X	
Verdens Gang 29.08.2011a	X						X
Verdens Gang 29.08.2011b	X						X

Verdens Gang 13.08.2011						x	
Dagbladet 19.06.2011					(x)	x	
Dagens Næringsliv 16.06.2011					x		
Bergens Tidende 07.06.2011						x	
Bergens Tidende 06.06.2011a	(x)		x			(x)	
Bergens Tidende 06.06.2011b						x	
Verdens Gang 10.04.2011						x	
Aftenposten 13.02.2011		x				(x)	
Fædrelandsvennen 08.01.2011						x	
Fædrelandsvennen 07.01.2011						x	
Vårt Land 15.10.2010				x			
Dagbladet 28.08.2010	x						
Bergens Tidende 14.06.2010					(x)	x	

Aftenposten 30.05.2010						X	
Verdens Gang 21.02.2010						X	
Adresseavisen 30.01.2010		X					

Vedlegg 3: Oversikt diskurser i leder- og kommentartekster

Tekst	Sjanger	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
		#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7
Bergens Tidende 08.09.2011	Kommentar						x	
Aftenposten 24.01.2013	Leder						x	x
Verdens Gang 24.01.2013	Leder						x	
Fædrelands- vennen 08.02.2012	Leder	x	x					
Bergens Tidende 07.06.2011	Leder	x					x	
Bergens Tidende 16.06.2012	Kommentar						x	
Nationen 29.07.2011	Kommentar						x	

Vedlegg 4: Oversikt diskurser i debattinnlegg

Tekst	Aktør	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
		#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7
Adresseavisen 11.02.2013	Politiker	x						
Vårt Land 27.12.2012	Politiker (senior)							x
Adresseavisen 12.12.2012	Politiker		x					
Dagens Næringsliv 09.11.2012	Ekspert	x						
Bergens Tidende 17.10.2012	Ekspert			x				
Bergens Tidende 17.04.2012	Politiker (senior)						x	
Fædrelandsvennen 30.03.2012	Ekspert						x	
Bergens Tidende 16.09.2011	Bruker (senior)							x
Bergens Tidende 13.09.2011	Ekspert	x		x				
Aftenposten 26.08.2011	Ekspert/ produsent			(x)			x	

Verdens Gang 14.07.2011	Tjenesteyter						x	
Fædrelandsvennen 25.06.2011	Politiker				x			
Aftenposten 16.05.2011	Ekspert	(x)	(x)			x		
Dagens Næringsliv 08.09.2010	Tjenesteyter	x						
Nationen 29.06.2010	Tjenesteyter						x	
Vårt Land 01.06.2010	Bruker (eldre råd)							x
Verdens Gang 01.03.2010	Bruker (eldre)						x	
Nationen 11.02.2010	Tjenesteyter						x	

Vedlegg 5: Oversikt diskurser i kronikkene

Tekst	Aktør	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
		#1	#2	#3	#4	#5	#6	#7
Adresseavisen 10.10.2012	Tjenesteyter		x					
Bergens Tidende 28.08.2012	Ekspert	-	-	-	-	-	-	-
Fædrelandsvennen 12.06.2012	Ekspert						x	
Verdens Gang 22.02.2010	Ekspert			x			x	

Merknader:

Nummeringene på diskursene samsvarer med listen presentert i kapittel 4.3 diskursorden.

Vedlegg 6: Liste over velferdsteknologiske begreper

Alt-av-bryter (Fædrelandsvennen 12.06.2012)

Ansiktstelefon (Dagbladet 06.03.2013)

Auto-dotørk (Verdens Gang 29.08.2011a)

Automatisk bad (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Automatisk komfyrvakt (Dagbladet 06.03.2013)

Automatisk toalett (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Bevegelsessensor (Adresseavisen 06.03.2013)

Digitale hjelpere (Aftenposten 16.05.2011)

Digital huskeliste (Adresseavisen 20.10.2012)

Døgnregulerte lys (Aftenposten 13.02.2011)

Døralarm (Bergens Tidende 19.05.2012)

Dørkontroll (Dagbladet 28.08.2010)

Epilepsi-alarm (Bergens Tidende 25.05.2012)

Fall-kontroll (Aftenposten 13.02.2011)

Fallsensor (Adresseavisen 06.03.2013)

Fuktsensor (Bergens Tidende 25.05.2012)

Giraffrobot (Bergens Tidende 06.06.2011a)

GPS-spring (Dagbladet 28.08.2010)

Helsesensorer (Adresseavisen 06.03.2013)

Hjelpemidler for hjernen (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Håndholdte enheter (Adresseavisen 06.03.2013)

Individuell sansehage (Aftenposten 13.02.2011)

Komfyrvakt (Aftenposten 13.02.2011)

Kommunikasjonsrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Lys- og varmestyring (Fædrelandsvennen 12.06.2012)

Medisindispensere (Fædrelandsvennen 12.06.2012)

Medisineringsautomat (Dagbladet 28.08.2010)

Opptreningskoffert (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Rengjøringsrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Robot (Fædrelandsvennen 18.02.2012)

Robotbasert dusjløsning (Verdens Gang 13.08.2011)

Robotdrakt (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Robotdyr (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Robotkjæledyr (Verdens Gang 29.08.2011a)

Robotselen Paro (Verdens Gang 10.04.2011)

Robotstøvsugere (Aftenposten 07.02.2012)

Sensorer for inngangskontroll (Bergens Tidende 28.08.2012)

Serviceroboter (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Spesialtilpassede hjelpemiddel (Adresseavisen 20.10.2012)

Spiserobot (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Springsteknologi (Aftenposten 02.05.2012)

Stemmeklokke (Dagbladet 06.03.2013)

Temperatursensor (Adresseavisen 06.03.2013)

Toaletrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Trådløse lysbrytere (Fædrelandsvennen 10.03.2012)

Vannalarm (Bergens Tidende 19.05.2012)

Vannsensor (Adresseavisen 06.03.2013)

Varmesensor (Adresseavisen 06.03.2013)

Videokonsultasjoner (Aftenposten 16.05.2011)

Hjem-varianter:

Forsøkshjem (Bergens Tidende 08.09.2011)

Framtidas eldrebolig (Dagbladet 06.03.2013)

Serviceleilighet (Fædrelandsvennen 12.06.2012)

Smarte hus (Bergens Tidende 04.06.2010)

Smarthus-leilighet (Fædrelandsvennen 12.06.2012)

Teknobolig (Dagbladet 06.03.2013)

Robotvarianter:

Giraffrobot (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Kommunikasjonsrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Rengjøringsrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Robot (Fædrelandsvennen 18.02.2012)

Robotbasert dusjløsning (Verdens Gang 13.08.2011)

Robotdrakt (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Robotdyr (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Robotkjæledyr (Verdens Gang 29.08.2011a)

Robotselen Paro (Verdens Gang 10.04.2011)

Robotstøvsugere (Aftenposten 07.02.2012)

Serviceroboter (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Spiserobot (Bergens Tidende 06.06.2011a)

Toalettrobot (Verdens Gang 29.08.2011b)

Vedlegg 7: Oversikt over forekomst av kontekstualiseringer

	Tjenesteyter	Bruker	Ekspert	Politiker
Enkeltstående sitat	3	7	7	-
Nøytral innledning	21	23	29	5
Støttende innledning	8	6	22	3
Nøytral innledning-nøytral oppfølging	3	5	5	1
Støttende innledning-nøytral oppfølging	1	3	4	-
Nøytral innledning-støttende oppfølging	1	1	2	-
Støttende innledning-støttende oppfølging	2	1	2	-
Nøytral oppfølging	1	2	2	1
Støttende oppfølging	-	-	-	-
Nøytralt spørsmål	2	-	12	2
Kritisk spørsmål	2	-	2	-
Støttende spørsmål	-	-	2	-
Total	44	48	89	12

*Bruker: brukere, pårørende, talsmenn for seniorsaken

**Ekspert: eksperter og representanter for produsenter av velferdsteknologi

Vedlegg 8: «Sensorer på kroppen varsler fallulykker»

1 Sensorer på kroppen varsler fallulykker

2 Fallulykker blant eldre i Norge fører til over 10 000 hoftebrudd årlig.

3 NTNU og Sintef utvikler teknologi som skal gi bedre varsling og økt trygghet for eldre som bor hjemme.

4 Hvis eldre faller, skal smarttelefoner eller sensorer de bærer på seg gi et automatisk varsel til en alarmsentral.

5 Varselet kan også gå til familie eller naboer. I tillegg kan systemet brukes til å forebygge fallulykker.

6 – De mange fallulykkene er et stort samfunnsproblem fordi de påfører mange personer lidelse og er kostbare for samfunnet, sier førsteamanuensis Jorunn Helbostad ved NTNU.

7 Hun er ansatt ved Institutt for nevromedisin, og leder den norske delen av et tre-årig allprosjekt finansiert av EU. På norsk side er NTNU og Sintef deltakere i prosjektet.

8 – Dagens varslingssystemer har flere begrensninger. Målet er å utvikle et nytt verktøy som gir bedre varsling, og forebygger fallulykker, sier Helbostad.

9 I dag holder hun et innlegg om prosjektet under en konferanse om velferdsteknologi i Trondheim.

10 – Antallet og andelen eldre i befolkningen øker raskt. Det er behov for løsninger som hjelper de eldre til å leve et aktivt og selvstendig liv lengst mulig, sier Helbostad.

- 11** Falt og skadet seg
- 12** 84 år gamle Elisabeth Reykdal Lamvik er svimmel, og innlagt på geriatrisk avdeling ved St. Olavs Hospital. Nylig var hun uheldig og falt mens hun gikk rundt på avdelingen.
- 13** – Jeg slo meg ganske stygt, og brakk en finger. Det er klart man blir litt skremt etter en slik opplevelse.
- 14** Jeg kommer nok til å være ekstra forsiktig når jeg er hjemme igjen. Men heldigvis bor jeg ikke alene, sier hun.
- 15** Lamvik tilhører målgruppen som fallprosjektet ved NTNU og Sintef retter seg mot, sier Jorunn Helbostad.
- 16** – Vi ønsker å skape en tryggere hverdag for hjemmeboende eldre generelt, og særlig for den gruppen som helsevesenet mener er i høyrisikogruppen for fallulykker.
- 17** De er forbundet med redsel for nye fall, økt isolasjon og inaktivitet, sier hun.
- 18** Forebygger fall
- 19** Bruk av automatiske fallvarslere forutsetter at de ikke sender falske alarmer. For å kunne skille virkelige fall fra andre brå bevegelser som brukeren gjør, skal det bygges opp en stor internasjonal database.
- 20** – Vi ønsker at omkring ett hundre eldre ved geriatrisk avdeling ved St. Olavs Hospital skal gå med sensorer på seg i en periode.
- 21** Med sensorene kan vi registrere fall og for eksempel hvor mye de eldre sitter i ro, hvor ofte de reiser seg fra stolen og hvor mye de går rundt.

- 22 Informasjonen om bevegelsesmønstrene skal lagres i databasen, og er nødvendig for at alarmer skal kunne gjenkjenne et virkelig fall, sier Helbostad.
- 23 Informasjonen kan også brukes til å forebygge ulykker når teknologien er tatt i bruk.
- 24 – Hvis sensoren eller smarttelefonen registrerer at brukeren har sittet i ro for lenge, kan brukeren få et signal om at det er på tide å røre på seg.
- 25 Data om den enkeltes fysiske aktivitet kan være viktig for å motivere for trening og dermed redusere fare for fall.
- 26 Informasjonen kan også brukes til å gjenkjenne atferd hos personer som har en tendens til å falle, og dette vil virke forebyggende, sier Helbostad.
- 27 Mange faller
- 28 ● 50 prosent av personer som er 80 år eller eldre faller minst en gang hvert år.
- 29 ● 40-60 prosent av fallene krever medisinsk behandling.
- 30 ● Fallskader er den hyppigste enkeltårsak til innleggelse på sykehus.
- 31 ● Nesten halvparten av de som faller må ha hjelp til å reise seg.
- 32 ● Falle med skade tidobler sjansen for å havne på sykehjem.
- 33 Kilde: NTNU
- 34 Fakta: Velferdsteknologi
- 35 ● Teknisk assistanse som skal understøtte og forsterke brukernes trygghet, sikkerhet, mobilitet, samt muliggjøre økt fysisk og kulturell aktivitet.

- 36** ● Retter seg mot alle aldersgrupper.
- 37** Inn under begrepet kommer er bredt spekter av brukerrettede teknologiske løsninger.
- 38** ● Er spesielt rettet mot eldre, personer med kroniske sykdommer eller funksjonsnedsettelse.
- 39** ● Helsedirektoratet har foreslått et innovasjonsprogram for slik teknologi med en årlig ramme på 120 millioner kroner i gjennomsnitt.
- 40** ● Under konferansen Velkon I Trondheim 3. og 4. oktober presenteres for første gang Helsedepartementets, Helsedirektoratets, Forskningsrådets og Innovasjon Norges satsing på velferdsteknologi samlet.
- 41** Kilde: Helsedirektoratet

Vedlegg 9: Marginalisering

Tekst	Aktør	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4
Nationen 06.03.2013	Tjenesteyter				X
	Ekspert				X
	Bruker	X			
Adresseavisen 06.03.2013	Tjenesteyter				X
	Bruker				X
	Produsent				
	Politiker				
Dagbladet 06.03.2013	Bruker			X	
	Ekspert				X
Aftenposten 25.11.2012	Bruker			X	
	Ekspert				X
Bergens Tidende 03.11.2012	Tjenesteyter				X
	Bruker		X		
Adresseavisen 20.10.2012	Tjenesteyter				X
Adresseavisen 04.10.2012	Bruker		X		
	Ekspert				X
Aftenposten	Tjenesteyter				X

12.06.2012	Bruker		X		
Bergens Tidende 25.05.2012	Ekspert				X
	Politiker				X
Bergens Tidende 19.05.2012	Tjenesteyter		X		
	Bruker			X	
	Ekspert				X
Fædrelandsvennen 19.05.2012	Tjenesteyter		X		
	Bruker				X
Aftenposten 02.05.2012	Bruker			X	
	Politiker		X		
Fædrelandsvennen 16.03.2012	Ekspert				X
Fædrelandsvennen 10.03.2012	Tjenesteyter			X	
Fædrelandsvennen 18.02.2012	Tjenesteyter		X		
	Ekspert				X
Aftenposten 16.02.2012	Tjenesteyter				X
	Ekspert				X
Aftenposten 07.02.2012	Bruker	X			
	Politiker				X
Aftenposten 06.02.2012	Bruker		X		

	Politiker				X
Aftenposten 10.01.2012	Politiker				X
Adresseavisen 30.11.2011	Bruker Ekspert	X			X
Bergens Tidende 08.09.2011	Ekspert				X
Verdens Gang 29.08.2011a	Bruker Ekspert Politiker		X		
Verdens Gang 29.08.2011b	Tjenesteyter Ekspert			X	X
Verdens Gang 13.08.2011	Bruker		X		
Dagbladet 19.06.2011	Bruker Ekspert			X	
Dagens Næringsliv 16.06.2011	Ekspert				X
Bergens Tidende 07.06.2011	Ekspert				X
Bergens Tidende 06.06.2011a	Ekspert				X

Bergens Tidende 06.06.2011b	Tjenesteyter				X
	Bruker		X		
	Politiker		X		
Verdens Gang 10.04.2011	Tjenesteyter			X	
	Bruker			X	
	Ekspert			X	
Aftenposten 13.02.2011	Tjenesteyter				X
	Bruker	X			
	<i>(men her er seniorsaken som motvekt)</i>				
Fædrelandsvennen 08.01.2011	Ekspert				X
Fædrelandsvennen 07.01.2011	Politiker				X
Vårt Land 15.10.2010	Tjenesteyter		X		
	Politiker		X		
Dagbladet 28.08.2010	Tjenesteyter				X
	Bruker			X	
	Ekspert				X
Bergens Tidende 04.06.2010	Bruker	X			
	Ekspert				X
Aftenposten 30.05.2010	Tjenesteyter				X

	Bruker	x			
Verdens Gang 21.02.2010	Tjenesteyter		x		x
	Bruker				
Adresseavisen 30.01.2010	Tjenesteyter				x
	Bruker				
	Ekspert				

Vedlegg 10: Oversikt over aktører i debattinnlegg

Aktør	Forekomst
Tjenesteyter	1
Bruker*	5
Ekspert**	7
Politiker	3

Oversikt over aktører i debattinnlegg

*Brukere: Brukere, seniorpolitikere, representant fra Asker eldreråd

**Ekspert: Ekspertes: 6, Produsenter: 1

Vedlegg 11: Oversikt vurderinger av kontekstualiseringer

Tekst	Vurdering av kontekstualisering
Adresseavisen 06.03.2013	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: nøytral innledning 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Bruker: nøytral innledning 4. Bruker: nøytral innledning 5. Tjenesteyter: nøytral innledning 6. Ekspert: støttende innledning 7. Ekspert: nøytral innledning
Adresseavisen 20.10.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: nøytral innledning – nøytral oppfølging 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning 4. Tjenesteyter: nøytral innledning
Adresseavisen 04.10.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytral innledning – nøytral oppfølging 2. Ekspert: nøytral innledning – nøytral oppfølging 3. Ekspert: nøytral innledning 4. Bruker: nøytral innledning 5. Ekspert: nøytral innledning 6. Ekspert: nøytral innledning 7. Ekspert: nøytral innledning
Bergens Tidende 25.05.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: støttende innledning 2. Ekspert: nøytral innledning 3. Politiker: nøytral innledning – nøytral oppfølging 4. Politiker: nøytral oppfølging 5. Politiker: nøytral innledning 6. Politiker: nøytral innledning 7. Politiker: nøytralt spørsmål 8. Ekspert: nøytral innledning 9. Ekspert: nøytral innledning 10. Ekspert: nøytral innledning 11. Ekspert: nøytral innledning
Bergens Tidende 19.05.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytral innledning 2. Ekspert: støttende innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning 4. Ekspert: støttende innledning 5. Ekspert: nøytral innledning 6. Ekspert: nøytralt spørsmål 7. Bruker: nøytral innledning 8. Bruker: nøytral innledning 9. Bruker: nøytral innledning

Fædrelandsvennen 19.05.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytral innledning 2. Ekspert: støttende innledning 3. Ekspert: støttende innledning – nøytral oppfølging 4. Ekspert: støttende innledning – nøytral oppfølging 5. Bruker: nøytral innledning - nøytral oppfølging 6. Bruker: nøytral innledning - nøytral oppfølging 7. Bruker: nøytral innledning - nøytral oppfølging 8. Bruker: nøytral innledning
Aftenposten 02.05.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bruker: nøytral innledning – støttende oppfølging 2. Politiker: støttende innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning – støttende oppfølging 4. Ekspert: støttende innledning 5. Ekspert: støttende innledning – nøytral oppfølging
Fædrelandsvennen 16.03.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: støttende innledning – nøytral oppfølging 2. Ekspert: ingen innledning eller oppfølging 3. Ekspert: støttende innledning 4. Ekspert: støttende innledning 5. Tjenesteytere: støttende innledning
Fædrelandsvennen 10.03.2012	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: nøytral innledning – nøytral oppfølging
Bergens Tidende 08.09.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytral innledning 2. Ekspert: nøytral innledning 3. Ekspert: nøytral innledning 4. Ekspert: nøytral innledning 5. Ekspert 6. Ekspert: nøytral oppfølging
Verdens Gang 13.08.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bruker: nøytral innledning 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning 4. Ekspert: nøytral innledning 5. Ekspert: 6. Ekspert: nøytral innledning
Dagbladet 19.06.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bruker: nøytral innledning 2. Bruker: nøytral oppfølging 3. Bruker: nøytral innledning 4. Bruker: 5. Ekspert: støttende innledning 6. Ekspert: støttende innledning 7. Ekspert: nøytral innledning 8. Ekspert: nøytral innledning – støttende oppfølging 9. Ekspert: støttende innledning 10. Ekspert: nøytral innledning

	<ol style="list-style-type: none"> 11. Bruker: nøytral innledning – nøytral oppfølging 12. Bruker: nøytral innledning – nøytral oppfølging 13. Tjenesteyter: støttende innledning – nøytral oppfølging. 14. Bruker: støttende innledning – støttende oppfølging 15. Bruker: støttende innledning 16. Bruker: 17. Bruker: støttende innledning 18. Bruker: nøytral innledning 19. Bruker: nøytral innledning
<p>Bergens Tidende 07.06.2011</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytral innledning – støttende oppfølging 2. Ekspert: nøytral innledning 3. Ekspert: støttende innledning 4. Ekspert: nøytralt spørsmål 5. Ekspert: nøytral innledning 6. Ekspert: nøytralt spørsmål
<p>Bergens Tidende 06.06.2011a</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: støttende innledning – støttende oppfølging 2. Ekspert: nøytral oppfølging 3. Ekspert: støttende innledning 4. Ekspert: nøytralt spørsmål 5. Ekspert: støttende innledning 6. Ekspert: kritisk spørsmål 7. Ekspert: 8. Tjenesteyter: støttende innledning 9. Ekspert: støttende innledning 10. Ekspert: 11. Ekspert: 12. Ekspert: nøytralt spørsmål 13. Ekspert
<p>Bergens Tidende 06.06.2011b</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: nøytral innledning 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning 4. Tjenesteyter: nøytralt spørsmål 5. Tjenesteyter: nøytral innledning 6. Bruker: nøytral innledning 7. Bruker: nøytral innledning 8. Bruker: støttende innledning – nøytral oppfølging 9. Bruker: nøytral innledning 10. Bruker: støttende innledning 11. Bruker: nøytral innledning 12. Bruker 13. Bruker
<p>Verdens Gang 10.04.2011</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bruker: nøytral innledning. 2. Bruker: 3. Bruker: nøytral innledning 4. Tjenesteyter: støttende innledning

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Tjenesteyter: støttende innledning 6. Ekspert: støttende innledning 7. Ekspert: støttende oppfølging 8. Bruker: nøytral oppfølging 9. Bruker: støttende innledning – nøytral oppfølging 10. Ekspert: støttende innledning 11. Ekspert: støttende innledning 12. Bruker: nøytral innledning 13. Bruker: nøytral innledning
Aftenposten 13.02.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bruker: nøytral innledning 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: 4. Tjenesteyter: kritisk spørsmål 5. Bruker: nøytral innledning 6. Bruker: 7. Bruker: støttende innledning 8. Bruker: støttende innledning 9. Bruker: støttende innledning
Fædrelandsvennen 08.01.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: støttende innledning – nøytral oppfølging 2. Ekspert: nøytral innledning 3. Ekspert: støttende innledning 4. Ekspert: nøytral innledning 5. Ekspert: støttende innledning
Fædrelandsvennen 07.01.2011	<ol style="list-style-type: none"> 1. Politiker: støttende innledning 2. Politiker: nøytral innledning 3. Politiker: nøytral innledning 4. Politiker: støttende innledning 5. Politiker: nøytral innledning 6. Politiker: nøytralt spørsmål
Bergens Tidende 14.06.2010	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspert: nøytralt spørsmål 2. Ekspert: nøytralt spørsmål 3. Ekspert: nøytralt spørsmål 4. Ekspert: nøytralt spørsmål 5. Ekspert: støttende spørsmål 6. Ekspert: støttende spørsmål 7. Ekspert: nøytralt spørsmål 8. Ekspert: nøytralt spørsmål 9. Ekspert: kritisk spørsmål 10. Ekspert: nøytralt spørsmål 11. Ekspert: nøytralt spørsmål
Aftenposten 30.05.2010	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: støttende innledning – støttende oppfølging 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: nøytral innledning 4. Tjenesteyter: støttende innledning – støttende oppfølging

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Tjenesteyter: støttende innledning 6. Tjenesteyter: kritisk spørsmål 7. Tjenesteyter: støttende innledning 8. Tjenesteyter: 9. Tjenesteyter: nøytralt spørsmål 10. Ekspert: nøytral innledning
<p>Verdens Gang 21.02.2010</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tjenesteyter: støttende innledning – nøytral oppfølging 2. Tjenesteyter: nøytral innledning 3. Tjenesteyter: nøytral oppfølging 4. Tjenesteyter: nøytral innledning 5. Ekspert: støttende innledning 6. Ekspert: nøytral innledning 7. Ekspert: nøytral innledning 8. Ekspert: nøytral innledning – nøytral oppfølging 9. Ekspert: nøytral innledning 10. Ekspert: støttende innledning – støttende oppfølging 11. Bruker: støttende innledning – nøytral oppfølging 12. Bruker: nøytral innledning – nøytral oppfølging 13. Tjenesteyter: nøytral innledning 14. Tjenesteyter: nøytral innledning 15. Tjenesteyter: støttende innledning 16. Tjenesteyter 17. Tjenesteyter: nøytral innledning 18. Tjenesteyter: støttende innledning 19. Bruker: 20. Bruker: nøytral innledning

Merknader: Vurderingene er gjort av direkte sitater slik de kronologisk fremkommer i tekstene. Ytringene vurderes ut fra tekst forut og etter ytringen. Står aktøren uten vurdering betyr dette at det ikke var grunnlag for å vurdere den.